

HELIKON

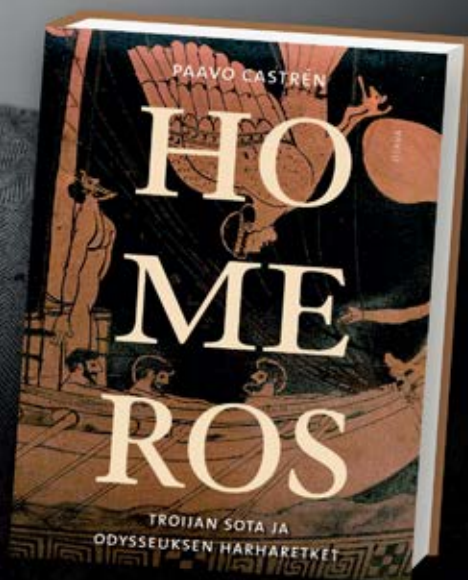
2 | 2016

**"Käsissä on
millä tahansa
mittarilla
iso tapaus."**

-HS

**"Castrénin Troijan sota ja
Odysseuksen harharetket on
tärkeä työ historiattomuutta
vastaan." - IMAGE**

Lähde antiikin asiantuntijan
matkassa Homeroksen
unohtumattomien
mestarteosten maailmaan.

OTAVA
1890

HELIKON

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY
FINLANDS ATEN-INSTITUTS VÄNNER R.F.
JÄSENLEHTI | NYHETSREVY

PÄÄTOIMITTAJA | HUVUDREDAKTÖR

Vesa Vahtikari
puh. 050 381 5474
vahtikari@finninstitute.gr

TOIMITUSSIHTEERI | REDAKTIONSSSEKRETERARE

Maija Holappa (taitto)
maija.holappa@helsinki.fi

TOIMITUSKUNTA | REDAKTIONSRÅD

Ralf Friberg
Martti Leiwo
Pekka Matilainen
Leena Pietilä-Castrén

PAINOPIIKKA | TRYCKKORT

NextPrint Oy

ISSN 0785-2703

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY
FINLANDS ATEN-INSTITUTS
VÄNNER R.F.

PUHEENJOHTAJA | ORDFÖRANDE

Hanna-Riitta Toivanen-Kola

SIHTEERI | SEKRETERARE

Katja Varakas

Antiikin kielet ja kulttuurit
PL 24 (Unioninkatu 40)
00014 Helsingin yliopisto

ateenanystavat@gmail.com

<https://ateenaninstituutinystavat.wordpress.com>

Etukannen kuva: Ioannis Kossos, "Athene kannattelee Akropolisista päänsä päällä", vuodelta 1871, Ateenan kaupungin taidekokoelma. **Takakannen kuva:** Jean-Marc Nattier, "Thalia" (komedian muusa), vuodelta 1739, Fine Arts Museums of San Francisco. (Lähde: Wikimedia Commons.)

Sisällys 2 | 2016

- 1 Pääkirjoitus
VESA VAHTIKARI
- 2 Helikon ja muusat
VESA VAHTIKARI
- 8 Christoffer H. Ericsson – Antiikin ystävä
ANNA-MARIA WILSKMAN
- 17 Jaakko Frösén – uusi kunniajäsen
ILKKA KUIVALAINEN
- 18 Yhdistyksen 30-vuotisjuhla
ILKKA KUIVALAINEN
- 19 Uusien hallituksen jäsenten esittely
ILKKA KUIVALAINEN & MAIJA POHJANPALO
- 20 Helikon ja ystävien toiminta 1986–2016
LEENA PIETILÄ-CASTRÉN
- 42 Suomen Ateenan instituutin ystävien
matka panhelleenille kulttipaikoille
KAARINA LYHYKÄINEN
- 45 Suuria tunteita oopperassa
KATJA VARAKAS
- 49 Pohjolan helleenit kulttuurin kehossa ja
talouden murheenkryynimaassa
JUHA FORSBERG
- 53 Salamiin saaren vaiheita
ILKKA KUIVALAINEN
- 60 Kreikan saaret itsenäisen matkailijan
näkökulmasta
OLLI SALOMIES
- 75 Homeroksesta lumoutuminen, osa 3
TUA KORHONEN
- 81 Suomen Ateenan-instituutin säätiö muutti
Kaivopuistoon. Mutta mitä säätiö tekee?
MANNA SATAMA
- 83 Tapahtumia

Pääkirjoitus

KUN OLEN 64-VUOTIAS

VESA VAHTIKARI

LOKAKUUN 27.10. vietettiin Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n 30-vuotisjuhlia. Kolmekymmentä vuotta on hieno ikä. Yhdistyksemme on vihdoinkin kasvanut aikuiseksi. Kolmessakymmenessä vuodessa on tapahtunut paljon. Nyt on syytäkin juhlia ja katsoa taakse päin, mitä kaikkea on tullut tehtyä. Tässä lehdessä oleva Leena Pietilä-Castrénin perusteellinen katsaus yhdistyksemme historiaan auttaa vanhojen aikojen muistelussa.

Jos SAIY olisi ihminen, sillä olisi todennäköisesti vielä edessään paljon enemmän vuosia kuin sillä on takanaan. Siksi on ehkä syytä kääntää katse eteenpäin. Ajatellaanpa siis hetken aikaa kolmenkymmenen vuoden päähän tulevaisuuteen. Emme voi tietää, miltä maailma silloin näyttää. Emmekä voi tietää sitäkään, onko Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:tä silloin enää olemassa (tai onko edes Suomen Ateenan-instituuttia silloin olemassa). Jos haluamme jatkaa elinvoimaisena yhdistyksenä vielä (ainakin) toiset 30 vuotta, meidän on vähitellen uudistuttava ja meidän on saatava lisää innokkaita jäseniä mukaan toimintaamme. Meidän on myös saatava vuosia jatkunut jäsenmäärän lasku kääntymään nousuun. Tulkaa siis rohkeasti jäsenmatkoille mukaan, käykää kuuntelemissa esitelmii ja osallistukaa joukolla myös muihin yhdistyksemme järjestämiin tilaisuuksiin. Pyytääkö samalla myös ystäviä, sukulaisianne, kollegoitanne tai vaikkapa naapureitanne mukaan. Jokainen uusi ystävä on hyväksi yhdistyksellemme.

En varmaankaan kirjoita pääkirjoitusta yhdistyksen 60-vuotisjuhlalehteen (aion toki olla elossa vielä kolmenkymmenen vuoden päästä, mutta tuskin sentään jatkan niin pitkään lehtemme päätoimittajana). Siksi esitänkin nyt vakavan kehotuksen: pitäkäämme yhdessä huolta tästä hienosta yhdistyksestä. Vanheneva yhdistyskin tarvitsee huolenpitoa, muuten se kuihtuu pois.

The Beatles laulaa hienosti vanhenemisesta kappaleessaan "When I'm Sixty-Four" (albumilla "Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band", vuodelta 1967). Laulun sanat sopivat mainiosti myös 30-vuotiaaseen yhdistykseemme:

*When I get older losing my hair, | Many years
from now | Will you still be sending me a valen-
tine | Birthday greetings, bottle of wine?*

*If I'd been out till quarter to three | Would you
lock the door? | Will you still need me | Will you
still feed me | When I'm sixty-four?*

ANTIIKIN KIRJALLISUUDESSA muusien alkuperästä, nimistä ja lukumäärästä esiintyi monia tulkintoja ja versioita – kuten kaikista muistakin Kreikan mytologian hahmoista ja heidän seikkailuistaan (esim. Herakleesta ks. *Helikon* 2/2013, 26–31). Ehkä yleisimmän tradition mukaan muusat olivat Zeuksen ja naispuolisen titaanin Mnemosyneen tyttäriä ja muusien lukumäärä oli yhdeksän.

MUUSIEN LUKUMÄÄRÄ JA NIMET

Pausanias kertoo teoksessaan *Periegesis* (joka on kirjoitettu n. 150 jKr.), että muusia oli alun perin kolme ja että heidän nimensä olivat Melete (= harjoittelu), Mneme (= muisti) ja Aoide (= laulu) ja heitä palvottiin Helikon-vuorella. Kolme muusaa palvottiin myös Delfoissa (nimillä Nete, Mese ja Hypate) ja joillakin kirjailijoilla esiintyy myös neljän muusan ryhmä (Thelksinoe, Aoide, Arkhe ja Melete). Myös myyttinen kuningas nimeltä Pieros liitetään usein muusiin. Eri versioiden mukaan Pieroksella oli yhdeksän (tai seitsemän) tytärtä, joiden nimet olivat samat kuin nykyisten muusien nimet. Myös muusien äidin, Mnemosyneen sanotaan olleen kotoisin Pieriasta, Olympos-vuoren juurelta ja monet antiikin kirjailijat puhuvatkin Pierian muusista. Pausanias erottaa myös kaksi eri sukupolvea muusia, vanhemmat muusat olivat Uranoksen tyttäriä ja oli olemassa myös toisia, nuorempia muusia, jotka olivat Zeuksen tyttäriä.

Gustave Moreau: Hesiodos ja muusa, 1891. (Lähde: Wikimedia Commons.)

Hesiodos luettelee teoksessaan *Jumalten synty* (joka on ilmeisesti kirjoitettu 700-luvun eKr. lopulla) muusien nimet, mutta muusien edustamat taiteiden alat vakiintuivat vasta hellenistisellä ajalla: Kleio (historiankirjoitus), Euterpe

(huilumusiikki), Thaleia (komedia), Melpomene (tragedia), Terpsikhore (kuorolyyriikka ja tanssi), Erato (lyyrinen lemмен- ja hymnirunous), Polyhymnia (tanssi, pantomiimi ja geometria), Urania (astronomia) ja Kalliope (epiikka ja kielisoitinmusiikki).

MUUSAT MYTOLOGIASSA

Muusat esiintyivät jumalille Olympos-vuorella, mutta myös Helikon oli heidän aluettaan. Lisäksi muusat viihtyivät Parnassoksella (Apollonin seurassa). Useimmiten juuri Apollon mainitaan muusien johtajana (*mousagetes*), mutta joskus myös Dionysoksen tai jopa Herakleen sanotaan toimineen muusien johtajana.

Muutamat mytologian hahmot rohkenivat käydä muusien kanssa laulukilpaan, jonka muusat tietenkin voittivat. Muusien sanotaan kilpailleen mm. Thamyrista, Pieroksen tyttäriä

Melpomene, roomalainen marmoriveistos, n. 50 eKr., Louvre. (Lähde: Wikimedia Commons.)

ja seireenejä vastaan. Muusat esiintyivät myös erilaisissa tärkeissä tilaisuuksissa, joissa oli läsnä sekä ihmisiä että jumalia, esimerkiksi Peleuksen ja Thetiksen sekä Kadmoksen ja Harmonian häissä ja Akhilleuksen hautajaisissa. Muusien yhtye oli epäilemättä "paras hääbändi ikinä".

Laulukilpailujen lisäksi muusat toimivat joskus myös itse musiikkikilpailujen tuomareina. Kun Marsyas-niminen satyyri haastoi Apollonin soittokilpailuun, kutsuttiin muusat tuomareiksi. Marsyas soitti kilpailussa Athenen hylkäämää kaksois-aulosta, hävisi kilpailun ja joutui nyljetyksi elävältä. Marsyaan kohtalo on hyvä esimerkki siitä, että yleensä mytologian hahmojen ei kannata kilpailla jumalia vastaan. Myös muille muusia vastaan kilpailleille hahmoille kävi huonosti, Thamyris menetti näkönsä, Pieroksen tyttäret muutettiin harakoiksi ja seireeneiltä nypittiin sulat. Muusien kerrotaan myös opettaneen sfinksille kuuluisan arvoituksen, jolla tämä kiusasi teebalaisia, ennen kuin Oidipus ratkaisi arvoituksen ja syöksi sfinksin turmioon.

Muusat saivat myös jälkeläisiä, jotka olivat luonnollisesti loistavia muusikoita. Ehkä antiikin mytologian kuuluisimman laulajan, Orfeuksen (ks. *Helikon* 1/2013, 13–15), vanhemmiksi mainitaan Apollon ja Kalliope. Toisen kuuluisan laulajan, Linuksen, vanhemmat olivat Apollon ja Urania (tai Kalliope).

MUUSIEN LAAKSO

Hesiodos, joka on kreikankielisen kirjallisuuden vanhin historiallisena henkilönä tunnettu hahmo, aloitti runoilun muusien kehotuksesta. Muusat ilmestyivät hänelle Helikon-vuoren juurella (oletettavasti lähellä Askran kylää, josta Hesiodos oli kotoisin). Hesiodos kirjoittaa muusista näin (*Jumalten synty* 22–35):

*He opettivat Hesiodokselle kaunista laulantaa,
kun hän paimensi lampaita pyhän Helikonin
juurella.*

Jean-Marc Nattier: Thalia, 1739. (Lähde: Wikimedia Commons.)

Näin sanoivat minulle jumalattaret, Olympoksen muusat aigiinkantaja Zeuksen tyttäret: "Te paimenet, peltojen asukit, kurjimukset, aina nälissänne, me osaamme kertoa valheita kuin ne olisivat tosia, mutta osaamme myös puhua totta, jos haluamme." Näin sanoivat minulle suuren Zeuksen sukkelakieliset tyttäret. He antoivat minulle sauvan, taittoivat laakeripuusta lehtevän oksan, oikein komean. Ja henkäisivät minuun jumalsyntyisen äänen, jolla voin kertoa menneistä ja tulevista. He kehottivat minua laulamaan autuaiden jumalten suvusta, joka

on ikuisesti olemassa, ja mainitsemaan itsensä aina laulun alussa ja lopussa.

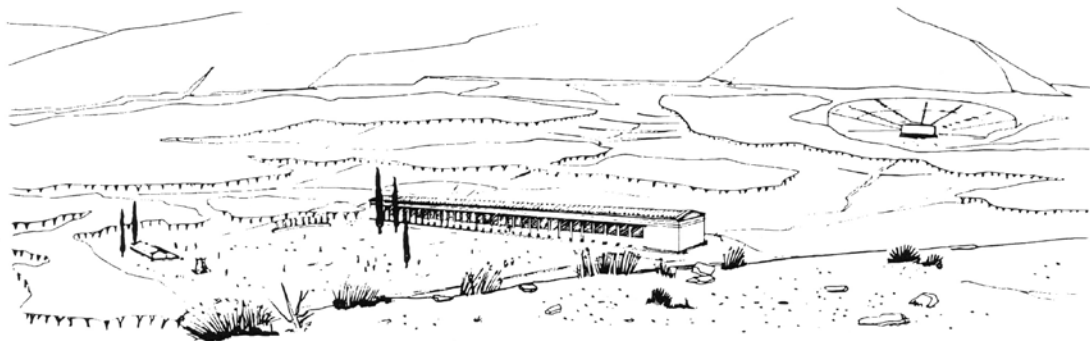
(Suomennos Päivi Myllykoski, Hesiodos: *Jumalten synty*, Tammi, Helsinki 2002).

Pausaniaan mukaan ensimmäiset henkilöt, jotka uhrasivat muusille Helikonin rinteillä, olivat Efialtes ja Otos, jotka myös perustivat läheisen, n. 2 kilometrin päässä olevan Askran kylän. Näin Hesiodos kuvaa kotikyläänsä (*Työt ja päivät* 631–640):

Niinhan minun isäni ja sinun, taitamaton Perses, harjoitti merenkulkua paremman elä-tuksen toivossa. Kerran hän purjehti tännekin ylittäen laajan meren jätettyään Aiolian Kymen mustalla laivalla. Eikä hän suinkaan lähtenyt vauraudesta eikä rikkaudesta, vaan surkeasta köyhyydestä, jonka Zeus ihmisille antaa. Hän asettui asumaan Helikonin juurelle Askraan, mitättömään kyläpahaseen, joka on talvella paha, kesällä tukala, ei hyvä koskaan.

(Suomennos Paavo Castrén, Hesiodos: *Työt ja päivät*, Tammi, Helsinki 2004)

Pausaniaan aikaan Askrassa ei ollut enää jäljellä mitään muuta mainitsemisen arvoista kuin yksi torni (*Periegesis* 9.29.2), mutta muusien palvonta sen sijaan kukoisti vielä läheisessä muusien

Rekonstruktio muusien laakson rakennuksista. (Lähde: Vincent Scully, Jr., 'The Earth, The Temple, and the Gods: Greek Sacred Architecture. Addenda', *The Journal of the Society of the Architectural Historians* 23 [1964], 91.)

laaksossa. Laaksossa alettiin 300-luvulta eKr. alkaen viettää Muuseia-festivaaleja läheisen, n. kuuden kilometrin päässä sijaitsevan, Thespiain kaupungin johdolla ja laaksoon rakennettiin mm. teatteri, stoa ja alttari (tai temppeli) muusille. Laaksoon pystytettiin lisäksi myös itse muusien patsaita ja muuseia-juhlien voittajien kolmijalkoja. Lisäksi laaksossa kävijä saattoi nähdä myös kuuluisien laulajien Thamyriksen, Arionin ja Orfeuksen patsaat.

Kirjailija Emil Zilliacus vieraili muusien laaksossa 1930-luvulla. Hän kirjoittaa teoksessaan *Tempe och Thermopylae. Resebilder* vuodelta 1937 (Holger Schildts Förlags AB, Helsingfors, toinen painos vuodelta 1956, s. 42) seuraavasti:

För varje annan grekisk gudomlighet kan man finna en förebild eller en motsvarighet i de gamla och stora österländska kulturfolkens gudavärld. Men Muserna, skaldens beskyddarinnor och inspiratörer, äro äktfödda barn av Hellas. Ingen kan heller stå diktaren närmare. Alla ha vi ju Sånggudinnornas tempeltjänare, från den störste till den ringaste, känt dem nalkas och dröja hos oss i ogripbar och osynlig närvaro, och ofta också iklädda en jordisk kvinnas gestalt.

Tänä päivänä muusien laaksossa ei ole paljokaan jäljellä antiikin aikaisista rakennuksista (patsaista puhumattaan), mutta Askran kylästä Helikonille päin vievän tien varteen on kyllä pystytetty arkeologisen alueen kyltti.

MUUSAT ANTIIKIN JÄLKEEN

Muusat ovat antiikkia myöhemmällä ajalla innoittaneet lukuisia kirjailijoita, kuvataitellijoita ja säveltäjiä. Esimerkiksi tämän artikkelin kuvituksena on muutamien muusien kuvia ja kirjallisuuden puolelta voidaan mainita, että hyvin monet uudemman ajan kirjailijat ovat jatkaneet jo antiikista periytyvää tapaa kutsua muusilta in-

Kirjoittaja muusien laaksossa kesällä 2007. (Kuva: Tommi Turmo.)

noitusta tai vedota muusiin heti teoksen alussa. Jo Homeros aloitti *Odyseiansa* (Paavo Castrénin, juuri Otavalta ilmestyneen suomennoksen mukaan) näin: "Kerro minulle, laulujen muusa, neuvokkaasta miehestä, joka joutui harhailemaan vuosikausia palatessaan Troijan pyhän kaupungin hävityksestä." Sittemmin ovat yhtä (ei välttämättä ketään Helikonin) muusaa tai muusia kutsuneet, heistä kirjoittaneet, tai heihin vedonneet esimerkiksi vaikkapa Torquato Tasso, John Milton, François Rabelais, Friedrich Hölderlin ja Percy Bysshe Shelley. On myös hyvä muistaa, että monen nykykielen sanat museo ja musiikki tulevat kreikan kielen sanoista *mouseion* (= muusein palvonta/asuinpaikka) ja *mousike tekhe* (= muusinen taito). Palatkaamme kuitenkin artikkelin lopuksi vielä Helikonille.

HELIKON JA PEGASOS

Helikon-vuori sijaitsee Boiotiassa, ja muusien laakso sijaitsee tietenkin vuoren juurella lähellä Askraa. Ehkä harva meistä tietää, että itse vuorella on lähde, jota kutsutaan nimellä *Hippokrene* (= hevoslähde). Tarun mukaan lähde on syntynyt paikkaan, jossa mytologiasta tuttu siivekäs hevonen Pegasos kerran kosketti maata kaviollaan.

Pegasos syntyi äitinsä Meduusan kaulasta (tai verestä) kun sankari nimeltä Perseus surmasi Meduusan katkaisemalla tämän kaulan (Perseus käytti Meduusan päätä myöhemmin vihollisiaan vastaan, koska Meduusan katse oli niin hirveä, että se kivetti jokaisen elävän olenon). Myöhemmin Bellerofon-niminen sankari kesytti Pegasoksen omaksi ratsukseen Athenen avulla ja Pegasos oli mukana Bellerofonin seikkailuissa. Bellerofon mm. surmasi Pegasoksen avulla hirvittävän Khimaira-nimisen hirviön, jota vastaan hänet oli monimutkaisten tapahtumien jälkeen lähetetty. Stheneboia-niminen hallitsijatar, joka oli yrittänyt lähennellä nuorta ja komeaa Bellerofonia ilman toivomaansa tulosta valehteli miehelleen Tirynsin kuninkaalle Proitokselle, että Bellerofon oli yrittänyt raikata hänet. Proitos lähetti Bellerofonin Lyykiaan Iobateen luokse mukanaan kirje, jossa luki, että Bellerofon olisi surmattava. Iobates lähetti sitten Bellerofonin erilaisiin mahdottomiin tehtäviin, joissa hän uskoi Bellerofonin saavan surmansa. Bellerofon kuitenkin selvisi vaarallisista tehtävistä ja kosti myöhemmin Stheneboi-

Alexander Andreyevich Ivanov (1806–1858), Bellerofon lähdössä taisteluun Khimairaa vastaan, 1829. (Lähde: Wikimedia Commons.)

alle surmaamalla tämän. Euripides kirjoitti tästä hieman Faidra-Hippolytos-tyylisestä aiheesta sittemmin kadonneen tragedian nimeltä *Stheneboia*, jota Aristofanes puolestaan pilkkasi omissa komedioissaan.

Pegasos ei siis alun perin ollut mikään runoratsu, jollaiseksi se nykyisin useimmiten mielletään, ja Pegasoksen lähteitä on muuallakin Kreikassa, mutta ajatus Helikonilla sijaitsevasta Pegasoksen lähteestä on silti mieltä kiehtova. Olen käynyt muusien laaksossa (mm. siellä sijainneen teatterin vuoksi), mutta en ole vielä etsinyt vuorelta Pegasoksen lähdeä. Onneksi Emil Zilliacus kävi aikoinaan myös lähteellä. Näin hän kuvaa tunteitaan, kun lähde löytyy (*Tempe och Thermopylae. Resebilder*, Holger Schildts Förlags AB, Helsingfors, toinen painos vuodelta 1956, ss. 53–54):

En liten glänta i den täta tallskogen, en liten grönkädd, skålförmig fördjupning i branten mot nordost; mitt i den ligger Musernas källa Hippokrene, som i våra dagar av folket benämnes Krio-Pigadi, det vill säga Den kalla källan. Den är verkligen svårt att upptäcka och lätt att gå förbi, bara ett trekantigt hål, en mörk triangelöppning i berggrunden, ungefär två meter lång och med en största bredd av en meter, inramad av små gråvita stenblock som föga skilja sig från dem vilka ligga kringströdda i omgivningen. Dunkelt och hemlighetsfullt glimmar vattnet djupt nere i ett av huggna stenar hopfogat brunnsschakt, väl ett par tre meter under mynningen; för att nå det får man lov att krypa in och klättra ned i brunnen.

Utan pose och tillgjordhet: jag är gripen, nästan upprörd när jag nu för en bräddad bägare till mina läppar. Denna dryck är dock den ursprungligaste och renaste symbolen för en av livets största och ofta också mest dyrköpta gåvor. Först vid den andra bägaren märker jag att vattnet är klart som kristall, iskallt och utomordentligt välsmakande. ☺

CHRISTOFFER H. ERICSSON – ANTIIKIN YSTÄVÄ

ANNA-MARIA WILSKMAN

CHRISTOFFER HENRY ("Toffy") Ericsson (5.3.1920 – 6.8.2009) on varmasti monelle *Helikonin* lukijalle tuttu henkilö. Kapteeniluutnantti Ericsson toimi niin venetelakan johtajana, merihistorioitsijana kuin Jyväskylän yliopiston taiteentutkimuksen apulaisprofessorinakin sekä myöhemmin klassillisen arkeologian dosenttina Helsingin yliopistossa ja Åbo Akademiassa. Monivaiheisen, omien sanojensa mukaan erilaisista etapeista koostuneen elämän elänyt Ericsson oli eräs Suomen Ateenan-instituutin ja sen ystäväyhdistyksen aktiivisimmista toimijoista heti näiden perustamisesta alkaen. Hän oli muun muassa instituutin ensimmäinen asiamies ja SAIY:n ensimmäinen sihteeri, samoin kuin *Helikonin* päätoimittaja kahdeksan vuoden ajan, ja vuonna 2005 hänelle myönnettiin yhdistyksen kunniajäsenyys. Tässä kirjoituksessa kuitenkin keskitytään Ericssoniin ennen kaikkea antiikin ystävänä ja keräilijänä, joka halusi tuoda mennyttä kulttuuria suuren yleisön saavutettavaksi.

SEN MINKÄ NUORENA OPPII NIIN VANHANA TAITAA

Christoffer Henry Ericsson syntyi Helsingissä 5.3.1920. Taide ja monipuolinen kulttuurielämä ympäröivät Christofferin jo varhain: hänen vanhempansa olivat taiteilijat Carl August Henry Ericsson ja Dolores Maria Loisa ("Mariquita") Björnberg. Henry Ericssonin käsialaa ovat

muun muassa Suomen paviljongin kattomaalaukset Pariisin taideteollisessa maailmannäytellyssä vuonna 1925, Fennia-talon seinämaalaus, joka sai innoituksensa *Tuhannen ja yhden yön tarinoista*, Kansallisteatterin lämpiön kattomaalaukset ja Vaasan museon sekä Kemiön ja Muurlan kirkkojen lasimaalaukset. Christofferin äiti Mariquita oli puolestaan tekstiili- ja keramiikkataiteilija. Ericssonin muistojen mukaan perhe eli yksinkertaista elämää, eikä hänen äitiään voinut luonnehtia "talon rouvaksi" – vieraitakin kävi vain harvoin! Vanhemmat olivat molemmat opiskelleet ulkomailla, eikä matkustaminen loppunut Christofferin syntymänkään jälkeen, päinvastoin.

Mariquita Björnbergin isä oli nimittäin eversti, kuvernööri ja liikemies Fredrik Geronimo Björnberg, ja varakas suku takasi toimeentulon artistipariskunnalle mahdollistaen oleskelut ja opiskelut ulkomailla. Ericssonin varhaisimmat muistojen välähdykset ovatkin Italiasta vuodelta 1923, Sorrentosta. Tuolta matkalta on peräisin myös Henry Ericssonin maalaus *Marina di Sorrento*. Christoffer kertoi vielä aikuisenakin etsineensä isänsä uimapaikkaa, jonka muistaa sijainneen roomalaisen kylpylän raunioissa. Suomen Kansallisgalleriassa omistaa useita Henry Ericssonin töitä tuolta Italian matkalta. Lisäksi Italiaan perhettä houkutteli Mariquitan sisar Madeleine Rafaela, joka oli naimisissa Axel Boëthiuksen kanssa.

Axel Boëthiukselta, joka oli Ruotsin Rooman-instituutin ensimmäinen johtaja ja

Ericsson työhuoneessaan. (Lähde: Pietilä-Castrén *The Graeco-Roman Terracotta Figurines of Finland and Their Collectors*, Helsinki 2007.)

monipuolinen Välimeren kulttuurien tutkija, muodostui erittäin tärkeä hahmo Ericssonin elämässä sekä henkilökohtaisesti että akateemisesti. Häneltä Christoffer sai tulevan antiikkikoelmansa ensimmäiset esineet jo alle 10-vuotiaana, ja Boëthius opasti nuorta Christofferia aina kokoelmakorttien oikeaoppisesta kirjoittamisesta lähtien. Ericsson itse kirjoittaa läheisen suhteen Boëthiuksen innoittaneen häntä antiikin ja klassisen muinaistieteen harrastamiseen ja opiskeluun.

Vuonna 1930 Christoffer lähti matkalle Roomaan Boëthiusten luokse. Tuo matka Roomaan oli ensimmäinen "kunnon" ulkomaanmatka, jonka Ericsson muisti. Matka taittui junalla ja laivalla, ja teki suuren vaikutuksen 10-vuotiaaseen poikaan. Hän odotti sitä hyvin innokkaasti ja valmistautui kohtaaman kiehtovan antiikin maailman muun muassa lukemalla siitä nuortenkirjoista. Roomassa Christofferin vanhemmat tekivät mitä tekivät, kun taas nuori poika osallistui sukulaisilleen järjestettyyn opetukseen. Hän myös asui Boëthiusten luona Ruotsin instituutin silloisissa tiloissa Palaz-

zo Brancacciossa Esquulinuksella. Professori Boëthius innoitti Christofferia tutustumaan enemmän antiikin materiaaliseen perintöön. Tämä onnistuikin siinä määrin hyvin, että nuori Ericsson jäi kiinni muun muassa keramiikkafragmenttien keräämisestä golf-housujensa taskuihin. Tätä professori Boëthius toki paheksui ja syystä. Antiikkia hankittiin Ericssonien kotiin myös suotavammalla tavalla, sillä Christofferin vanhemmat ostivat kolme marmorifragmenttia (kaksi reliefiä ja yhden marmoripään) roomalaiselta antiikkikauppiaalta. Tämä asiakassuhde jatkui myös myöhemmin. Ericssoneilla ja Boëthiuksilla oli varsin läheiset välit ja perheet vierailivat paljon toistensa luona. Entistä läheisempiä Christofferista ja Boëthiuksista tuli kuitenkin muutamaa vuotta myöhemmin, kun Christofferin vanhemmat kuolivat auto-onnettomuudessa lokakuussa 1933: Christoffer lähetettiin toipumaan Roomaan muutamaksi kuukaudeksi keväällä 1934.

Vaikka Rooma olikin hetken aikaa nuoren Ericssonin koti, kului suurin osa hänen nuoruudestaan kuitenkin Helsingin Kulosaressa. Hän

valmistui ylioppilaaksi vuonna 1940, ja suunnit-
teli Axel Boëthiuksen rohkaisemana opiskelua
Uppsalassa. Sota kuitenkin tuli suunnitelmien
väliin. Ericsson palveli talvi- ja jatkosodassa haa-
voittuen kahdesti. Sota-aikana Ericsson myös
kirjoitti ja julkaisi esikoisteoksensa: *Vindslitet* il-
mestyi vuonna 1942. Teos liittyi merenkulkuun
ja purjehdukseen, kuten monet muutkin Eric-
ssonin tulevista kirjoista. Samoin siinä oli monia
hänen piirustuksiaan, kuten miltei kaikissa
hänen myöhemmissäkin teoksissaan. Esikoiskir-
jan teema ei ollut välttämättä yllätys Ericssonin
tuntevalle, sillä meri ja purjehdus olivat hänelle
erittäin tärkeitä lapsuudesta asti – olihan hän
kasvanut sukunsa merenrantahuviloissa.

Aiemmin mainittu matka Roomaan vuon-
na 1930 oli monella tapaa merkityksellinen
Ericssonille: antiikin lisäksi hän tutustui silloin
merihistoriaan, josta tuli myöhemmin hänen
ammattinsa. Sotien jälkeen Ericsson työskenteli
nimittäin veneenveistäjänä, venetelakan johtaja-
na, Anchor Shipping Co Ab:n toimitusjohtajana
(1951–1960) ja merihistorioitsijana. Hän toimi
Museoviraston Merihistorian toimiston päällik-
könä vuosina 1968–1979, ja oli mukana perus-
tamassa Suomen merimuseota Hylkysaareen.

ERICSSON KERÄILIJÄNÄ

Christoffer Ericssonin into keräilyyn alkoi jo
lapsuudessa, kuten Ericssonin muisteluista on
havaittavissa. Ericsson itse kuvailee olleensa vai-
kea ja hemmoteltu lapsi, joka vaati aina itselleen
uusia esineitä ja leluja. Hän kuvailee lelujaan
tarkasti esseekokoelmassaan *I skuggan av ett krig*
(1999): vaikka teos on kirjoitettu jo elämän eh-
toolla, muistot ovat kirkkaat ja esineiden kuvaus
tarkkaa. Esineet tuntuvatkin olleen hyvin tärkei-
tä Ericssonille jo varhain, erityisesti erikoisem-
mat ja harvinaisemmat: eksotiikkaa leikkeihin
toivat muun muassa Etelä-Euroopasta ja Väli-
mereltä sukulaisten tuomat tuliaisets. Ericsson
vaikuttaa suhtautuneen tunteellisesti esineisiin:
hän muistaa ja kuvailee elämänsä eri vaiheita
usein juuri esineiden kautta. Lapsuuteen liittyi-
vät leluvene ja -autot, nuoruudesta muistetaan
polkupyörät. Vaikeaa sota-aikaa reflektoidaan
harmaan kenttäviltin kautta: esineen, josta myö-
hemmin kehkeytyy Ericssonin omien sanojen
mukaan reliikki.

Ja mitä tulee kreikkalais-roomalaisiin antik-
viteetteihin, niitä Ericssonilla oli monia. Axel
Boëthiukselta 1920-luvulla saatujen esineiden

Boëthius Appialla. (Lähde: *Helsingin yliopiston kreikkalais-roomalainen antiikkikokoelma*, Helsingin yliopisto, Taidehistorian oppiaine 2001.)

Axel Boëthius lahjoitti Ericssonille etruskilaisen terrakottaveistoksen fragmentin vuonna 1927. (Lähde: Pietilä–Castrén *The Graeco-Roman Terracotta Figurines of Finland and Their Collectors*, Helsinki 2007.)

lisäksi Ericsson kartutti kokoelmaansa matkustessaan Italiassa ja Kreikassa 1950-luvulla. Hankintoja kertyi niin Ateenan Pandrossoukadun antiikkiliikkeistä kuin arkeologisten alueiden kynnetyiltä pelloiltakin. Kokoelmaan kuului pieniä veistoksia, terrakottaa, vaaseja, marmoreita ja rahoja, ja hän kartutti kokoelmaansa aina 1950-luvun lopulle saakka. Tuolloin hän joutui taloudellisiin vaikeuksiin tehtyään joitain epäonnistuneita sijoituksia ja taloudellisia päätöksiä. Siten matkustaminen tyrehtyi ja kokoelmien kartuttaminen pysähtyi.

Millainen keräilijä Ericsson oikeastaan oli? Museologi Susan M. Pearce nimeää kolme tapaa muodostaa ja tarkastella kokoelman esineitä: ne voidaan nähdä "matkamuuistoina" (*souvenirs*), esineinä, joilla keräilijä kokee olevan itseensä jotain erityistä voimaa, jota ei välttämättä voi selittää (*fetish objects*) ja järjestelmällisen keräilyn kohteina (*systematics*). Tietenkään keräilijöitä ja kokoelmia ei voi tietenkään yksioikoisesti luokitella mihinkään tiettyyn ryhmään, vaan

usein nämä eri keräilyn moodit yhdistyvät kokoelmissa.

Matkamuuistokeräilylle on tyypillistä, että esine on muille melko mitäänsanomaton ja ne ovat "näytteitä tapahtumista, jotka voivat olla muistettavia, mutta joita ei voi elää uudelleen". Ericssonin sotavuosien viltti on tällainen esine, samoin kuin lapsuuden lelut. Niihin saattaa liittyä katkeransuloisuutta. Ne ovat esineitä, jotka todentavat hetken, jota ei voi toistaa, mutta joista voi kertoa. Hankinnan hetki on ohikiitävä, emmekä voi jälkikäteen – tai edes siinä hetkessä – päästä ostajan pään sisälle ja kokea kaikkia niitä muistoja tai tunteita, mitä ostettava esine uudessa omistajassaan herättää. Myös monet Ericssonin antikviteettikokoelman esineistä saattavat olla tämänkaltaisia "matkamuuistoja", vähintään sentimentaalisella tasolla. Ericssonin kokoelman ensimmäiset esineet voidaan nimittäin jossain määrin nähdä tällaisina esineinä: Ericsson itse sanoo kokoelmansa saaneen alkunsa hänen ollessaan neljä-viisivuotias, kun äiti antoi hänelle mykeneläiseksi sanotun harmaan akaattihelmen. Äiti puolestaan oli saanut tämän Axel Boëthiukselta, jolle helmi oli päätyntä villiseltä työmieheltä Mykenen kaivausten yhteydessä. Muutamia vuosia myöhemmin Boëthius lahjoitti Ericssonille etruskilaisen terrakottaveistoksen fragmentin.

Joskus keräilijässä herää lähes pakonomainen tarve kerätä jotain tiettyä esinetyyppiä: keräily keskittyy johonkin tiettyyn esineeseen, josta keräilijä haluaa kerätä monia kappaleita ja siten saavuttaa täydellisen kokoelman. Kokoelma on tällöin itseisarvo, eikä sillä ole välttämättä syytä olemassaololleen muuta kuin kokoelmana. Tämä keräilyn laji ei tunnu kovinkaan kuvastavan Ericssonin kokoelman lajia. Eniten Ericssonin oli keräilijänä ehkä systemaattista tyyppiä, mikä lyhyesti sanottuna tarkoittaa, että keräilijä pyrkii järjestelmällisesti valitsemaan esimerkkejä, jotka kuvastavat jotain isompaa kokonaisuutta. Tähän toki yhdistyi myös niin sanottujen matkamuuistojen keräilyä eri paikoista ja eri ajoilta.

Lopetettuaan 1950-luvun lopussa liikemiesuransa Ericsson palasi vuonna 1961 Helsingin yliopistoon taidehistorian opintojen pariin. Loppua kohden hänen tutkimusintressinsä painottuivat yhä enemmän antiikkiin, ja omimmakseen hän kokikin roomalaisen keisariajan. Väitöskirjassaan *Roman Architecture Expressed in Sketches by Francesco di Giorgio Martini. Studies in Imperial Rome and Early Christian Architecture* (1980) Ericsson syventyi 1400-luvun taiteilijan muinaisharrastuksiin ja vaelluksiin Keski-Italiassa.

Ericssonin mukaan pieni esinekokoelma ei vaikuttanut väitöskirjan aihevalintaan, mutta se oli toiminut houkuttimena ja avaimena antiikin maailmaan. Tästä syystä Ericsson myös halusi saattaa kokoelmansa muiden innostukseksi. Muutenkin hän oli aktiivinen suomalaisten antiikinkeräilijöiden aarteiden saattamisessa suurempaan tietoisuuteen: esimerkiksi tästä käy Ateneumissa järjestetty Antiquitas-näyttely.

ANTIQUITAS – ANTIIKIN TAIDETTA SUOMALAISISTA KOKOELMISTA

Tammikuussa 1971 näet tapahtui jotain Suomessa vallan ennenkuulumatonta: suomalaisten keräilijöiden hankkimat kreikkalais-roomalaiset antiikkiset esineet esitettiin saman katon alla yhdessä Suomen tärkeimmistä museoista: Ateneumissa (8.1. – 23.1.1971). Näyttelyn järjestäjinä toimivat Klassillis-filologinen yhdistys, Latinan kielen opettajien yhdistys sekä ylioppilasyhdistys Symposion. Järjestelytoimikunnan muodostivat Holger Thesleff, Maarit Kaimio sekä Ericsson. Tämä itse oli näyttelyn suunnittelija ja kävi henkilökohtaisesti katsastamassa omien sanojensa mukaan "*tiiviseen tahtiin hankalissa talviolosuhteissa*" kaikki lehti-ilmoituksen ansiosta saadut yhteydenotot esineistä. Näyttelynä *Antiquitas* ei suinkaan jäänyt ainoaksi Ericssonin luotusamaksi, sillä hän oli myöhemmin mukana perustamassa Suomen merimuseota Helsingin Hylkysaareen. Se avattiin yleisölle vuonna 1981.

Antiquitas-näyttelyn katalogin kansi.

Ericsson kuvailee vuonna 1993 *Helikonissa* ilmestyneessä kirjoituksessa näyttelyä ja luo sanakäsitteellisen vaikutelman sekä kaikista toimijoista että itse näyttelystä. Hän myös ilmaisee harmissaan siitä, että Suomessa ei ole antiikinkokoelmaa ja että *Antiquitas*-näyttelykin oli olemassa vain hetken ennen esineiden palauttamista omistajilleen: "*Olikin suorastaan traagista purkaa tämä vaikuttava kokonaisuus, joka oli olemassa vain muutaman talviviikon ajan lumisessa ja kylmässä Helsingissä.*"

Näyttelystä ei ole jäänyt jäljelle muuta kuin muistot sekä näyttelyn katalogi, jonka toimistunkuntaan kuuluivat Ericssonin lisäksi Leena Arkio, Eila Suolahti, Anja Sarvas, Päivi Setälä, Erkki Joutsen ja Tuukka Talvio.

Antiquitas-näyttely oli lajinsa ensimmäinen Suomessa ja sijoittui aikaan, jolloin Suomessa ei vielä voinut järjestelmällisesti opiskella antiikin

taidehistoriaa ja arkeologiaa. Näyttely toimi siten tiennäyttäjänä ja hyödytti sekä maallikoita että tutkijoita: näyttelykatalogin esipuheessa Ericsson toteaa, että *"jos näyttely innostaa harrastajia ja ammattilaisia tämän alan syvempään tutkimiseen, sen järjestäjät ovat saavuttaneet päämääränsä."* Näyttely suunnattiin kaikille taiteesta ja eri kulttuuriolosuhteista kiinnostuneille ja näyttelyjärjestäjät myös pyrkivät luomaan perustan, *"jonka pohjalta tulevaisuudessa voitaisiin suomalaisten omistuksessa olevat antiikkiesineet täydellisemmin inventoida ja tutkia tieteellisesti."* Näyttelyn kokoelma oli pieni ja järjestelytoimikunta oli rehellinen sen "vähäpätöisyydestä" naapurimaiden kokoelmiin verrattuna. Näyttelyssä oli esillä pieniä veistoksia, keramiikkaa ja lasia, terrakottaveistoksia, öljylamppuja, rahoja, koruja ja pronssiesineitä sekä tiilileimoja – jokaiseen esineryhmään oli liitetty myös taustoitusta. He myös ilmaisevat, että myöhempi tutkimus kenties tulee korjaamaan muutamia luettelossa antamia tietoja, mikä on täysin luonnollista eri metodien kehittyessä.

Ericsson toteaa katalogin esipuheessa, että järjestelytoimikunta *"arvelee kuitenkin onnistuneensa jotenkuten valottaa Kreikan ja Rooman taiteen olennaisimpia ajanjaksoja ja esittää tärkeimpiä taidekäsityön muotoja."* Nykytutkijan kannalta on kuitenkin suunnaton sääli, että

näyttelyn katalogi ei sisällä lähes ollenkaan kuvia näyttelyn esineistä. Ericsson pahoittelee tätä faktaa vuoden 1993 *Helikonin* kirjoituksessa ja mainitsee syyksi vaatimattoman budjetin. Esineet on kuitenkin kuvailtu muutamalla sanalla, mutta tänä päivänä esineiden tunnistaminen voi osoittautua hankalaksi huolimatta katalogin esinekuvauksista: luetteloon ei ole nimittäin merkitty yksityiskokoelmien haltijoita.

Entä Ericssonin oma kokoelma ja sen kohdalo? Hän lahjoitti kokoelmansa 10.9.1980 Helsingin yliopiston taidehistorian laitokselle. Tuolloiseen lahjoitukseen kuului noin viisikymmentä esinettä, mikä ei suinkaan kattanut kokoelmaa kokonaan, vaan osa jäi myös koristamaan kotia. Hänen toiveenaan oli, että yliopistolle lahjoitettu kokoelma "opiskelijoiden huomion kohteena inspiroi antiikin maailmaan ja sen jäämistön harrastukseen". Ericssonin omien sanojen mukaan: *"Lahjoituksen tarkoituksena olikin, taidehistorian puitteissa ja evästyksellä, tarjota mielenkiintoista aineistoa sekä katsottavaksi että käsiteltäväksi, sillä fyysinen kosketus kohentaa materiaalituntemusta ja syventää kiintymystä."*

Ericsson teki lahjoituksen aikana, jolloin klassillista arkeologiaa ei ollut vielä tarjolla Helsingin yliopistossa (perusopinnot tulivat opetussuunnitelmaan 1982). Niinpä kokoelma lahjoitettiin ja se oli esillä taidehistorian laitoksella, kunnes se siirrettiin Yliopiston museoon Arppeanumiin 2003. Arppeanumin näyttely uudistettiin muutama vuosi sitten ja siinä yhteydessä kokoelma saatiin esille Antiikin kielten ja kulttuurien oppiaineryhmän käytävälle Metsätalon A-siiven toiseen kerrokseen. Jyväskylän yliopistolle Ericsson lahjoitti

Henrik Tikkasen piirustuksia Antiquitas-näyttelyssä. (Lähde: Helikon 1/1993)

Ericssonin kokoelman lahjoitus. (Lähde: *Helsingin yliopiston kreikkalais-roomalainen antiikkikokoelma*, Helsingin yliopisto, Taidehistorian oppiaine 2001.)

grafikka- ja rahakokoelmansa, ja joitain hänen esineitään on päätynyt myös Kansallismuseon varastoon. Kokoelmaan kuuluneet vaasit on luetteloitu osana *Corpus Vasorum Antiquorum* -sarjaa, ja joukkoon kuuluneita roomalaisia lamppeja ja kuljetusamforoita on myös tutkittu. Ericssonin omistama ateenalainen tetradrakma (449–413 eKr.) on ikuistettuna myös Suomen Ateenan-instituutin ystävien logossa.

ERICSSON JA SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTTI YSTÄVINEEN

Edellä mainittujen aikaan ei vielä ollut perustettu Suomen Ateenan-instituuttia eikä sen ystävien yhdistämistä, mutta toiminnan käynnistyessä Ericsson osallistui siihen alusta alkaen: hän istui Suomen Ateenan-instituutin säätiön hallituksessa vuosina 1983–1988 sekä oli säätiön sihteeri ja ensimmäinen asiamies 10.9.1984–10.8.1987. Ericsson toimi *Helikonin* päätoimittajana vuosina 1988–1996. Pääkirjoituksessaan 1996:1 hän kirjoittaa lukijoiden voineen «seurata julkaisumme kehityskaarta vaatimattomasta monisteesta nykyiseksi tasokkaaksi kulttuurijulkaisuksi.

Ericssonin aikana *Helikon* ilmeisti kaksi kertaa vuodessa, kuten tänäkin päivänä. Ericsson kirjoitti itsekkin aktiivisesti, ja yhteensä hän

osallistui jäsenlehteen noin kahdellakymmenellä artikkelilla. Jokaisessa lehdessä oli siis noin kaksi tai useampi hänen kirjoitustaan. Ericssonin jutut käsittelivät paljolti taidetta ja mukana oli myös henkilökuvia, mutta suurin osa – lähes puolet – teksteistä koski kuitenkin museoita.

Museot tuntuvat olleen Ericssonille todella tärkeitä ja merkityksellisiä paikkoja. Vielä vuosikymmeniä myöhemmin hän muisti, kuinka vieraili ahkerasti 10-vuotiaana Rooman eri museoissa. *Helikonin* kirjoituksissaan Ericsson kävi läpi museoiden syntyhistoriaa sekä niiden ja niiden kokoelmien aikalaisvastaanottoa ennen ja nyt. Kirjoituksien lähestymistapa on joskus myös varsin kriittinen, ja esimerkiksi rivien välistä on luettavissa tietynlainen tyytymättömyys Vatikaanin museon esillepanoon: "*Ns. Museo Chiaramonti näytti komealta, mutta oli ikävä ja loi pohjan käsitykselle, että Vatikaani on jäykkä ja eloton paikka*".

ERICSSON MATKANJOHTAJANA

Helikonin toimittamisen lisäksi Christoffer Ericsson toimi matkanjohtajana useilla Suomen

Ericsson oli myös itse lahjakas piirtäjä. (Lähde: *I skuggan av ett krig. Essayer av Christoffer H. Ericsson*, Helsingfors 1999.)

Ericssonin ja muiden suomalaisten antiikinkeräilijöiden esineitä voi ihastella nykyään Helsingin yliopiston Metsätalossa Antiikin kielten ja kulttuurin oppiaineen käytävällä. (Kuva: Anna-Maria Wilskman.)

Ateenan-insituutin ystävien matkoilla. Ericssonin johtamat matkat kohdistuivat ennen kaikkea Italian kreikkalaisiin siirtokuntiin. Ericsson vei ryhmät Etelä-Italiaan ja Sisiliaan, molempiin kolme kertaa (Etelä-Italia 1989, 1992, 1995 ja Sisilia 1988, 1993, 1995). Lisäksi hän johti kolme matkaa Turkin länsirannikolle, päämääränä erityisesti Joonia eli kreikkalaisten vaikutuspiirissä antiikin aikana ollut nykyisen Turkin länsirannikko (1988, 1990, 1993). Ericsson johti myös pienempiä matkoja, jotka kohdistuivat kaupunkeihin ja niiden museoihin erikoisnäyttelyineen. Tällaisia olivat Lontoon ja Oxfordin, Kööpenhaminan ja Tukholman vierailut. Lisäksi Ericsson johti myös kotimaan matkoja Helsingin saaristoon ja Hankoon, sekä osallistui muillakin matkoille, kuten Tampereelle Habsburgien aarteiden näyttelyyn vuonna 1996.

Hänen johtamiensa matkojen kuvauksista käy ilmi, kuinka opas toi esille sekä Kreikan että Rooman kulttuuria asiantuntemuksella. Matti Oja, Helsingin I normaalikoulun latinan

lehtori, muistelee Ericssonin johtamaa matkaa Magna Graeciaan *Helikonissa* 1993:1: *"Nyt vasta ymmärsin, miten kreikkalainen sivistys ja taide juuri niiden [Etelä-Italian kreikkalaiskaupunkien] kautta tunkeutui pohjoiseen, Etruriaan ja Roomaan."*

LOPUKSI

Ericsson suhtautui intohimoisesti antiikkiin ja halusi tuoda sitä suuremman yleisön tietoisuuteen. Tämä ilmenee myös monista hänen julkaisemistaan populaariteoksistaan, ja omaa tarinaansa kertoo, että hän piti itse pääteoksenaan vuonna 1962 julkaistua *Grekernas gyllene väster*, jonka hän julkaisi jo ennen kuin valmistumistaan kandidaatiksi. Tämä on merkityksellistä, sillä Ericsson ehti olla mukana lähes kolmenkymmenen teoksen tekijänä. Uskoisin monen hänen tunteneen ihmisen yhtyvän Suomen merimuseon pitkäaikaisen toimistosihteerin Anneli Blumethalin sanoihin, kun hän

muistelee Ericssonia Museoviraston merihistorian toimiston päällikkönä, erityisesti Merimuseon perustamisen yhteydessä: *"hirveen vauhdikas ja impulsiivinen ja luova. [...] Osas niinku luoda semmoista kotoista hulluutta kerta kaikkiaan. [...] Ericsson oli verbaalisesti niin lahjakas. Me kuunneltiin aina hänen juttujaan ihan niinku lumoutuneena. [...] Hirveen hauska ihminen kerta kaikkiaan ja joskus tietysti täysin arvaamaton."*

Tuo dynaaminen ja renessanssi-ihmiseksi kuvattu, monivaiheisen elämän elänyt herra menehtyi vuonna 2009, mutta ehti tehdä vaikutuksen moneen alan harrastajaan ja oli suuri antiikin ja Kreikan ystävä, kuten me kaikki *Helikonin* lukijat. ☪

HuK Anna-Maria Wilskman tekee Helsingin yliopistoon pro gradu-tutkielmaa Kansallismuseon ja yliopiston antiikin aikaisista pronssiesineistä ja niiden keräilijöistä. Hän on ollut Ateenan-instituutissa 2015–2016 opiskelijaharjoittelijana, kurssilaisena ja kenttätöissä Tirynsissä ja Salamiissa.

LÄHTEET:

Ericsson, Christoffer H.,

- 'Päätoimittajan puheenvuoro: Klassillisia antikvitettejä', *Helikon* 1/1993, 3.
- 'Antiquitas-näyttely Ateneumissa 1971', *Helikon* 1/1993, 18–19.
- 'Vatikaani ja paavien museot', *Helikon* 2/1994, 20–23.
- 'Axel Boëthius, merkittävä arkeologi (1889–1969)', *Helikon* 1/1995, 5–6.

– 'Helikonin lukijoille', *Helikon* 1/1996, 3.

– *I skuggan av ett krig. Essayer*. Helsinki 1999.

– *Helsingin yliopiston kreikkalais-roomalainen antiikkikokoelma: Helsingfors universitets grekisk-romerska antiksamling = the Greco-Roman antique collection at the University of Helsinki*. Toim. H. Wikström, 2001.

Ericsson, Chr. H. et al., *Antiquitas : antiikin taidetta suomalaisista kokoelmista = antik konst ur finländska samlingar*, Helsinki, 1971.

Ericsson, C.A. Henry. http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/haku/ennen-vuotta-1900_syntyneet.html?artist=86&year=1900. Viitattu 18.7.2016.

Friberg, Ralf, 'Till minnet av Aten-institutets föregångsmän Christoffer M. [sic!] Ericsson och Göran Schildt', *Helikon* 2/2009, 2–3.

Hanka, Heikki – Pietilä-Castrén, Leena, 'Christoffer H. Ericsson'. *Helsingin Sanomat* 31.8.2009 (Muistokirjoitus).

Kuivalainen, Ilkka, 'Ystävähdistyksen uusi kunniajäsen', *Helikon* 2/2005, 32.

Nautic 1/2010, 73.

Oja, Matti, 'MAGNA GRAECIAssa syksyllä 1992', *Helikon* 1/1993, 28–31.

Pearce, Susan. 'Collecting reconsidered', *Objects and Collections*, 1994, 194–204.

Pietilä-Castrén, Leena, *The Graeco-Roman Terracotta Figurines of Finland and Their Collectors*, (PMFIA 11), 2007.

Tirkkonen, Erik, Anneli Blumenthalin haastattelu kirjassessa *Museoiden muistitietopäivät* 23.11.2006. <http://www.museoliitto.fi/doc/muistitietopai-vat2006.pdf>. Viitattu 31.8.2016.

Vahtikari, Vesa, 'Christoffer H. Ericsson 5.3.1920–6.8.2009', *Helikon* 2/2009, 1.

JAAKKO FRÖSÉN

UUSI KUNNIAJÄSEN

ILKKA KUIVALAINEN

TEKSTI ON KUNNIAJÄSENEEN ESITTELY
YHDISTYKSEN 30-VUOTISJUHLASSA 27.10.2016

HYVÄT NAISET JA HERRAT, Ateenan-instituutin ystävät! Suomen Ateenan-instituutin ystävät haluaa näin 30-vuotisjuhlansa kunniaksi kutsua uuden kunniajäsenen. Yhdistys on aiemmin tehnyt näin kaksi kertaa: ensimmäisenä tämän kunnian sai vuonna 2004 filosofian tohtori Göran Schildt ja vuonna 2005 professori Christoffer H. Ericsson. Yhdistys haluaa pitää yllä tätä arvokasta traditiota. Sääntöjen mukaan johtokunnan esityksestä voidaan yhdistyksen kokouksessa kutsua kunniajäseneksi henkilö, joka on huomattavasti edistänyt ja tukenut yhdistyksen toimintaa. Kenelläkään ei liene mitään sitä vastaan, että päätämme kutsua tässä yhdistyksen juhlakokouksessa kolmanneksi kunniajäseneksi tällaisen pitkään sen hyväksi toimineen henkilön. Hän on Suomen Ateenan-instituutin johtajanakin toiminut kreikkalaisen filologian emeritus-professori Jaakko Frösén. Häntä ei ollut vaikea keksiä, sillä hänen ansioluettelonsa yhdistyksen hyväksi on pitkä.

Hän oli perustamassa Suomen Ateenan-instituutin ystäviä ja toimi johtokunnassa alusta lähtien aina vuoteen 2012, joista varapuheenjohtajana vuodesta 1995 vuoteen 2009. Matkoja hän on johtanut ainakin 17 (ja kaikista matkoista ei ole onnistuttu keräämään tietoa), joista suurimman osan eri puolille Kreikkaa, mutta myös Jordaniaan ja Egyptiin, ynnä useita Välimeren risteilyjä. Lisäksi on ollut kaupunkimatkot Berliiniin ja kotimaassa Kuopioon. Kaikista muissa yhteyksissä hänen johtamistaan matkoista ystävähdistyksen matkat muodos-

tavat toki vain osan. Kirjoituksia yhdistyksen lehdessä *Helikonissa* on ollut kymmenisen, lukuisista esitelmistä ei ole onnistuttu pitämään kirjaa, mutta kaikkien muistissa ovat useina vuosina joulukuun alussa pidetyt suuren suosion saavuttaneet esitelmät Jordanian Petrasta.

Professori Frösén, kun nyt kutsumme Teidät Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n kunniajäseneksi, haluamme ojentaa teille muistoksi pronssisen oliivinlehvän. Oliivipuu on merkittävä Ateenan symboli. Myytin mukaan Athene kilpaili Poseidonin kanssa ja päätyi Ateenan kaupungin suojelijaksi lahjoittamalla oliivipuun, Poseidon antaessa suolavesilähteen. Athene antoi oliiveja ruoaksi, öljyksi ja puuta poltettavaksi. Amfora täynnä oliiviöljyä annettiin Panathenaia-kisojen ja seppele oliivipuun lehivistä Olympian kisojen voittajille.

Vuonna 1950 syntynyt kuvanveistäjä kreikkalainen Angelos Panagiotidis on tullut tunnetuksi luontoaiheistaan ja erityisesti puista. Suurin pronssista ja kuparista tehty veistos on Ateenan Teknopoliksessa oleva yli kolme metriä korkea oliivipuu. Tämä nyt annettava oliivipuun lehvä on hankittu Ateenan Kykladisen taiteen museosta, jossa taiteilijan töitä on vakituisesti näytteillä.

Kunniajäsenyydellä yhdistys haluaa kiittää professori Fröseniä suuresta työstä yhdistyksen hyväksi. Silti emme laske häntä pois, kunniajäsenyyksellä velvoittaa edelleen työhön. Tänään annankin hänelle tilaisuuden johtaa puhetta juhlakokouksemme esitelmäosuudessa. ☺

YHDISTYKSEN 30-VUOTISJUHLA

MAIJA POHJANPALO

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN ystävät ry:n 30-vuotista taivalta juhlistettiin myöhäissyksyisissä merkeissä lokakuun 27. päivänä. Paikkana oli Helsingin yliopiston Metsätalon puurakentein valoisaksi ja lämminhenkiseksi sisustettu suuri luentosali. Tilaisuuden juonsi yhdistyksen kunniajäseneksi kutsuttu professori Jaakko Frösén, joka on kansainvälisen huipputason tutkimuksen ohella ennättänyt omistaa runsaasti aikaansa yhdistykselle toimien useaan otteeseen jäsenmatkojen asiantuntijaoppaana.

Juhlassa kuultiin myös kolmea puhujaa, joista ensimmäisenä Suomen Ateenan-instituutin tämänhetkinen tutkijaopettaja FT Vesa Vahtikari kertoi muusista ja Helikon-vuoresta, joka on inspiroinut myös yhdistyksen julkaisua. Toisena esitelmöijänä kuultiin instituutin viime kevään CIMO-harjoittelijaa HuK Anna-Maria Wilskmania, joka valaisi Ateenan-instituutin johtokunnan edesmenneen jäsenen, taidehistorian professorin, kapteeniluutnantin ja antiikin innokkaan ystävän Christoffer H. Ericssonin suhdetta kreikkalais-roomalaisen antiikkiesi-neistön keräilyyn. Juhlan esitelmäosuuden päätti Suomen Ateenan-instituutin nykyisen johtajan, dosentti Jari Pakkasen raportti instituutin uudesta tutkimushankkeesta Salamiin saarella. Onnekas yleisö sai kuulla ensimmäisenä hankkeen kenttäkauden kutkuttavista tuloksista.

Puheosuuden jälkeen juhlaväki siirtyi seurustelevaan vapaasti viini- ja ruokatarjoilun äärelle Antiikin tutkimuksen oppiaineryhmän tiloihin, joissa on juhlan teemoihin sopivasti näytteillä osa Christoffer H. Ericssonin Yliopistomuseolle lahjoittamasta antiikin esinekeräelmästä. Tunnelmaa tahditti yhdistyksen hallituksen jäsenen, Eero Heimolinnan esittämä buzukimusiikki. Ateenan-instituutin ystäviä kokoontui juhlaan ilahduttavan runsas joukko, mikä enteili hyvää myös yhdistyksen seuraavalle kolmellekymmene vuodelle. Vuosijuhlia tukivat ystävällisesti Gavrielides Foods, Elve Tours, Otava ja Kreikan Suomen-suurlähetystö Yhdistystä saapui juhlimaan myös Kreikan Suomen suurlähetystön konsuli Konstantina Kamitsi. Suomessa pitkään asunut Ilias Kyriopoulos hoiti mallikkaasti juhlan tarjoilupuolen.

Viimeisten kolmenkymmenen vuoden työ instituutin ja erityisesti nuorten väitöskirjatutkijoiden tukemiseksi stipendirahaston avulla sai ansaitsemansa juhlan maljankohotuksen. Näissä tunnelmissa SAIY ry:n on hyvä jatkaa juhlavuottaan, ja suunnata katse uuden vuosikymmenen rientojen suunnitteluun Kreikkaa ja antiikkia rakastavalle jäsenistölle. ☺

HALLITUKSEN UUDET JÄSENET

ILKKA KUIVALAINEN & MAIJA POHJANPALO

ILKKA KUIVALAINEN

Tulin tänä vuonna Ateenan instituutin ystävien johtokuntaan oltuani viime vuosina useammalla kurssilla Ateenan-instituutissa. Olen alun perin suuntautunut Italiaan, erityisesti osana Helsingin yliopiston Pompeji-projektia, mutta vähitellen Kreikka on tullut yhä tutummaksi; itse asiassa kävin siellä ensi kerran vuonna 2005 Rooman instituutista käsin. Tänä vuonna olin Kreikassa ensin Helsingin yliopiston klassillisen arkeologian syventävällä kurssilla, sitten mukana instituutin tutkimushankkeessa Salamiin saarella ja nyt syksyllä vielä lomalla Kykladeilla. Olen pitkään opettanut Ressun lukiossa latinaa, historiaa ja yhteiskuntaoppia, ja johdin myös latinanopettajien kurssia Ateenassa. Olen tehnyt liseniaattityön ja viimeistelen väitöskirjaa Liber – Bacchus -jumalasta Pompejissa mutta tutkinut myös esimerkiksi antiikin jälkivaikutusta Suomessa.

MAIJA POHJANPALO

Olen ensimmäistä kautta Suomen Ateenan-instituutin ystävien johtokunnassa. Valmistuin kesäkuussa Helsingin yliopiston kreikan kielen ja kirjallisuuden oppiaineesta; instituutti mahdollisti pro gradu -tutkimukseni toteuttamisen Ateenan Pohjoismaisessa kirjastossa ja arkeologisten esinekokoelmien ulottuvilla. Ajanjakso oli unohtumaton ja vaikutuin erityisesti Ateenasta kansainvälisen tiedeyhteisön kokoontumispaikkana. Työskentelen tällä hetkellä Metropolia Ammattikorkeakoulun oppilashallinnossa, antiikin maailman eläessä vahvasti mukana vapaa-ajalla. Erityinen kiinnostuksen kohteeni ovat pronssikauden Välimeren kulttuurit ja niiden vuorovaikutus. Instituutin aktiivinen toiminta on arvokas voimavara Suomen antiikin tutkimukselle, joten on ilo olla mukana sen tukitoiminnassa ystäväyhdistyksen johtokunnan jäsenenä.

Yhdistyksen stipendirahasto karttuu lähes yksinomaan matkojen yhteydessä osanottajilta perityllä summalla, joka on n. 80–150 euroa.

SUURKIITOS

tärkeään asiaan osallistuneille,
ja myös niille, jotka muilla tavoin ovat kartuttaneet stipendirahastoa.

HELIKON JA YSTÄVIEN 30-VUOTINEN TOIMINTA 1986–2016

LEENA PIETILÄ-CASTRÉN

ATEENAN-INSTITUUTIN ystävähdistyksen täyttäessä kolmekymmentä vuotta lieene otollinen hetki luoda katsaus sekä *Helikoniin* että Ystävien toimintaan. Vuodesta 1988 lähtien julkaistu *Helikon*-lehti on se aineisto, josta kuluneiden vuosikymmenten toimintaa voidaan rekonstruoida, yhdistyksen arkisto pöytäkirjoineen kun näyttäisi nyttemmin joutuneen hukkaan. *Helikonin* vuosikertoja on säilössä ainakin Kansalliskirjastossa sekä sen varastokirjastossa, Helsingin yliopiston Kaisakirjastossa sekä Oulun yliopiston kirjastossa. Kaikista puuttuu kuitenkin numero 1990:2 ja tuona vuonna ilmestyikin vain yksi lehti. Aineistoa läpikäydessä ensiarvoisen tärkeäksi tueksi ovat olleet nykyisen päätoimittajan Vesa Vahtikarin katsaus 20-vuotiaaseen *Helikoniin* numerossa 2008:1, yhteenveto "Kirjoitukset *Helikonissa* 2002–2012" lehdessä 2013:1, sekä lehdessä ilmestyneet toimintakertomukset ja toimintasuunnitelmat alkaen vuodesta 2008:1. Myös yhdistyksessä mukana olleiden henkilöiden muistikuvista on ollut paljon apua.

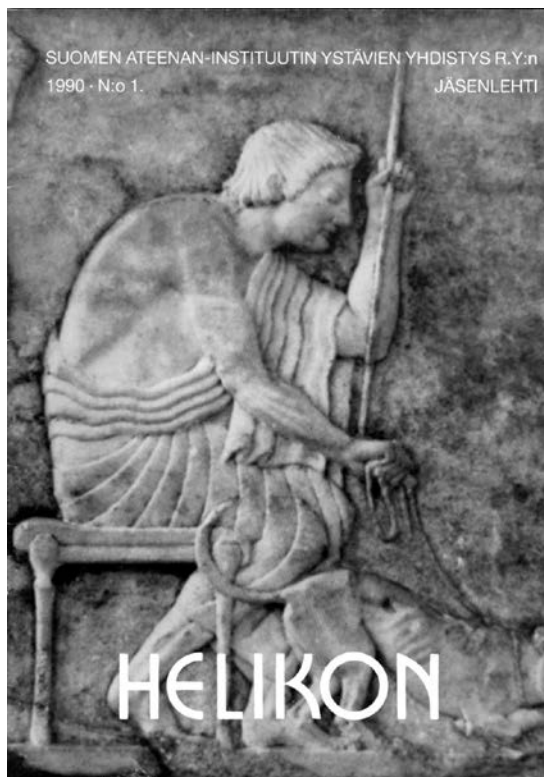
Lehdessä on monen päätoimittajan suula todettu, että *Helikonia* tehdään palkkiotta vapaaehtoisvoimin, ja varsinkin alkuaikoina vedottiin myös lukijoihin kirjoittajina. Halukkaita kirjoittajia on aina riittänyt, asiastakaan ei ole ollut puutetta, mikä näkyy monipuolisista artikkeliteemoista. Seuraavilla sivuilla lehteä analysoidaan ensin ulkomuodon sitten sisällön puolesta. Sisältö on jaoteltu teemoihin ja artikkelinimet on sijoitettu vain yhden teeman alle, vaikka asiansa puolesta monen olisi voinut

sisällyttää useampaankin kohtaan. Työn pysyttämiseksi kohtuullisissa rajoissa ei tässä yhteydessä ole juurikaan otettu mukaan lyhyitä näyttelyarvioita tai pikku-uutisia, jotka käsittelivät yleensä ajankohtaisia arkeologisia löytöjä, eikä myöskään esitelmätietoja, joiden osalta voi perehtyä numeron 2010:1 yhteenvetoon.

LEHDESTÄ

Jäsenlehden nimi ja logo: Daidalos, Kreikan mytologian hämärissä vaikuttaneen rakentajan ja keksijän mukaan, oli se nimi, jota aluksi kaavailtiin ystävähdistyksen jäsenlehdelle. Göran Schildt ehdotti kuitenkin nimeä *Helikon*, sillä Daidalos oli vuodesta 1981 ollut käytössä arkkitehtuuriin ja kaupunginsuunnitteluun keskittyvänä saksankielisenä lehtenä. *Helikon* on tar koitukseen oikein hyvä nimi – se viittaa muusiin ja Ateenasta luoteeseen kohoavaan heille pyhään vuoreen, sittemmin kuivatetun Kopais-järven ja Korintinlahden välimailla. Korkein huippu kohoaa 1750 metrin korkeuteen ja tämä Par-nassoksen vuorialueen jatke on vieläkin runsas-metsäinen ja -lähteinen. Muusat olivat joukko naispuolisia tieteiden ja taiteiden innoittajia ja suojelijoita, joilla jokaisella on omaan toimi-alansa viittaava tunnusesine.

Heti ensimmäisessä *Helikonissa* esiintyi myös yhdistyksen tunnuskuva, Ateenan hopeadrakhma 400-luvulta eKr. Se on antiikin maailman ehkä kuuluisin ja käytetyin raha, jolla

rahoitettiin ko. vuosisadalla niin Akropoliin rakentaminen kuin peloponnesolaissodatkin. Sen klassinen ikonografia oli käytössä 478–393 eKr., kuvapuolella on Athene-jumalatar sivukuvana päässään korinttilainen kypärä, jota takaraivossa koristaa tyylielty palmunlehti ja otsan yläpuolella diadeeminomaisesti kolme oliivinlehteä. Kääntöpuolella on pöllö jumalattaren tunnuseläimenä ja oliivinlehti, sekä kreikkalaiset kirjaimet alfa, theta ja epsilon kreikan sanan 'ateenalaisten' alkukirjaimina. Tunnuskuvan originaali oli raha päätoimittajan Christoffer H. Ericssonin omasta kokoelmasta, ja se kuvattiin mustavalkoisena suurennoksena lehden 1994:1 takakannessa. Se oli myös yhdistyksen vuonna 1994 tilatun ja suuren suosion saavuttaneen hopeisen rintamerkin malli. Aika ajoi lopulta logon tummanpuhuvan painojäljen ohi siinä määrin, että yhdistyksen johtokunta päätti sen uudistamisesta vuonna 2015. Kevennetty ja selkeämpi syntyiikin *Helikonin* monivuotisen

taittajan Maija Holapan taitavissa käsissä ja otettiin käyttöön numerossa 2015:2. Se näkyy nyt suurikokoisena varjokuvana kansilehden sisäpuolella ja ääriiviapiirroksena yhdistyksen tapahtumakalenterissa.

Lehden ulkonäkö: Lehdellä on ollut historiansa aikana neljä formaattia. Alkuvuosina 1988–1991 se oli B5 (25 x 17,6 cm), kuten myös vuodesta 1999 tähän päivään. Suurimmillaan A4-kokoisena (29,7 x 21 cm) lehti ilmestyi 1992–1995, ja toiseksi suurimpana seuraavat kolme vuotta 1996–1998 ei-virallisesti määritellyssä 25 x 21 cm koossa, jolloin lehden leveys siis säilyi mutta korkeus pieneni edellisestä. Formaatin kasvaminen A4-kokoon sattui vuodelle 1992, jolloin lehdestä tuli myös Villa Lanten ystävien jäsenlehti. Sellaisena se jatkoi aina syksyyn 2001, jolloin lantelaiset luopuivat yhteisestä lehdestä, koska "lehti on liian marginaalinen ja hinnaltaan liian kallis aatteellisen ystäväyhdistyksen ideologialle ja taloudelle". Aloite yhteisestä lehdestä oli alun alkaen tullut lantelaisten taholta, ja tavoitteena oli ollut lukijakunnan laajentaminen ja synergia monella tapaa yhteisiä Välimeren asioita sivuavien yhdistysten ja miksei instituuttienkin vahvistamiseksi.

Lehden ensimmäisestä ilmestymisvuodesta 1988 vuoteen 1996 *Helikon* ilmestyi kaksi kertaa vuodessa varsinaisen sivumäärän ollessa 26–34. Päätoimittajan vaihduttua ja laajemman toimituskunnan myötä lehti ilmestyi kunnianhimoisesti ja vaivoja säästelemättä Ateenan- ja Rooman-instituutin ystäväyhdistysten yhteisenä ponnistuksena neljästi vuodessa 1997–2001. Kun sitten taas oli palattu kahteen vuosittaiseen numeroon 2002 lähtien, kansilehdessä säilyi aina numeroon 2015:1 tieto lehden myyntihinnasta, 3 euroa. Sen maksamalla oli Akateemisesta kirjakaupasta saanut kuka tahansa Kreikasta ja instituutista kiinnostunut lehden luettavakseen. Myynti oli kuitenkin vaatimatonta, ja kolmen euron myyntihinta lienee säilynyt kannessa eräänlaisena reliktinä senkin jälkeen, kun *Helikon* oli poistunut Akateemisen valikoimasta.

Vielä toistaiseksi lehti postitetaan vuosimaksunsa maksaneelle jäsenistölle, mutta kustannuspaineet ja alati pienenevä jäsenkunta vaikuttanevat lehden siirtymiseen ehkä jo lähivuosina sähköiseen muotoon.

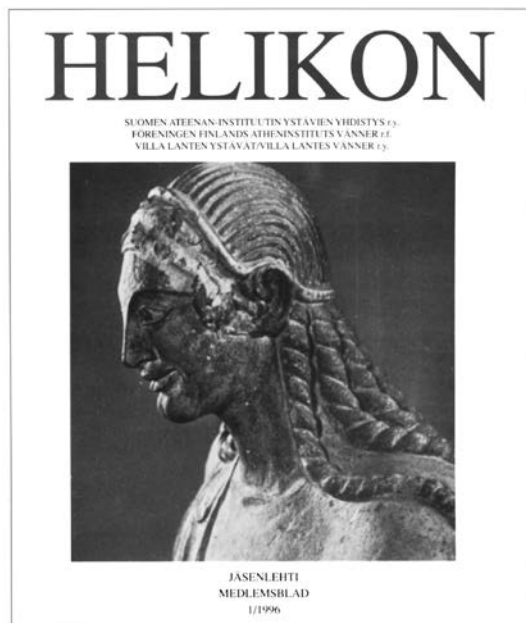
Ensimmäiset värinpilkahdukset tulivat lehden päälikanteen vuosina 1992–1993, jolloin nimi *Helikon* painettiin vaihtelevin värein. Muuten lehti oli vuoden 1993 loppuun mustavalkoinen. Ensiaskelet kokonaan värillisiin kansiin otettiin vuoden 1994 aikana, jolloin ensimmäisen numeron kansi oli sävyltään vihreä ja toisen okra. Vuoden 1996:2 numerosta lähtien päälikkannet ovat olleet nelivärisiä. Kokonaan värillisenä painettiin *Helikonin* 20-vuotisnumero 2008:1. Alkuvuosina 1988–1991 kansikuvana oli vaihdellen joko yksityiskohta Parthenonin päätykolmiosta tai Kerameikoksen hautausmaan miestä ja koiraa esittävästä reliefistä. Siit edes kansien kuva-aiheet monipuolistuivat ja ovat esittäneet näkymiä kaikesta mahdollisesta visuaalisesta ympäristöstä – antiikkisista raunio-alueista esineisiin, renessanssiarkkitehtuurista viinietiketteihin ja nykymaisemiin.

Helikonin nimiformaatti ja sijoituskin ovat vaihdelleet. Vuonna 1994 nimi siirrettiin kan-

nen alalaidasta ylälaitaan, sen jälkeen se sijoitettiin pystyyn ja kannen oikeaan reunaan aina numeroon 1998:4 asti. Noina vuosina otettiin lehden nimessä käyttöön myös kulmikkaampi ja varjostettu kirjasintyyppi. Jotakuinkin sellaisena se pysyi aina numeroon 2015:1 asti, jonka jälkeen koko lehden ulkoasu uudistettiin perusteellisesti.

Helikonin artikkelitekstejä taitettiin varsinakin alkuvuosina vaihdellen yksi- kaksi- tai kolmipalstaisena, mutta säännöllisemmin kaksipalstaisena numerosta 1999:4. Tämä muutos tapahtui lähes samanaikaisesti toimituksen itsensä aloitettua taittotyön ja pian Marja Vierroksen tultua mukaan. Vesa Vahtikari liittyttyä lehden tekijöiden joukkoon vuonna 2001 hänen tehtävään oli aluksi juuri *Helikonin* taitto ja ulkoasun suunnittelu. Vuoden 2004 lehtien taitosta vastasi Timo Huvilinna ja vuodesta 2005 tähän päivään Maija Holappa. Kuvia on lehdessä ollut alusta asti, ja vuosina 1996–2000 tekstejä pyrittiin sekä jäsentelemään että väljiksi jääviä sivuja täyttämään erilaisin piirretyin vinjetein, joiden aiheina olivat geometrisaikaisen talon pohjakaa-va, siivekäs juoksija, pithos-ruukusta uloskurkistava mies, apina sekä klassinen veistospää. Ne oli sommitellut instituutin assistentti Petra Pakkanen. Tekstien ulkonäköön liittyviä ratkaisuja olivat myös artikkelien johdanto-osan painaminen lihavoitettulla ja suuremmalla kirjasimella vuosina 1997:2–2015:1, artikkeleissa esiintyneiden henkilönimien lihavoiminen ja lopulta korkojenkin merkitseminen kreikkalaisnimiin. Kun meikäläinen kielitoimisto ei kuitenkaan pitänyt korkoja välttämättömänä, luovuttiin niistäkin taittoutuudistuksen yhteydessä osana pyrkimystä kevyempään ulkonäköön.

Linjanvetoa sisällöstä ja lehden tekijät: Lehti perustettiin jäsenten entistä paremmaksi informoinniksi jäsentiedotuksen ja artikkelien yms. muodossa (merkintä pöytäkirjassa 2.11.187 § 7). Numerossa 1989:1 oli anonymisti todennäköisesti päätoimittaja Christoffer H. Ericssonin muotoilemat ajatukset *Helikonin* tarkoituksesta

ja päämääristä. Hänen viimeinen linjanvetonsa oli hänelle suhteellisen harvinainen päätoimittajan puheenvuoro numerossa 1996:1, jolloin paineet kahden yhdistyksen yhteisjulkaisun luonteeseen ja sisällön uusimiseksi lienevät jo käyneet ylivoimaisiksi. "*Helikonin* lukijalle" osoitetussa sivun mittaisessa tekstissä hän uskoo lehden lukijoiden voineen "seurata julkaisumme kehityskaarta vaatimattomasta monisteesta nykyiseksi tasokkaaksi kulttuurijulkaisuksi". Hän kirjoittaa lehden tekemisestä harrastajavoimin, kirjoittajien ja mainostajien työläästä hankkimisesta ja kustannustehokkaiden kirjapainojen etsimisestä. Hän uskoo, että "*Helikon* tarjoaa oivan forumin esim. nuorille tutkijoille" ja että lehden sisältö oli ollut sekä Ateenalle että Roomalle tasapainoinen. Hän analysoi myös *Helikonin* tavanomaista lukijaa, joka "on antiikin historian ja kulttuurin harrastaja, keski-ikäinen, useimmiten ehkä jo eläkeiässä oleva sivistynyt amatööri, jolle on ominaista laaja lukeneisuus ja kyky lukea kirjallisuutta usealla sivistyskielellä ja joka matkustelee mielellään "vanhassa Euroopassa". Ja edelleen "*Helikonin* tulisi olla monipuolinen esseekokoelma, houkutteleva ja innoittava". Päätoimittaja esitti myös näkemyksiään lehden ulkonäöstä, "Sen tulisi olla hillityn tyylikäs", ja näkee *Helikonin* tehtävän "kulttuurijulkaisuna, jollaista vailla suomalaiset antiikin ystävät ovat olleet viime vuosiin saakka". Tällaisia ajatuksia oli Ericssonin mielessä tilanteessa, jossa toimituskunta muodostui hänen lisäksi enää suurlähettiläs Paul Jyrkänkalliosta. Samassa numerossa oli myös lehden historian ainoan kerran englanninkieliset tiivistelmät sen artikkeleista.

Päätoimittajana aloittaneen Martti Leiwon toisessa numerossa 1997:1 hän korosti lehden sisällön kytkemistä ajankohtaisiin tapahtumiin ja lupaa pääkirjoituksessa 1997:2 lehteä entistä monipuolisemmaksi eri aikakausia arvostamalla. Näin irtaannuttiin lopullisesti alkuvuosien voimakkaasti antiikkipainotteisesta ja ajoittain antikvaarisestakin sisällöstä. Keskustelevalaksi tiedelehdeksi ja tieteen tiedottajaksi Leiwo luon-

nehti lehteä sen numerossa 1998:1; *Helikoniin* tulikin ilmoituksia myös väitöksistä, tieteellisten yhdistysten kokouksista ja raportteja erilaisista kollokvioista ja kongresseista. Numeron 1993:3 pääkirjoituksessa päätoimittaja totesi *Helikonin* olevan "vihdoin löytämässä muotoansa pyrittäessä saattamaan sitä sellaisen lehden näköiseksi, joka seuraa laajasti Välimeren alueen kulttuuria ja tutkimusta".

Mika Hakkarainen puolestaan kirjoitti päätoimittajaksi tultuaan lehden 2002:1 sisältävän "laaja-alaisesti Välimeren alueen kulttuuria ja historiaa antiikista aurinkorannoille". Seikkaa, joka ei malttamattomana lehteä odottavalla lukijakunnalla aina ollut muistissa, oli hänenkin korostettava numerossa 2005:1, nimittäin että lehteä tehtiin *aus Liebe zur Kunst*. Vesa Vahtikarista tuli *Helikonin* päätoimittaja vuonna 2006, jolloin hän vuoden ensimmäisessä numerossa ilmaisee *Helikonissa* käsiteltävän «kaikki Kreikkaan tai kreikkalaisuuteen liittyvä». Tältä pohjalta *Helikon* onkin vakiinnuttanut asemansa todella monipuolisena kulttuurilehtenä, jossa käsitellään ihan kaikkia Kreikkaan liittyviä asioita, eri tieteen- ja taiteenaloja ja koko kulttuuriperintöämme, jossa on mukana vähintäänkin "riipaus kreikkalaisuutta".

Päätoimittajia on *Helikonin* 28-vuotisen historian aikana ollut viisi. Christoffer H. Ericsson 1988–1996:1, Martti Leiwo 1996:2–2001, Mika Hakkarainen 2002–2005:1, Pekka Matilainen 2005:2 ja Vesa Vahtikari vuodesta 2006 tähän päivään, ja toivottavasti hän jatkaa samalla väsymättömyydellä vielä pitkään.

Toimituskunta on koostunut seuraavista henkilöistä:

Brown, Anneli 2005–2013
 Friberg, Ralf 2006–
 Graae, Kristina 1988–1991
 Hakkarainen, Mika 1996:2–2014
 Halli, Mari 1996:2–1998:1
 Holappa, Maija 2005–
 Jyrkänkallio, Paul 1991–1996

Knaapi, Kalle 2014–2015
 Kotila, Heikki 1996:2–2001
 Laitila, Teuvo 1988–1990
 Leiwo, Martti 1996–
 Matilainen, Pekka 2003–
 Mustakallio, Katarina 1992
 Norrback, Märta 1988–1990
 Numminen, Maija 1992–1995
 Oksala, Teivas 1991
 Pakkanen Jari 1991
 Pietilä-Castrén, Leena 2015–
 Setälä, Päivi 1992–1993
 Stolt, Sirkka 1996:2–2001
 Tammisto, Antero 1994–1995
 Tuomi, Timo 2002
 Vahtikari, Vesa 2002–2003, 2005–
 Vesterinen, Manna 2003:2–2004
 Vierros, Marja 1998:2–2003:1

Tästä joukosta voidaan poimia Leiwo, Matilainen, Holappa, Friberg ja Vahtikari kaikkein sitkeimpinä vieläkin jatkavina ja idearikkaina *Helikonin* tekijöinä.

Lehden ilmoitukset ja kustantaminen: Mainostulot olivat keskeisessä osassa tasaamassa lehden painokustannuksia sen ilmestymisen

alkupuoliskolla. Ahkerimpia mainostajia olivat erityisesti 1990-loppuun asti matkatoimistot, ilmeisestikin sen mukaan ketkä toimivat Ystävien matkojen käytännön järjestäjinä: Aurinkomatkat vuosina 1988–1996 viitisentoista kertaa, MatkaKaleva lähes vuosittain 1993–1996, Kristina Cruises 2003–2006, Elve Tours 2014–2015, sekä Olympia-matkatoimisto, Etumatkat, MatkaRasila, Matkatoimisto Lomalinja kaikki vähintään yhden kerran vuosien 1991–1997 aikana, ja Suomen Matkatoimisto vielä vuonna 2008. Kustantajat, kirjakaupat ja painotalot antoivat ilmoituksia ahkerasti 1990-luvulla ja jonkin verran vielä 2000-luvulla. Etunenässä olivat Otava parikymmentä kertaa vuosina 1994–2003 ja WSOY kymmenellä mainoksella vuosina 1992–2006. Myös Akateeminen kirjakauppa, Tiedekirja, SKS, Yliopistopaino, Alprint, Yhtyneet kuvalehdet ja Yliopistolehti ilmoittivat *Helikonissa* usein 1990-luvun lopulla. Muista kustantamoista mainittakoon Tammi, Gaudeamus ja Kustannus oy Taide pari kolme kertaa 2000-luvulla. Monen ilmoituksen saamiseen vaikuttivat henkilösuhteet, mikä ilmenee myös suurista kertailmoittajista, joita olivat Oy Alko Ab ("Hallitun juomisen opas") 1994, Nokia vuonna 1998, Enso Group 1998, Stora Enso vuonna 1999, Outokumpu vuonna 2004 sekä Oy Halva Ab vuonna 2015. Helsinkiläinen Zviaeri-orkesteri ilmoitti toiminnastaan kahdesti vuonna 1999 ja instituutin asuntola Koroneos-talo asumismahdollisuudesta yhdistyksen jäsenille vuosina 2012 ja 2014. Täysin ilman mainoksia yhdistys julkaisi joitakin numeroita jo 2000-luvun alussa, vaikka numerossa 1999:3 ilmoitusmyynnistä vastaavaksi tahoksi nimettiin Yliopistomedia. Missä vaiheessa tällainen ilmoitusmyynti lakkasi, ei ole tiedossa. Vuodesta 2009 lähtien ilmoitusten saaminen on osoittautunut lähes ylivoimaiseksi osoituksena sähköisen tietoliikenteen noususta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lehden kustantamiseen ja postitukseen käytetään suoraan jäsenmaksutuloja.

HELIKON No 3/1997

Antiikin keramiikan erikoisnumero

Lehti painettiin alkuvuosina monissa eri kirjapainoissa: Yliopistopaino (1988:1–1989), Interprint oy (1988:2), Printaco (1990), Kruunuprint (1991), Yhtyneet kirjapainot Oy (1992–1994) ja Nykypaino Oy (1996, 2006 –), nyttemmin nimellä Nextprint (2016:1). Luettelosta ilmenee, että Ericssonin sanojen (1996:1) mukaisesti todellakin nähtiin vaivaa lehden painamiseksi "pienissä ja halvoissa kirjapainoissa". Jää nähtäväksi jatkuuko nyt jo yli kymmenen vuoden mittainen yhteistyö Nykyprint-Nextprintin kanssa, kun yhdistys joutuu tänäkin vuonna vertailemaan kustannustehokkaita vaihtoehtoja.

LEHDEN SISÄLTÖ

Kahdenkymmenen kahdeksan vuoden aikana lehteen on vähitellen muodostunut toistuvia, itsestäänkin selviä ja yhdistyksen toimintatapoja kuvastavia osioita. Tällaisia ovat matkaraportit, joita jäsenmatkoihin osallistuneet ovat kirjoittaneet, sekä stipendiaattien raportit. Pääkirjoituksia ei alkuaikojen *Helikoneissa* suinkaan aina ollut ainakaan päätoimittajan laatimina, sen sijaan nimekkäiden henkilöiden vetoomuksia nuoren instituutin toimintaan liittyneistä asioista, tai yhdistyksen puheenjohtajien tai suurlähettiläiden tervehdyksiä. Päätoimittajan puheenvuoro ilmestyi ensimmäisen kerran numeroon 1992:2, ja säännöllisesti vuodesta 1997:1 otsikolla pääkirjoitus. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pääkirjoitukset ovat todellakin olleet juuri päätoimittajien itsensä laatimia ja käsitelleet käsillä olevan lehden teemoja, tai muuten ajankohtaisia asioita.

Matkatoiminnan avulla on voitu kartuttaa stipendirahastoa samalla kun jäsenistölle on tarjoutunut tilaisuus päästä seuramatkojen tavanomaisten reittien tuolle puolen asiantuntijaoppaiden johdolla. Pitkään stipendirahastoon tuleva summa kerättiin matkalaisilta erillisillä tilisiirroilla, jolloin maksun unohtaneita joudut-

tiin joskus matkan jälkeen hätyyttelemäänkin. Tämän välttämiseksi summa sisällytetään nykyisin matkan kokonaiskustannuksiin. Raportit paljastavat matkakohteiden maantieteellisen laaja-alaisuuden ja itseään säästämättä uuras-taneet matkanjohtajat. Ahkera matkanjohtaja oli Ericsson, jonka retket kattoivat Välimeren alueen lisäksi myös kotimaan kohteita. Toinen uupumaton on ollut Jaakko Frösén, joka laajensi matkakohteita sekä Lähi-Itään että ottamalla yhdistyksen matkaohjelmaan huiman suosion saavuttaneet laivaristeilyt, parhaimmillaan useita kertoja vuodessa. *Helikonissa* 1991:1 matkaryöryhmän puheenjohtaja Eino Laakso kirjoitti, että vuoden 1992 Egyptin matka oli yhdistyksen järjestämistä matkoista viidestoista. Tästä voidaan päätellä että kaikki matkat eivät näkyneet *Helikonissa*, vaan niistä ilmoitettiin ainoastaan jäsenkirjeitse. Seuraavaan on koottu matkakohteet *Helikonin* matkailmoituksista ja -raporteista ja ryhmitelty määränpään mukaisesti Kreikkaan mahdollisine erityisteemoineen, muihin Välimeren maihin, kaupunkimatkoihin joissa kiinnostuksen kohteina olivat paikalliset antiikkimuseot tai jokin erikoisnäyttely, sekä kotimaan matkoihin jolloin käytiin esim. teatterissa tai näyttelyssä.

Matkakohteita on ollut todella runsaasti. Kreikkaan on tehty 28 matkaa seuraavasti: pronssikausi (Frösén 1989), antiikin oraakkeli-laitos (Frösén 1990), Makedonia (Frösén 1990), teatterimatka Epidaurokseen ja Ateenaan (Maarit Kaimio 1990), Peloponnesos (Pietilä-Castrén 1992), Kreetan kristilliset monumentit (Pentti Laasonen 1993), Attika ja Euboi (Pietilä-Castrén 1994), Kykladien risteily (Frösén 1994), Ateena (Frösén 1997), Luoteis-Kreikka ja Korfu (Pietilä-Castrén 1997), Kreetta (Lena Hakulin 1998), Dodekanesia (Frösén 1998), Pohjois-Kreikka (Frösén 2002), Ateena (Pietilä-Castrén 2003), saaristoristeily (Frösén 2003, 2005), Peloponnesos (Björn Forsén 2005), Makedonia (Leiwo 2006), risteilyjä itäisellä Välimerellä (Frösén 2007, 2009, 3 kpl 2010, 2012), Ateena

Aleksandrian kreikkalais-ortodoksinen patriarkaatti.

(Eero Heimolinna 2012), Thessaloniki (Leiwo 2013), Bysanttilainen Ateena (Vahtikari 2015), Panhelleeniset kulttipaikat ja Epidauros (Vahtikari 2016).

Italiaan on tehty yhdeksän matkaa: Etelä-Italia (Ericsson 1989, 1992, 1995), Sisilia (Ericsson 1988, 1993, 1995), Rooma (Teivas Oksala 1993), Veneto (Mika Hakkarainen ja Timo Tuomi 2002), Campania (Leiwo 2003).

Turkkiin on tehty seitsemän matkaa. Päämääränä oli aluksi erityisesti Joonia eli kreikkalaisten vaikutuspiirissä antiikin aikana ollut nykyisen Turkin länsirannikko (Ericsson 1988, 1990, 1993) ja sittemmin Istanbul, joskus myös lähiympäristöineen (Matti Rossi 1994, Timo Sironen 2002, 2008) ja Hanna-Riitta Toivanen-Kola (2014). Muualle itäiselle Välimerelle suuntautuneita matkoja tehtiin kerran Jordaniaan (Frösén 1997), Israeliin (Aarne Toivanen 1998) ja Kyprokselle (Lena Hakulin 2001). Laivaristeilyjen yhteydessä pistäydettiin joskus Afrikankin puolella, mutta varsinaisia pitempiä matkoja Pohjois-Afrikkaan on tehty kahdesti Egyptiin (Frösén 1992, 2000) ja kerran Tunisiaan (Timo Sironen 1998).

Kaupunkimatkojen teemoina ovat olleet museot ja erikoisnäyttelyt Lontoossa ja Ox-

fordissa (Ericsson 1989), Kööpenhaminassa (Ericsson 1991), Moskovassa (Pietilä-Castrén 1996), Berliinissä (Frösén 1995 ja 2009, Erja Salmenkivi 2003), Pietari (Paul Jyrkänkallio ja Pietilä-Castrén 1998) sekä Tukholma (Ericsson 1998).

Matkakohteina kotimaassa on ollut Turku (1988, 1995), Lappeenranta (1989, 2001), Tampere (1993, 1996, 2001), Helsingin saaristoristeily (Ericsson 1997), Hanko (Ericsson 1998), Kotavuori, Homeroksen kääntäjän Otto Mannisen kesähuvi Kangasniemellä (Antti Arjava 1999) sekä Kuopio (Frösén 2000).

Täytyy todella ihailla sekä ahkeria matkanjohtajia että uskollisia matkalaisia, jotka unohtumattomia elämyksiä saadessaan mahdollistivat samalla myös yhdistyksen stipendin vuosittaisen jakamisen. Eri puolille Kreikkaa on 1989–2016 tehty siis matka lähes vuosittain. Vuonna 2015 yhdistyksen johtokunta päätti suunnata vastaiset Kreikan-matkat vuorovuosin yleensä Ateenaan tai johonkin muuhun kaupunkiin teemana historian eri aikakaudet sekä maaseudulle, myös saarille. Tarkoituksena on ajoittaa matkat siten, että ohjelmatarjontaan saadaan mukaan talvikauden hienot konsertit ja näyttelyt, vuonna 2017 toimintansa aloittavasta

uudesta Kansallisoopperasta puhumattakaan. Ehkä tämä suunnitelma toteutuessaan saa jäsenet taas innostumaan yhdistyksen matkoista, joille osallistuminen on ikävä kyllä ollut hiipumaan päin. Onneksi uskollisia matkalaisia on kuitenkin vielä riittänyt, samoin uhrautuvia täyspäiväisiä asiantuntijaoppaita. Matkalaisia on nyttemmin ruvettu valmistelevaan matkalle pitämällä sen johdannoksi esitelmä aihepiiristä jo kotimaassa.

Matkaraportteja ovat kirjoittaneet ainakin seuraavat henkilöt: Maija ja Liisa Ahtee, Hellevi Arjava, Anneli Brown, Mirja Heikkinen, Eero Heimolinna, Maila Herva, Maikki Jerkkola, Markku Leporanta, Eeva Levonen, Pirkko Lilius, Tor Lindblom, Matti Oja, Maija-Liisa Paljakka, Marie-Louise Rasmussen, Liisa Räsänen, Päiviö Tommila ja Kalle Österlund. Nuorimpia *Helikoniin* kädenjälkensä jättäneitä Ateenan-kävijöitä lienevät Vironniemen päiväkodin lapset ohjaajineen artikkelilla "Lasten vaikutelmia Ateenan-matkalta" (2007:1).

Yhdistyksen stipendi jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 1990, jolloin hakijoita oli viisi. Tuo lukumäärä on siitä lähtien ollut melko tavan-

omainen, joten todellista kilpailua on syntynyt ja apuraha on osoittanut tarpeellisuutensa. Alkuvaiheessa stipendiaatista päätettiin yhteistuumin Ateenan-instituutin johtajan kanssa. Nykyisin on vakiintunut käytäntö että yhdistyksen johdokunnasta valitaan kolmipäinen asiantuntijajoukko valintaprosessista vastaamaan. Apurahan hakijoita on riittänyt, mutta koska perimmäisenä tarkoituksena on ollut instituutin toiminnan tukeminen, on apuraha viime vuosina pyritty suuntaamaan sellaiselle nuorelle tutkijalle, joka tekee väitöstutkimusta instituutin tieteellisessä hankkeessa. Instituutti puolestaan myöntää stipendiaatille vapaan asumisen Koroneos-talossa, ja näin ajoittain pienetkin apurahasummat ovat mahdollistaneet nuoren väitöskirjantekijän pitempiaikaisen työskentelyn Kreikassa. Raha on kuitenkin tiukassa ja kuluneena keväänä 2016 päädyttiin vähäisen stipendirahaston kertymän vuoksi jakamaan ensi kerran kaksiviikkoinen opettajastipendi, jossa Suomessa tapahtuvan Kreikkaa käsittelevän opetuksen valmistelu mm. Ateenan Pohjoismaisessa kirjastossa on ensi sijalla. Hakijoita oli taas runsaasti, ja ajatuksena on jakaa vastaava stipendi ehkä joka neljäs vuo-

Leptis Magna.

Kesariannin luostari Ateenassa.

si. Opettajastipendin toivotaan myös tuottavan tulosta nuoren polven Kreikka-kiinnostuksen ja -tietämyksen lisääjänä ja sitä kautta tulevana instituutin tukijoina.

Lista ystävien stipendiaateista on valitettavan vajavainen ja perustuu siis vain *Helikoneista* koottuun tietoon: Tiina Purola 1990 (Kreikkalainen epigrammi), Oiva Kuisma 1998 (Neoplatonismi), Vesa-Pekka Herva 2001 (Minolainen arkeologia), Minna Rasku 2002 (Kreikan ulkopoliitiikka), Hanna Lieksa 2003 (Antiikin kalankasvatus), Kristiina Leimu 2006 (Minolainen koristautuminen), Katariina Kankaanpää 2007 (epigrafikka), Tiina Hiekkalinna 2008 (Naisten puheet Kreikan kirjallisuudessa), Juho Wilskman 2009 (Sodankäynti Aigeianmerellä 1204–1402), Kimmo Kovanen 2010 (Antiikin Kreikan säveljärjestelmät), Esko Tikkala 2011 (Temppeleiden arkkitehtoninen metrologia, palautti apurahan käyttämättömänä 2013), Kalle Knaapi 2012 (Bysanttilainen teatteri), Suvi Kuokkanen 2013 (Ostrakismi, klassinen demokratia), Tommi Turmo 2014 (Epeiros 100-luvulla eKr.), Mikko Suha 2015 (Epeiroksen linoituksia), Saija Puikkonen 2016 (Yhdistyksen ensimmäinen opettajastipendiaatti).

Pienempiä matka- tai tunnustusapurahoja on annettu ainakin seuraavasti: Heini Parko 1998 sai matka-apurahan korinttilaisen keramiikan tutkimiseksi ja Vesa Vahtikari 2014 tietokoneen hankintaan tunnustuksena pitkäaikaisesta

Helikonin hyväksi tehdystä työstä. Vuonna 2015 Mika Hakkaraiselle myönnettiin matka-apuraha tunnustuksena *Helikonin* pitkäaikaisesta toimintustyöstä vuosina 1996–2014, joista päätoimittajana 2002–2005, ja matka-apuraha lehden pitkäaikaiselle taittajalle Maija Holapalle.

Stipendirahasto on karttunut ensisijaisesti matkojen ansiosta. Yhdistys sain vuonna 2013 lisäksi Kreikkaa ja antiikin filosofiaa arvostaneen kirvesmies Konsta Timoskan (1920–1999) testamenttilahjoituksen. Onnetonta kyllä lahjoitussumma hupeni testamentista kehkeytyneessä riidassa, mutta vaikutti kuitenkin parin seuraavan vuoden apurahan suuruuteen varsin piristävästi. Myös Suomessa pitkään vaikuttanut Kyproksen kunniakonsuli, diplomi-insinööri ja liikemies Eleftherios Gavrielides osallistui stipendirahaston kasvattamiseen vuonna 2015 lahjoittamalla yhdessä Kim Schneiderin kanssa kirjoittamiaan Suomalais-kreikkalaisia ja Kreikkalais-suomalaisia sanakirjoja myytäväksi jäsenistölle.

HELIKONIN SISÄLTÖ TEEMOITTAIN

Ystäväyhdistyksen perimmäisenä ajatuksena on tukea Ateenan-instituuttiamme, jonka toiminnasta ja tutkimushankkeista on kirjoitettu ahkerasti: Suomen Ateenan-instituutin toimintamuodot (Paavo Castrén 1988:1), Valtio osti Ateenan-instituutille oman talon (Nils Oker-Blom 1988:1), Antiikin Ateenan arkipäivä hellenistisellä kaudella (Frösén 1990:2), Suomen ulkomailla olevat instituutit (Päiviö Tommila 1992:1), Inauguration of the new building of the Finnish Institute at Athens (Nils Oker-Blom 1992:2), Ateenan-instituutti sai uuden talon ja johtajan (Antti Arjava 1992:2), Suomen liittyminen EU:hun ja Suomen Ateenan-instituutin tehtävästä pohjoismaisessakin hengessä (Oker-Blom 1994:2), Nordiska arkeologer i Arkadien (Björn Forsén 1996:1), Välitilan olentojen mytologiaa – työryhmä Ateenassa 1996–1997 (Kirsti Simonsuuri 1997:2), Tiede ja raportit

(Leiwo 2000:2), Athen-institutets första arkeologiska fältprojet i Grekland. Arethousan varhaiskristillisen kirkon kaivaukset (Arja Karivieri 2000:2), Koroneos-talon syntyhistoria (Ralf Friberg 2003:2), Niin kuin minä sen muistan – Suomen Ateenan-instituutin perustamisvaiheista (Paavo Castrén 2004:1), Henkistä mielihyvää (Leiwo 2004:2), Suomen Ateenan-instituutin uusi luentosarja Johannes Sundwallin kunniaksi (Björn Forsén 2006:2), Kreikan roomalaisaikaiset kivi epigrammit (Saara Kauppinen 2006:2), Ateenan ulkomaiset instituutit esillä (Björn Forsén 2007:1), Arkeologiaa kirjastossa – osallistumisesta Thesprotia-projektiin (Sarianna Silvonen 2007:2), Suomen Ateenan-instituutin ensimmäiset symposionit – lääketiede, tekniikka, olympiakisat (Paavo Castrén, 2008:1), Galler på kullen – det andra Johannes Sundwall-föredraget (Björn Forsén 2008:1), Suomen talvisota kreikkalaisessa lehdistössä (Vahtikari 2008:2, Kira Kaurinkoski 2009:1), Toisenlainen itsenäisyyspäivä: kirkkoisia käsittelevät uudet yhdistykset, Ecumenical Patristic Society ja Societas Patristica Fennica (Gunnar af Hällström

2012:1), Suomen Ateenan-instituutti ja Kyylenen satama (Jari Pakkanen 2013:1), Kreikan arkkitehtuurin tutkimus ja Suomen Ateenan-instituutti (Jari Pakkanen 2013:2), En oo enää sinisilmäinen, mä oon kolmekymppinen (Vahtikari 2014:1), Artemis Arkadian jylhässä vuoris-
tossa, instituutin kenttätöyhanke vuodesta 2006 (Björn Forsén 2014:1), Suomen Ateenan-instituutin perustamisvaiheet ja toimenkuva (Paavo Castrén 2014:2), Hyvää syntymäpäivää sinulle, Suomen Ateenan-instituutti (Vahtikari 2015:1), Tiedeinstituuttifoorumin synnystä vuonna 2011 (Leiwo 2015:2), Tiedeinstituuttifoorumin kollokvio Empires of Peace Ateenassa (Jari Pakkanen, Vahtikari) 2015:2), Ateenan tukijoukot esittäytyvät (2016:1).

Yksittäisten tutkijoiden väitöskirja- ym tutkimushankkeita on myös esitelty *Helikonissa*: Runot keskustelevat, väitöskirjatutkimus dialogimuotoisista epigrammeista (Saara Kauppinen 2007:1), Troijan naiset Ateenassa, tragedi-
aa arkistojen uumenista, väitöskirjatutkimus (Sanna-Ilaria Kittelä 2007:2), Poseidonia – Paestum, suurreikkalainen polis, pitkäaikaisen tutkimus-
työn esittely (Timo Sironen 2008:2), Keskiajan sodankäyntimenetelmien jäljillä kirjastoissa ja kukkuloilla, väitöskirjatutkimus (Juho Wils-
kman 2008:2), Antiikin tiilentekijöiden jäljillä, väitöskirjatutkimus (Pirjo Hamari 2008:2), Ko-
rintin palapeliä. Myöhäisantiikin piirtokirjoitus-
corpusta synnyttämässä, instituutinkin tukema tutkimushanke (Erkki Sironen 2014:1), Lin-
noituksia ja vuoria, väitöskirjatutkimus (Mikko Suha 2014:1), Ruumiita keramiikkauunissa, väitöskirjatutkimus (Tommi Turmo 2015:1).

Instituutin kursseista ja opetuksesta on kir-
joitettu seuraavasti: *Noctes Atticae diesque* – erään opintomatkan satoa (Jens Nilsson 2009:2), Kokemuksia Kreikasta ja vähän Syyriastakin (Maija Lehtikoinen 2010:2), Latinan opettajien kesäkurssi Kreikassa kesäkuussa 2014 (Ilkka Kuivalainen ja Robert Luther 2014:2), Klassillisen arkeologian syventävä kurssi Ateenas-
sa (Kuivalainen ja Maija Pohjanpalo 2016:1).

HELIKON

3/2001

Nauplion 2005

Kirjastoasiat: Nordiskt vetenskapligt samarbete i Athen (Robin Hägg ja Paavo Castrén 1988:1), Pohjoismaiden Ateenan-instituuttien yhteinen kirjastohanke (Paul Jyrkänkallio 1991:2), Henrik Zilliacuksen kirjasto Suomen Ateenan-instituutissa (Sirkka Castrén 1992:2), Pohjoismaiden yhteinen kirjasto valmistuu Ateenassa (Nils Oker-Blom 1993:1), Henrik Zilliacuksen kirjastoa järjestämässä (Eero Sovelius-Sovio 1993:1), Rooman kirjastojen U.R.B.S.-projekti (Simo Örmä 1993:2), Pohjoismainen kirjasto Ateenaan (Lauri Saxén 1995:2), Instituutille merkittävä kirjalahjoitus – FL Birger Gestrinin perikunnan lahjoitus (Vahtikari 2007:2), *Claris obligamur exemplis* – bokdonation till Finlands Athen-institut (Tryggve Gestrin 2007:2), Pohjoismainen kirjasto 20 vuotta (Evi Charitoudi ja Vibeke Espholm-Kurtovic 2016:1).

Ateenan kaupunkiin ja Attikaan liittyviä artikkeleita on *Helikonissa* ollut seuraavasti: Kolonos Hippios Ateenassa (Teivas Oksala 1992:1), Den protestantiska kyrkogården i Athen (Anders Sundberg 1993:1, 1996:1), Arkeologer, arkitekter och kungligheter på Akropolis i det fria Athen (Ericsson 1995:1), Pnyx och den antika demokratin (Björn Forsén 1995:1), Sokrateen vankilaa etsimässä (Forsén 1995:2),

Kapusiinimunkki Robert de Dreuxin matka Ateenaan (Hakkarainen 1997:2), Akropoliin etelärinteeltä (Kirsti Simonsuuri 1997:2), Antiikin Ateenan etsijät 1600-luvulta 1800-luvulle (Amanda Eskola 2000:2), Ateenan talvea (Pietilä-Castrén 2002:1), Ateenan keskustan "uudet" rauniot, arkeologisen puiston valmistumisesta (Esko Tikkala 2005:2), Arkeologikongressen i Athen år 1905 (Björn Forsén 2005:2), Katutaisteluista lasimuseon rakentamiseen (Björn Forsén 2006:1), Minun Ateenani (Ralf Friberg 2006:1), Nostalgian ja järjettömyyden Tatoissa (Forsén 2007:1), Ateenassa katujenkin nimet kertovat tarinoita (Vahtikari 2007:1), Akharnain teatteri löytyi (Vahtikari 2007:1), Akropoliin arvoesineet uuteen museoon (Vahtikari 2007:2), Nikolaos Thonin jalanjäljillä (Pietilä-Castrén 2015:2).

Eri puolilta Kreikkaa: Mistra – valtaamaton tornilinna (Olavi Koivukoski 1988:1), Historian viestejä Makedonian kaivauksilta (Mikko Juva 1991:2), Minnesrik resa till Grekland (Karl-Gustav Sandelin 1998:4), Matka minolaiseen Kreetaan (Matti Nuorteva 1999:4), Italialainen arkkitehtuuri Dodekanesiassa 1920- ja 1930-luvulla (Olli Salomies 2002:2), Knossos ja Pylos mullistivat maailmaa 50 vuotta sitten (Leiwo 2003:1), Arkkitehtuurimuistoja Kosilta

(Olli Salomies 2003:2), Maailman napa (Matilainen 2004:2), Muusien laaksossa – *Helikonin* lähteellä (Vahtikari 2007:2), Matkoja Aiginalle ja Afaian temppelin arvoitus (Martti Ollinen 2007:2), Livadia *Helikonin* juurella (Pietilä-Castrén 2008:1), Kaksi Orkhomenosta (Vahtikari 2008:2), Kreikka vanhojen matkakirjojen valossa (Eero Heimolinna 2011:2), Amfipoliuksen hautalöytö ja Verginan haudat (Frösén 2015:1).

Ajankohtaista Kreikassa: Ateenan arkeologisen seuran 150-vuotisjuhla (1988:1, suomennos Ruotsin-instituutin ystävien *Hellenika*-lehdestä), Troijasta perestroikaan (Sture Linnér, suomensi Anna-Liisa Sysiharju 1989:2), Norjan Ateenan-instituutti avaa ovensa (Ericsson 1989:1), Norsk arkeologi i Hellas (Erik Östby 1989:1), Hellas – Kivimaa – EY (Olavi Koivukoski 1990:1), Tuntematon Sofokles krokotiilin kidassa – erään sensaatiouutisen anatomia (Frösén 1997:1), Toivon kipinä (Vahtikari 2013:1), Taloutta, tunnelmia ja pieniä hetkiä Kreikassa (Leiwo 2013:1), Positiivisia puolia (Vahtikari 2013:2), Kameran takana Milka Alanen. Tarkennuspiste Kreikan nykyhetkessä (Manna Satama 2015:2).

Bysantti ja itsenäinen Kreikka: Suomalaisia kreikan vapaustaisteluissa (Eero Sovelius-Sovio 2001:4), Valoa idästä (Pekka Matilainen 2003:2), Hjälteparken i Mesolonghi (Björn Forsén 2005:1), Greker och turkar som offer för enorm etnisk utrensning (Ralf Friberg 2006:1), Myhrbergille muistomerkki Nauplioniin (Petra Pakkanen 2008:1), Väkivaltainen talvi Ateenassa (Leiwo 2009:1), Anna Komnene, keisarinnaaksi syntynyt – 1000-luvun alun historiankirjoittaja (Manna Satama 2009:1), Näkökumia Kreikan nykypäivään ja historiaan (Päivi Lammi referoi esitelmää 2009:2), Ukrainasta Kreikkaan ja Kyprokselle. Mariupolin kreikkalaiset ja heidän suhteensa kreikkalaiseen kansakuntaan (Kira Kaurinkoski 2010:1), Ristiritarit Kreikassa: Akhaian ruhtinaskunta ja alusmaat 1204–1311 (Juho Wilskman 2010:2), Suomi ja junta (Ralf Friberg 2010:2), Kosin ja Rodoksen turkkilaiset:

osmanien valtakunnan alaisista Kreikan kansalaisiksi (Kira Kaurinkoski 2011:1), Bysanttilaisen teatterin jäljillä (Kalle Knaapi 2012:1), Balkanin kriisistä Smyrnan liekkeihin (Satama 2014:2), Bysanttilaista Ateenaa etsimässä (Marrit Nieminen 2015:2).

Henkilökuvia mielenkiintoisista ihmisistä on *Helikonissa* ollut paljon ja monessa eri muodossa, haastatteluina, muistelmina, toimikausien tilityksinä ja muistokirjoituksina seuraavasti: Ruotsin Ateenan-instituutin johtaja Robin Hägg (Chr. Ericsson 1988:2), Drömmen om Roma – författare och antikforskare i påvarnas Rom före och efter Revolutions- och Napoleonkrig (Ericsson 1992:1), Saksalainen arkeologi Wolfgang Helbig (Simo Örmä 1993:2), Rooman-instituutin johtaja Eva Margareta Steinby (Simo Örmä 1994:1), Kreikan valtiinhoitaja ja diplomaatti Ioannis Kapodistrias (Björn Forsén 1994:2), Suomalainen klassikko ja muinaistutkija Johannes Sundwall (Rolf Westman 1994:2), Arkeologi Axel Boëthius (Ericsson 1995:1), Kreikan tutkija ja "viimeinen ateenalainen" O.E. Tudeer (Leena Tuuteri, Bjarne Huldén 1995:2), Den legendariske Ali av Ioannina 1744–1822 (Birgit Ekström 1995:2), Rooman-instituutin intendentti Simo Örmä (Mika Hakkarainen 1998:1), Suomen Ateenan-instituutin kaikki kaikessa Maria Martzoukou (Mika Hakkarainen 1998:4), Oxfordin professori John Ruskin (Pekka Matilainen 1999:1), Kirjallisuushistorioitsija Aristos Kampanis (Leiwo 1999:4), Diplomaatti ja kirjailija Göran Stenius (Örmä 2000:3), Instituutin johtaja Kirsti Simonsuuri (johtajankaudestaan 2001:1), Ali Pasha, Peter Oluf Brondstedt ja Lordi Byron (Leiwo 2001:3), Renessanssiarkkitehti Andrea Palladio (Hakkarainen 2001:4), Klassillisen filologian professori Paavo Castrén (45-vuotisesta yliopistotaipaleestaan 2002:1), Terhi Collin (instituutin CIMO-harjoittelijan tilitys 2002:2), Instituutin assistentti Manna Vesterinen (toimikaudestaan 2003:2), Instituutin ensimmäiset assistentit muistelivat (Martti Leiwo, Jari Pakka-

nen ja Petra Pakkanen 2004:1), Kreikan professori Maarit Kaimio (Leiwo ja Manna Vesterinen 2004:1), Suurlähettiläs Antti Lassila (Matilainen 2004:2), Kunniakonsuli ja filantrooppi Nikos Vernikos-Evgenidis (Pietilä-Castrén 2005:1), Runoilija Konstantinos Kavafis (Leiwo 2005:1), Kirjailija Pekka Piirto (Matilainen 2005:2), Suomalainen vapaustaistelija August Myhrberg (Petra Pakkanen 2006:1), Kirjailija ja ystävähdistyksen perustajajäsen Göran Schildt (Friberg 2007:1), Suomalainen professori Wilhelm Lagus (Björn Forsén 2007:2), Saksalainen professori Jacob Fallmerayer (Hakkarainen 2010:1), Senta Hatzopoulos ja Suomen talvisota (Maria Martzoukou 2010:1), Vesa Vahtikari (assistenttikaudesta 2010:2, 2011:1), Suurlähettiläs ja ystävähdistyksen väistyvä puheenjohtaja Ralf Friberg (puheenjohtajakaudesta 2012:1), Oikeustieteen kandidaatti ja yhdistyksen uusi puheenjohtaja Eero Heimolinna (Vahtikari 2012:1), Lassi Jakola (instituutin CIMO-harjoittelijan tilitys 2012:2), Dosentti ja instituutin johtaja Jari Pakkanen (Vahtikari 2012:2), Ralf

Friberg (suurlähettiläskaudestaan 2013:2), Kirjailija Konstantinos Hatzopoulos (Riikka Pulkkinen 2013:2), Bysantin tutkija tanskalainen Uffe Holm (Knaapi 2014:2), Johannes Sundwallin rooli lineaari B:n selvittämisessä (Jari Pakkanen 2015:1), Saara Kauppinen (assistenttikaudesta 2016:1), Kyproksen kunniakonsuli, diplomi-insinööri ja liikemies Eleftherios Gavrielides (Maarit Nieminen 2016:1)

Edesmenneitä on muistettu in memoriam-kirjoituksilla: kunniakonsuli Konstantinos Lazarakis (Jyrkänkallio 1992:1), Kreikan professori Henrik Ziliacus (Patrick Bruun 1992:1, Holger Thesleff 1993:2), arkkiaatri Nils Oker-Blom (Paavo Castrén 1995:1), taidehistorioitsija Richard Krautheimer (Örmä 1995:1), etruskologi Massimo Pallottino (Örmä 1995:1), historioitsija Torsten Steinby (Patrick Bruun 1995:2), latinan opettaja Matti Oja (Antero Tammisto 1997:2), latinan professori Iiro Kajanto (Olli Salomies 1998:1), diplomi-insinööri ja yhdistyksen perustajajäsen Bjarne Huldén (Klaus Karttunen 2000:3), kansleri Lauri Saxén (Pietilä-Castrén 2005:2), professori, *Helikonin* ensimmäinen päätoimittaja ja yhdistyksen perustajajäsen Christoffer H. Ericsson (Vahtikari, Friberg 2009:2), kirjailija Göran Schildt (Friberg 2009:2)

Etenkin antiikin, mutta muustakin kirjallisuudesta ja kirjailijoista on *Helikonissa* kirjoitettu paljon: Antiikin Kreikkaa kreikaksi ja suomeksi (Teivas Oskala 1991:1), Horatiuksen unelma vanhuudenlevosta (Oksala 1992:2), Antiikin runoilijoiden suomennoksista, joskus myös suomalaislaulujen latinannoksista (Oksala 1998:3), Ksenofon hevosten tuntijana (Hilla Salovaara 1999:3), Vitruviuksen näkemys tuulista (Liisa Kanerva 1999:3), Juvenaliksesta, roomalaisesta satiirikosta (Matti Oikarinen 1999:4), M. Fabius Quintilianus, roomalaisen puhetaidon opettaja (Kyösti Kierimo 2000:3), Ajankohtainen Menandros – uudesta pergamenttikäsikirjoituksesta (Erja Salmenkivi 2004:1), Profeetta omalla maallaan – satiirikko

Lukianoksesta (Mika Kajava 2006:1), *Marginalia ad Horatium* – suomalaisen runoilijan tervehdys roomalaiselle runoilijalle yli kahden vuosituhannen (Lassi Nummi 1993:1), *Marginalia till grekisk och romersk diktning* (Bo Carpelan 1993:1), Horatiuksen jalanjäljillä (Jaakko Numminen 1994:1), Inte endast Sappho (Jeanette Lindblom 1997:1), Martialiksen epigrammit, kärjistetyt runokuvat keisarien Roomasta (Oksala 2001:1), Voiko uutta antiikin kirjallisuutta vielä löytyä? (Tiina Purola 2003:1), Luin suomennoksen (Tua Korhonen 2003:2), *Helikonin* lähteillä (Maija Holappa 2005:2), Keisarillisen tituluaturin suomentamisesta (Lauri Kälviäinen 2009:1), Epigrammeja mitatta ja mittaan, ammattisuomentajien opastamisesta (Oksala 2009:1), Menestymisen jalo taito, Ksenofonin Talouden taito-opuksen suomennoksesta (Matilainen 2010:1), "Modernin ihmisen kamppailu vapauden ja luovuuden puolesta". Odisseas Elitisin merkkiteos suomeksi (Pekka Matilainen 2010:1), Suomalainen kirjallisuus Kreikassa 1901–1957 I–II (Martzoukou 2010:2, 2011:1), Carpelan oli modernisti ja klassikkojen ihailija (Matilainen 2011:1), Runousoppia perusteellisesti (Matilainen 2012:2), Kaksi Senecan tragediata suomennettuina ja selitettyinä (Vahtikari 2013:1), Homeroksesta lumoutuminen I–II (Tua Korhonen 2014:1–2), Kirjailijan jalanjäljillä – kirjallisuutta kehitettiin kafenioissa ja salongeissa (Riikka Pulkkinen 2015:1).

Kirja-arvosteluja oli varsinkin lehden alkuaikoina runsaasti. Arvostellut kirjat olivat suomalaisten kirjoittamia tai suomennoksina ilmestyneitä tuoreita opuksia eri aloilta, joiden arveltiin kiinnostavan instituutin, kreikkalaisen kulttuurin ja Välimeren ystäviä. Onpa mukana ollut joskus jopa suomalaisten väitöskirjojenkin esittelyjä. Miten kirjat päätyivät toimituskunnalle, ei kaikilta osin ole tiedossa. Todennäköistä on, että yhdistyksen johtokunnan jäsenet ja/tai heidän ystävänsä ja kollegansa halusivat jakaa iloa hankkimistaan mielenkiintoisista kirjoista. Harvinaisempaa lienee, että kustantaja olisi lä-

hettänyt suoranaisia arvostelukappaleita, mutta silloin tällöin niitä on saatu erikseen pyytämällä kustantajalta. Arvosteluja ja esittelyjä ovat laatineet ainakin Jouko Aho, Marke Ahonen, Antti Alhonsaari, Matias Buchholz, Maija Holappa, Bjarne Huldén, Marja Itkonen-Kaila, Maarit Kaimio, Hannu Kilpeläinen, Kalle Korhonen, Tua Korhonen, Oiva Kuisma, Aatos Kuusinen, Teivas Oksala, Risto Pekka Pennanen, Reija Pentti, Ari Saastamoinen, Göran Schildt, Per Schybergson, Päivi Setälä, Timo Sironen, Vesa Vahtikari ja Juho Wilskman.

Helikonin historiassa kaksi kirja-arvostelua on aiheuttanut ajoittain kiihkeänkin sanavaihdon kritiikin laaturen henkilön ja kirjan tekijän tai häntä puolustaneen välillä. Numerossa 1998:1 Antero Tammisto arvosteli Minerva Keltasen pro gradu-tutkielmaan pohjautuvan kirjan 'Kätketty rakkaus. Pompejin eroottiset seinämaalaukset'. Seuraavassa numerossa 1998:2 Juha Sihvola kommentoi kritiikkiä otsikolla 'Arvostelun ja kannustamisen etiikasta', johon Tammisto vastasi vuoden kolmannessa numerossa otsikolla 'Arvostelun arvostelun etiikasta'. Tuskin tästä oli toivuttu, kun Kyösti Kierimo arvosteli Alpo Röntyn suomennoksen Ovidiuksen *Metamorfooseista* numerossa 1999:3 otsikolla "Ovidiuksen *Muodonmuutokset* röhnöttävät", johon kääntäjä vastasi numerossa 2000:1 otsikolla "Se röhnötti sittenkin". Ajatustenvaihto jatkui vielä numerossa 2000:2 Kierimon otsikolla "Jätkäkin saapi laulaa ja miksei myöskin röhnöttää". Numerossa 2004:1 Maijastina Kahlos puolestaan arvioi Heikki Koskenniemen suomennosta Augustinuksen *De civitate Dei*'stä, johon kääntäjä intoutui vastaamaan seuraavassa numerossa. Ja Tua Korhosen arviointiin 2005:1 Arto Kivimäen ja Sampo Vesterisen kirjasta *Laihehtiva malja. Antiikin runoja viinistä* Kivimäki reagoi seuraavassa numerossa otsikolla "Keskustelua runomitoista".

Mytologia ja uskonto eri ilmenemismuodoissaan on ollut *Helikonissa* esillä monin tavoin: Kirjoituksina eri myyteistä, niihin kiinteästi

liittyvistä kulttipaikoista, uskontohistoriallisina katsauksina, kirjoina, käännösten ja käännös-hankkeiden esittelynä, sekä antiikin myytteihin perustuvien teatteriesitysten ja elokuvien arvosteluina: Eleusiin mysteerit (Olavi Koivukoski 1988:2), Olympos-jumalista logokseen (Saara Lilja 1989:1), Runoja kuolemasta eli hautaepigrammin historiaa (Tiina Purola 1990:1), Aeneas ja Cumaen Sibylla (Teivas Oksala 1991:2), Uskontoon ihastunut arkeologia (Petra Pakkanen 1996:2), Io Saturnalia! (Paavo Castrén 1998:4), Odysseuksen todenperäisyydestä (Petra Pakkanen 1999:4), Roomalaista auguurioppia – kreikkalainen oppimäärä (Jyri Vaahtera 2001:1), Agamemnonin perhehelvetti (Vahtikari 2001:3), Mythos & logos (Jaakko Aronen 2002:1), Eläinradan merkit ja planeettojen vaikutukset jätämme kaldealaisille (Liisa Kanerva 2004:2), Vähemmän tunnettuja myyttihahmoja (Vahtikari 2006:2), Dramaattisia uusperheitä tragedian ja saippuasarjojen tapaan (Sanna-Ilaria Kittelä 2007:1), Irti arjesta Dionysoksen avulla (Satama 2010:1), Vallankäytön ytimessä – antiikin tragedioiden esittämisestä (Kittelä 2011:1), Europe-neidon myytistä (Vahtikari 2011:2), Orfeus-myytistä (Vahtikari 2013:1), Herakles – elämä ja teot. Lyhyehkö versio (Vahtikari 2013:2), Myyttisiä mies/poikapareja Kreikasta (Vahtikari 2014:2), Aias Telamonin poika – Homeroksen traaginen sankari (Laura Aho 2016:1).

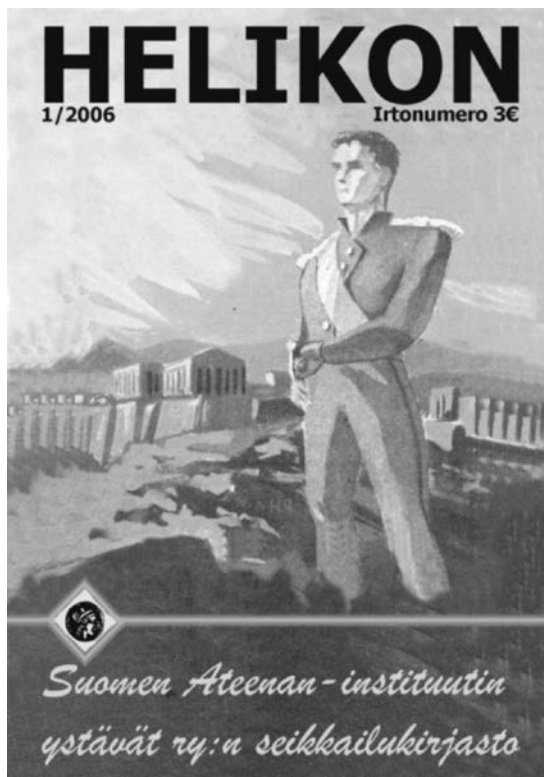
Elokuvien ja teatteriesitysten arvosteluja on ollut ainakin seuraavasti: Herakles (Erkki Sironen 1997:4), Aleksanteri Suuri (Tiina Purola 2005:1), Voi Herakles sentään tätä sotaa (arvio Kansallisteatterissa esitetystä Sofokleen Trakhiin naisiin pohjautuvasta Martin Crimpin näytelmästä Julmaa ja hellää, Vahtikari 2005:2), 300 (Maija Holappa 2007:1), Asterix olympialaisissa (Holappa 2008:1), Titaanien taistelu (Holappa 2010:1), Kotka (Laura Aho 2011:1), Immortals ja Conan the Barbarian (Aho 2011:2), Titaanien raivo (Aho 2012:1), Surrealistinen vierailu manalassa, arvio Kansallisteatterin Eurydike-näytelmästä (Vahtikari 2013:1),

300 – Imperiumin nousu (Aho 2014:1), The Water diviner (Uula Neitola 2015:2). Elokuvien aiheista voi päätellä, minkä elokuvantekijät uskovat vetoavan nykyajan katsojiin. Ainakin antiikintutkijalle löyhiksi jäävät myyttinäkemys ja suoranaiset virheet ottavat joskus koviin.

Välimeren alueen kulttuurille laajemmin omistettu palsta aloitettiin vuoden 1998 lopussa: Armenia (Hakkarainen 1998:4), Firenzen käsikirjoitusaarteet (Hakkarainen 1999:1), Antiikin maailman seitsemän ihmettä I–III (Erja Salmenkivi 1998:4, 1999:1, 1999:3), Aleksandrian kreikkalaisen patriarkaatin kirjasto (Hakkarainen 2001:2) Millenniumko? Ajanlaskun sotkuisuudesta (Hakkarainen 2000:1), Korkeakulttuurin puolustus (Matilainen 2006:2), "Kaikkeaa pahaa ja epäinhimillistä". Paavi ja Bysantin keisari Manuel vastaan islam (Hakkarainen 2006:2).

Teemanumeroita *Helikonissa* on ollut aikojen kuluessa joitakin, joista ensimmäinen oli 1997:3: Antiikin keramiikkaan keskittyneissä artikkeleissa esiteltiin Helsingin yliopistossa toteutettua tutkimushanketta suomalaiskokoelmien keramiikkavaaseista. Toinen teemanumero 1998:3 oli omistettu musiikille ja tanssille aiheenaan Isadora Duncanista turistiklassiikkiin. Suomen egyptologisen seuran täyttäessä kolmekymmentä vuotta omistettiin *Helikon* 1999:2 egyptiläisille teemoille Pyramideista pyhiinvaeltajiin ja papyruksiin. *Helikon* 2002:1 omistettiin puolestaan Kyproksele, josta esitettiin arkeologinen ja historiallinen läpileikkaus. Monia muitakin numeroita olisi voinut kutsua teemanumeroiksi, vaikkei niin sitten tehtykään, kirjoitusten aiheiden ollessa varsin yhteneväisiä.

Helikonissa on kirjoitettu yllättävän vähän museomailmasta, kuva- ja rakennustaiteesta: Köpenhamns antikmuseer (Ericsson 1990:1), Antiikin mosaiikit – taidetta ja taideteollisuutta (Ericsson 1990:1), Priamoksen aarteen jäljillä (Pietilä-Castrén 1992:1), Klassillisia antikviteetteja ja toive Helsingin yliopiston pienestä antiikin museosta (Ericsson 1993:1), Matkoista an-

tiikin museoiden maailmaan (Ericsson 1993:1), Antiquitas-näyttely Ateneumissa 1971 (Ericsson 1993:1), Capitolium-kukkula ja sen museot (Ericsson 1993:2), Museo Nazionale – keisari Diocletianuksen termit (Ericsson 1994:1), Vatiikaani ja paavien museot (1994:2), Habsburgien aarteita Tampereen museossa (Helikon 1995:2), Villa papa Giulia – Rooman valtiollinen etruskimuseo (Ericsson 1996:1), Kreikkalais-roomalaiset antikviteetit Suomessa (Pietilä-Castrén 1997:3), Kreikkalainen punakuviokeramiikkaa ja sulkapähineitä villissä lännessä (Ria Berg 1997:3), Korintin keramiikka arkaaisella ajalla (Heini Parko 1997:3), Mustakuviovaasien jäljillä (Tiina Tuukkanen 1997:3), Vaasit pelivälineinä (Ria Berg 1997:3), Mittatietojen tarkkuus ja suhdessännöt kreikkalaisissa doorilaisissa peripetraalitemppeleissä (Jari Pakkanen 1992:2), Kipsiin kopioidut ihanteet (Matilainen 2003:1), Bilder från Grekland (Friberg 2005:1), Salaa kaivauksilta kokoelmiin (Kalle Korhonen 1999:1), Maailman museoissa (Vahtikari

2007:2), Parthenonin veistosten palauttamiskomitea (Mika Kajava 2009:1), Parthenon ja sen marmorit (Pietilä-Castrén 2009:1), Louvren Borghese-gladiaattori ja sen suomalaiset veljet (Pietilä-Castrén 2010:2), Antiikin kuvanveiston pohjoinen ulottuvuus (Pietilä-Castrén 2011:2), Bildkonsten i Grekland (Friberg 2012:2), Vaasan antiikkiveistokset (Pietilä-Castrén 2013:2). Nykyarkkitehtuuri kirjoitti *Helikonissa* aikanaan keskustelua päätoimittaja Leiwon esitettyä pääkirjoituksessa 1997:4 mielipiteensä Katajanokalla olevasta ja Alvar Aallon suunnittelemaasta Enso Gutzeitin marmoripalatsista. Siihen vastasi Teivas Oksala artikkelilla Palazzo Enso (scilicet Gutzeit) numerossa 1998:2, ja Timo Tuomi puolestaan täydensi yksilöllisen ja toisaalta länsimaisen kulttuuriperinnön lähtökohdista käytyä keskustelua liittämällä siihen kansainvälisten arkkitehtuuritutkijoiden kommentit samaisessa lehdessä 1998:2.

Antiikin kielin, historiaan ja opetukseen liittyvää: Nuoren ihmisen tie antiikin lähteille (Anna-Liisa Sysiharju 1989:2), Nekromantiaa ja pyhiä kieliä – kreikan opetuksen alkuvaiheita Turun akatemiassa (Tua Korhonen 1997:1), Antiikintutkimus ja Royal Holloway – silmäys Lontoon yliopiston antiikintutkimuksen opetukseen (Petra Pakkanen 2002:1), Antiikki, historian kouluopetuksen peruskivi (Juha-Pekka Lehtonen 2002:2), *Graeca sunt – non leguntur*, kreikan opetuksesta 1300-luvulta 1800-luvun loppuun (Matilainen 2002:2), Kielen oppimisesta ja lukutaidosta (Manna Vesterinen 2005:1), Niin, mitä hyötyä? – K.A. Wegeliuksen kirjasta *Latinan ja Kreikan Lukemisesta Oppikouluissa* vuodelta 1913 (Miika Sillanpää 2007:2), *Nomen sit omen* (nimi olkoon enne) nimen antamisen vaikeudesta (Vahtikari 2012:1).

Filosofiasta: Plotinos ja uusplatonistit (Pau-liina Remes 2002:2), Sokrates ja Asklepioksen kukko (Matti Nyman 2004:2), Filosofiaa Kreetalla (Oiva Kuisma 2008:2), Martin Heideggerin käsityksiä antiikin kreikkalaisista (Juha Himanka 1999:3).

Lääketieteestä: Galenoksen käsityksiä hermostosta (Erkki Kivalo 1989:2), Antiikin ajan käsityksiä unitilasta ja kuolemasta (Kivalo 1991:1), Antiikin ajan lääketieteen kehityksestä ja lääketieteen keskuksista (1991:2), Lääkintätaidon jumalan Asklepios-Aesculapiuksen käärmesauva-symboli (Kivalo 1992:1).

Musiikista ja tanssista: Harha-askelikkoja tieteen poluilla (Risto Pekka Pennanen 1997:4), Isadora Duncan antiikin tanssin jäljillä (Manna Vesterinen 1998:3), Kreikkalaisen populaarimusiikin tutkimuksen ongelmista (Pennanen 1998:3), Aitoa turistimusiikkia aidosti (Kimmo Hyypä 1998:3), Balkanin musiikista otsikolla Historia on raskasta (Leiwo 2003:2), Kithara, taivas ja tähdet, musiikin vaikutuksesta ihmisen emootioihin ja harmoniasta (Kimmo Kovanen 2011:2), Nykykreikkalaista mytologiaa Smyrnan marssin tahdissa (Pennanen 2012:2).

Numismatiikasta: Loviisalainen numismaatikko Erkki Keckman ja hänen kokoelmansa; Kreikan numismaattisen tutkimuksen vaiheita meillä ja muualla (Tuukka Talvio 1995:1), Raharuhtinaat 1: hellenistisen idän rahoista (Klaus Karttunen 2000:2). Keckmanin Kreikan rahojen kokoelma on nyt Kansallismuseossa (Taltvio 2007:2).

Ruoka- ja viiniteemoista: Viini antiikin Italiassa (Unto Paananen 1992:2), Sisilian viinejä (Aatos Kuusinen 1994:2), Etelä-Italian viinejä I–II (Kuusinen 1995:1–2), Rooman ympäristön viinejä (Kuusinen 1996:1), Viinin viilentäminen (Tiina Tuukkanen ja Nina Ylikarjula 1997:3), Kreikkalaisen keittiön kansallisia herkuja (Pennanen 1998:2), Etelä-Lazion Cesanese-viinit (Örmä 1999:4), Nykyetruurian viinit (Örmä 2000:3), Romagnan viinejä (Örmä 2001:1), Viinin synty (Örmä 2002:2), Plutarkhoksen perustelut kasvisyönnille (Tua Korhonen 2003:2), Vieraskielistä ruoka: kansainvälisestä ruokaterminologiasta (Vahtikari 2007:1), Juopuneita munkkeja ja venetsialaisia viinikauppiaita: Bysantin ja Turkin viinikulttuuria (Örmä 2008:1), Punaista vai valkoista (Leiwo 2010:1).

Tekniikasta: Var slaveriet en hämsko för antikens tekniska utveckling? (Bjarne Huldén 1991:1), Vattenförsörjningen under antiken (Huldén 1993:1), Den gåtfulla magnetstenen (Huldén 1995:1), Antikythera-fyndet (Huldén 1996:1).

Urheilusta: Iliaan ja Aeneiksen olympialaiset (Oksala 2000:1), Juhlaan on aihetta (Hakkarainen 2004:1), Nemean uudet ja vanhat kisat (Vahtikari 2004:1), Tärkeintä ei ole voitto – Ateenan vuoden 1896 kisoista (Matilainen 2004:1), Ongelmista huolimatta Ateenassa uskotaan aikataulun pitävän (Esko Tikkala 2004:1), Muistikuvia eräistä olympialaisista, raportti vuoden 2004 kisoista (Vahtikari 2004:2).

Muihin maihin, varsinkin Italiaan liittyviä artikkeleita on lehdessä ollut paljon, mikä heijastaa *Helikonian* kahden ystäväyhdistyksen yhteisenä lehtenä vuosina 1992–2001: Nähdä Napoli ja kuolla (Teivas Oksala 1989:2), Näköaloja Villa Lantesta (Anne Helttula 1992:1), Pompejin Villa dei Misteri (Paavo Castrén 1992:2), Suomen Rooman-instituutti (Margareta Steinby 1993:1), Suomalainen Rooman historian tutkimus ja Villa Lante (Christer Bruun 1993:1), Torsten Steinby om Rom-institutets första tider (Ericsson 1993:2), Bolognasta Villa Lanteen (Päiviö Tommila 1994:1), Institutum Romanum Finlandiae 40 vuotta – Ianiculum-Gianicolo (Margareta Steinby 1994:1), Casino Riario Corsini – Villa Lanten edesmennyt naapuri (Pekka Suhonen 1994:1), Kansan asialla Roomassa (Unto Paananen 1994:1), Gravar på Isola Sacra (Tryggve Gestrin 1994:1), Abruzzon lumilla (Unto Paananen 1995:1), Sancta Sanctorum – Rooman myöhäiskeskiajan taide uudelleen arvioituna (Örmä 1995:2), Moles Hadriani – Castel S. Angelo (Ericsson 1995:2), Capitoliumin triadi (Pietilä-Castrén 1996:1), Paestumin vastalöydetty maalatut haudat (Ericsson 1996:1), Yhteistyötä Nemissä – pohjoismaisena yhteistyönä (Örmä 1996:2), Otteita diletanttioppaan Rooman matkapäiväkirjasta (Pauliina Remes 1996:2), Villa Lante voittajanovellin

miljöönä (Heikki Kotila 1997:1), Puinen pöytä, jalat norsunluuta (Klaus Karttunen 1997:2, 1997:4), Ajankohtaista Rooman arkeologiasta (Örmä 1997:2), Kaisu Koiviston "Frammenti connettivi" Villa Lanten puutarhaan – pronssi-veistoksen paljastamisesta (Risto Valjus 1997:2), Arkaaisen keski-Italian käyttökeramiikkaa: impastoa ja buccheria (Nina Ylikarjula 1997:3), Kummallinen Napoli – katsaus antiikin aikaiseen kaupunkiin (Leiwo 1998:1), Villa Lante (jälleen) remonttiin (Örmä 1998:3), Villa Lanten peruskorjaus on päättynyt (Örmä 1999:3), Kadonnutta villaa etsimässä – yhteispohjoismaisista kaivauksista Nemi-järven rannalla (Eeva-Maria Viitanen 1999:3), Huvielämää Rooman liepeillä (Viitanen 2000:1), Kolmas kesä järven rannalla (Viitanen 2000:4), Suomen Rooman-instituutin perustamisvaiheista (Antero Tammisto 2000:4), Helsingin yliopiston kaivausprojekti Pompejissa (Paavo Castrén 2003:1), Arkeologiaa Villa Lantessa (Örmä 2004:2), Mittaamassa San Clementea (Juhana Heikonen 2005:1), Rooma vastaanottimissamme (Paavo Castrén 2006:2).

Egypti: Papyruskartonkeja ja haudanryöstöä – eräs egyptiläinen kylä ennen ja nyt (Erja Salmenkivi 1998:1), Suomen Egyptologinen seura täyttää 30 vuotta (Frösén, Salmenkivi 1999:2), Pyhiinvaeltajien jäljillä (Frösén 1999:2), Kheopsin pyramidi – mykkä todistaja (Ilpo V. salmi 1999:2), Sielun elämää: Papyrus Berlin 3024 (Mia Rikala 1999:2), Egypti juutalaisissa ja varhaiskristillisissä lähteissä (Antti Marjanen 1997:2), Varokaa krokotiilejä! (Anneli Tempakka 2001:1), Aleksandrian kreikkalaisen patriarkaatin kirjasto (Hakkarainen 2001:2).

Jordania: Uusia löytöjä – antiikin käsikirjoituksia Petran kaupungin kaivauksista (Frösén 1994:2), Hashemiittien kuningaskunnassa Jordaniassa (Kalle Österlund 1997:4), Petran Pyhän Aaronin luostarin tutkimukset (Frösén 1997:4), Suomalaisbeduiinit viihtyvät Aaronin vuorella (Frösén 2004:2).

Syyria: Syyrian maailmanperintökohteilla – tunnelmia ja kuvia keväältä 2011 (Katja Varakas 2015:2).

Turkki: Puuhevosien laukkaa ja ajatusten lentoa Troijan raunioilla (Olavi Koivukoski 1989:2), Konstantinopolin valtauksista 550 vuotta (Pietilä-Castrén 2003:2), Ankara ei ole enää kaukana. Hajanaisia impressioita Turkista ja Turkin EU-jäsenyydestä (Hakkarainen 2008:1), Anatolian keskiaikaiset kirkot ja luostarit (Hanna-Riitta Toivanen-Kola 2015:2).

Libya: Matkalla Tripolitaniassa (Pietilä-Castrén 1999:3), Kansanhuveja roomalaisissa Tripolitaniassa (Pietilä-Castrén 1999:4).

Ranska: Etruskipurjehtijoita Etelä-Gallian vesillä (Maija Väisänen 1994:2), Provencen aarteitten äärellä (Olavi Koivukoski 1995:2).

Intia: Ex occidente lux (Klaus Karttunen 1998:2), Ktesias: Indika, patriarkka Fotioksen lyhentämänä (Karttunen 2001:2), Legenda hurskaasta prinssistä – keskiajan kirjallisuuden Buddha-legendasta (Karttunen 2006:1).

Venäjä: Priamoksen aarre näytteillä Moskovassa (Pietilä-Castrén 1997:2).

Kirjoituksia ja tapahtumia kotimaassa, Kreikka Suomessa, Suomi Kreikassa: Bysantinlaisen korutaiteen tie Karjalaan (Heikki Kirkinen 1992:2), YLEn latinankielisten uutisten kansainvälisestä palautteesta (Virpi Seppälä-Pekkanen 1994:1), Uutta ja vanhaa: klassillinen arkeologia Suomessa (Pauliina Remes 1994:1), Suomen Jerusalemin-instituutin perustamisesta (Aarne Toivanen 1994:2), Maria Martzoukouille Christine ja Göran Schildtin säätiön tunnustusapuraha käännöstyöstä (1996:1), Ystäväyhdistyksen johtokunnan kiitoskirjoitus Christoffer Ericssonille pitkäaikaisesta työstä *Helikonin* päätoimittajana ja yhdistyksen hyväksi (1996:2), *Res gestae Ouluenses* – Oulun yliopiston antiikintutkimuksen vaiheista (Unto Paananen 2000:2), Uppsalassa vuonna 1678 pidetty runopuhe Suomen suuriruhtinaskunnasta (Erkki Sironen ja Teivas Oksala 2000:4), Evansin perheen jäseniä Suomessa (Pietilä-Castrén 2007:1), Helsinki

kreikkalaisin silmin (Eleni Psihúli, Reetta Ihainen-Leiwon käännös 2009:2), Valtion ulkomainen kääntäjäpalkinto Maria Martzoukoulle (Vahtikari 2012:1), Komnenos-nimiset vainajat Helsingin vanhalla hautausmaaalla (Pietilä-Castrén 2014:2), Evgenios Evgenidis ja Suomi Thessalonikin messuilla 1939 (Martzoukou ja Vahtikari 2015:1).

Lehden kaksikielisyydestä: Yhdistys on periaatteessa kaksikielinen, ja ruotsinkielisiä artikkeleita on lehdessä aina silloin tällöin ollutkin. Käytännössä kaksikielisyys ilmenee vain lehden nimiösivulla ja pitkäaikaisesta traditiosta huolimatta silloin tällöin vielä virheellisesti.

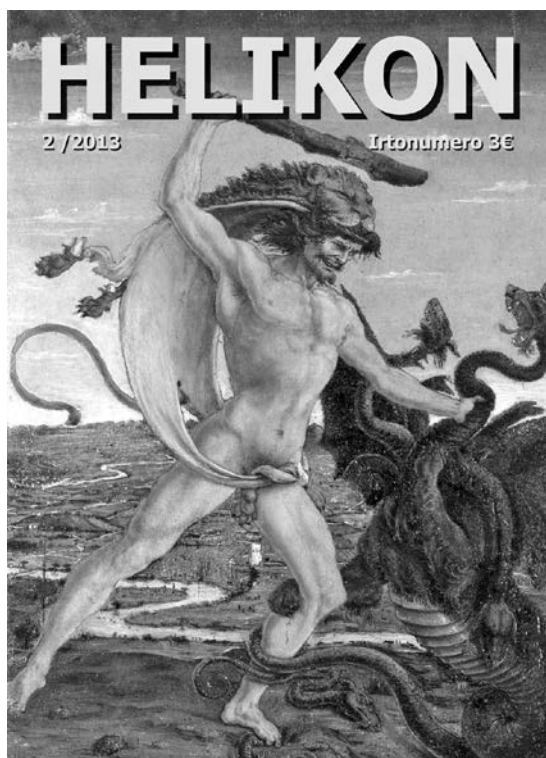
Lapsuksia on vuosien varrella ollut *Helikonissa* todella vähän. Numerossa 1988:1 yhdistyksen logo oli painettu pahasti vinoon. Klaus Karttusen numerossa 1997:2 olleen Puinen pöytä, jalat norsunluuta-artikkelin kuvat saatiin mukaan vasta lehteen 1997:4. Samaiseen numeroon 1997:4 oli tullut päätoimittajalta edellisen numeron pääkirjoitus toistamiseen, ja numeron 2011:2 kannessa on numero 2011:1, mutta sisä-

kannessa asia on jo oikein. *Helikonien* kokonaismäärän huomioon ottaen on lehteä aina tehty huolellisesti. *Helikoneja* kannesta kanteen nyt urakoitua voisi esittää vienon kuviin liittyvän toivomuksen, että kuviin aina liitettäisiin kuvatekstit ja kansikuviin mahdolliset viittaukset siitä, mitä lehden artikkeleita kansikuvat valaisivat. Ja edelleen, että kuvat olisivat niin suuria, että niistä todellakin saataisiin valaistusta kirjoitettuun tekstiin. Eivätkä kirjoittajien vähän perusteellisemmatkaan esittelyt olisi koskaan pahasta.

YHDISTYKSESTÄ

Jäseniä rekrytoitiin yhdistykseen aktiivisesti ensimmäisissä *Helikoneissa*: Ryhdy Ateenan ystäväksi (Göran Schildt 1988:1), Ateenan-instituutin ystävien toiminta-ajatus (Mikko Juva 1988:2), Jäsenrekrytointi molemmilla kotimaisilla (1989:1), ja Suomen Ateenan-instituutin ja Suomen Ateenan-instituutin ystäväyhdistyksen tehtävästä humanismin ja klassisen perinnön äänenkannattajana (Oker-Blom 1991:1). Todennäköisesti uusia jäseniä saadaan nykyisin lähinnä Ateenasta käsin, sillä instituutissa vierailevat ja sen henkilökunnan opastuksesta nauttivat erilaiset opettaja- ja opiskelijakurssilaiset lienevät alttiita jäsenkandidaatteja. Toivotaan kovasti, että paikan päällä Kreikassa syttynyt innostus instituutista ja sen ajamista asioista kantaisi pitkään vielä kotimaassakin. Yhdistys uusi esitteensä keväällä 2016 ja ainakin esitteitä on otettu vastaan ilmeisen mielellään eri tilaisuuksissa, kuten esim. instituutin kylkiäisenä kirjamesseilla.

Jäsenmäärä oli vuoden 1992 lopulla 70, mikä tarkoittaa sitä, että jäsenistö kävi todella ahkerasti matkoilla keskimääräisen osanottajamäärän ollessa 26 henkeä vuonna 1991. Vileimpinä aikoina jäseniä on ollut yli 400, tällä hetkellä maksavia jäseniä on 217. Kunniajäseniä on yhdistyksessä toistaiseksi kaksi, molemmat perustajajäseniä. Göran Schildt kutsuttiin kun-

niajäseneksi vuonna 2004 ja Christoffer H. Ericsson vuonna 2005.

Jäsenedut ovat yleensä koskeneet kirjoja sopuhintaan. Platonin koottujen teosten 1–6 suomennokset sekä Holger Thesleffin Platon-elämäkerta saatiin erikoishintaan vuonna 1989. Instituutin tieteellisen sarjan *PMFLA (Papers and Monographs of the Finnish Institute at Athens)* osia 2–5 tarjottiin puolestaan vuonna 1996, P. Castrénin ja L. Pietilä-Castrénin *Antiikin käsikirjaa* vuonna 2001 ja L. Pietilä-Castrénin *Kävelyretkillä Ateenassa* vuonna 2013.

Kyselyitä ja vetoomuksia on jäsenistölle esitetty tuon tuosta, nimittäin jäsentietojen pitämisestä ajan tasalla (1990:2). Kysely siitä, millaisia matkoja halutaan – kohde, kesto, ryhmäkoko, hotellien taso, asiantuntija (1991:2). Vetoamus jäsenmaksun maksamiseksi (1991:2). Vetoamus matkalaisille maksaa osuutensa stipendirahastoon, ja muutenkin saa lahjoittaa (1992:2). Uudet jäsenet ovat ilmoittautuneet mutta ilman osoitetietoja (1993:1), ongelma johon vieläkin törmätään. *Helikonin* numerossa 2009:1 pyydettiin lukijoilta palautetta lehdestä ilmeisesti melko laihoihin tuloksiin, koska numerossa 2011:1 tehtiin jäsenistölle sitten laaja 22-kohtainen kysely, joka lähetettiin myös sähköisesti ja jäsenkirjeenä mahdollisimman suuren kattavuuden takaamiseksi. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa sekä jäsenistöä että kuulla sen mielipiteitä lehdestä, esitelmistä, matkoista ja koko yhdistyksen toiminnasta. Vastauksia saatiin 35 ja pääpiirteissään ne vastasivat sitä kuvaa, jonka jo ensimmäinen päätoimittaja Ericsson oli maalannut jäsenistöstä lehdessä 1996:1.

Vuoden 2006 alussa perustettiin sähköpostilista helpottamaan jäsentiedotusta, käytännössä myös säästämään yhä nousevia kopiointi- ja postituskuluja. Tätä kirjoitettaessa 1/3 jäsenistöstä lähestytään edelleen postitse, loput 2/3 on antanut yhteydenpitoa varten sähköpostiosoitteen. Vuonna 2014 uusi sihteeri Laura Aho teki yhdistykselle kotisivut, joilla osaltaan pyritään pitämään jäsenistö tapahtumien tasalla.

Päätoimittaja Vahtikari kirjoittikin aihepiiristä *Helikonin* numerossa 2014:2 otsikolla SAIY eri medioissa.

Ateenan-instituutin perustamisen suuressa innostuksessa syntyi eri puolille Suomea epävirallisia ystävien soluja, mistä osoituksena olivat jäsenmatkalaisten monet kotipaikat. Esitelmämatkoja tehtiin Turkuun 1988 ja Lappeenrantaan 1998 ja 1999. Tällaisen toiminnan yhdistys toivoisi voivansa alkaa uudelleen, ja keväällä 2016 tehtiinkin esitelmä- ja jäsenhankintamatka Joensuuun. Kaupunki valittiin kohteeksi mm. sen Taidemuseossa olevan taidehistorian professori Onni Okkosen antiikkikokoelman vuoksi. Osallistujamäärä rohkaisi suunnittelemaan esitelmäretkiä tulevaisuudessa muuallekin. Halukkaita puhujia kyllä löytyy, mutta hyvä olisi, jos kutsujakaupungeista tulisi kannustavia viestejä ja kutsuja.

Johtokuntaan kuului alun perin 12 jäsentä sekä puheenjohtaja, neljä jäsentä oli vuosittain erovuorossa ja kausi kesti aina kolme vuotta. Vuonna 2014 sääntöjä muutettiin niin, että johtokunnan henkilömäärä puheenjohtajan lisäksi on 6–12. Toimikausilla ei ole enimmäismäärää. Muutokseen päädyttiin siksi, että aktiivisia, kekseliäitä ja toimeliaita henkilöitä on ollut suhteellisen vaikea saada mukaan toimintaan. Kyse ei varmaankaan ole siitä, etteikö Ateenan-instituutille sinänsä riittäisi ystäviä, vaan pikemminkin siitä ettei aatteellinen yhdistystoiminta enää houkuttele.

Alkuaikojen innokkaassa hengessä yhdistyksellä oli myös erityinen matkatyöryhmä, jonka puheenjohtaja toimi pitkään ekonomi Eino Laakso. Yhdistyksellä oli myös jäsenrekisterin hoitaja, varainhoitaja ja vielä kanslistikin sihteerin apuna juoksevien asioiden hoidossa. Pitkään on kuitenkin jo vallinnut käytäntö, että nämä kaikki erilaiset toimet on säilytetty sihteerille, mutta nykyinen johtokunta on parina viime vuonna ryhtynyt toimiin vastuualueiden tasaisempaan jakoon, jotta into säilyisi, eikä kellekään kertyisi kohtuutonta taakkaa.

Johtokunnan jäseniä on satunnaisesti ja henkilöiden vaihtuessa esitelty *Helikonin* sivuilla ja numerossa 2015:2 koko silloinen johtokunta esittäytyi. Henkilöiden vaihtuessa pyritään tästä tavasta pitämään kiinni.

Yhdistyksen puheenjohtajat:

Juva, Mikko, arkkipiispa, 1986–1989
Jyrkänkallio, Paul, suurlähettiläs, 1990–1994
Reenpää, Heikki A., professori, 1995–1999
Tuominen, Tapio, varatoimj., 2000–2003
Lassila, Antti, suurlähettiläs, 2004–2007
Friberg, Ralf, suurlähettiläs, 2008–2011
Heimolinna, Eero, oik. kand., 2012–2014
Toivanen-Kola, Hanna-Riitta, fil.tri, 2015–

Varapuheenjohtajat:

Ericsson, Chr. H. 1986–1995
Frösén, Jaakko 1995–2009
Heimolinna, Eero 2010–2011
Vahtikari, Vesa, 2012–2014
Pietilä-Castrén, Leena 2015–

Sihteerit:

Laitila, Teuvo 1986–1990
Castrén, Sirkka 1991–1993
Liekso, Hanna 1994–1997
Vesterinen, Manna 1997–2000
Vierros, Marja 2000–2001
Lammi, Päivi 2002–2013
Aho, Laura 2014
Varakas, Katja 2015–

Rahastonhoitajat:

Neva, Heikki 1986–1989
Kuusinen, Sirkku 1990–1995

Kanslistit:

Norrback, Märta 1986–1990
Lindblom, Jeanette 1991–1997

Johtokunnan jäsenet:

Aho, Laura 2014–
Andersson, Kurt 2006–2009
Arjava, Antti 1993–1996
Borgström, Marina 2011–2015
Brotherus, Tapani 2003–2009
Ericsson, Chr. H. 1988–1997

Forselles af, Cecilia 2010–2015
Friberg, Ralf 2008–2014
Frösén, Jaakko 1988–2012
Graae, Kristina 1988–1991
Hakulin, Lena 1997–2006
Heimolinna, Eero 2009–
Herva, Vesa-Pekka 2008–2013
Hohti, Paavo 1988–1992
Huldén, Bjarne dilp. 1989–1996
Itkonen-Kaila, Marja 1994–1998
Jarva, Eero 2000–2002
Jyrkänkallio, Paul 1989–1994
Kajava, Mika 2000–2001
Kauppinen, Saara 2009–
Ketola, Kari 1997–1998
Kivalo, Erkki 1989–1993
Knaapi, Kalle 2013–2015
Koivukoski, Olavi 1988–1994
Korpela, Jukka 2002–2003
Koski, Tuula 1988–2000
Kuivalainen, Ilkka 2016–
Kuusinen, Sirkku 1990–1995
Laakso, Eino 1988–2000
Laitakari (di Mariano) Ulla 2009–2012
Laitila, Teuvo 1988–1991
Lammi, Päivi 2002–2014
Lassila, Antti 2002–2007
Leiwo, Martti 1995– oli 2006
Liekko (Brown), Anneli 2000–2006
Liekso, Hanna 1994–1997
Lilius, Pirkko 2011–2013
Lindblom, Jeanette 1998–2000
Luther, Robert 2008–2011
Lyhykäinen, Kaarina 2014–
Markkula, Harri 1997–1998
Matilainen, Pekka 1997–2006
Mustakallio, Katariina 1992
Neva, Heikki 1988–1989
Niemi, Kirsti-Maria 2005–2008
Niemi, Maija-Liisa 2007–2009
Nieminen, Maarit 2014–
Nuotio, Samuli 2009–2011
Nyström, Arimo 1988
Oksala, Teivas 1990–1992
Penttilä, Sisko 2009–2011
Pettersson, Filip 1992–1996
Pietilä-Castrén, Leena 1993–1996, 2013–
Pohjanpalo, Maija 2016–
Rauhala, Marika 2013–2015
Schildt, Göran 1988–1996
Schybergson, Anita 2002–2006

Silvennoinen, Ritva 2005–2006
 Sironen, Timo 1997–2013
 Sysiharju, Anna-Liisa 1988–1995
 Tanninen, Reija 1998
 Timonen, Asko 1997
 Toikka, Heikki 2000–2002
 Toivanen-Kola, Hanna-Riitta 2015–
 Tuominen, Tapio 1998–2003
 Vaahtera, Jaana 2005–2006
 Vahtikari, Vesa 2006–
 Varakas, Katja 2015–
 Vesala, Heimo 1994–1997
 Vesterinen, Manna 1998–2000
 Vierros, Marja 2000–2003

Ateenan-instituutin ystäväyhdistys tukee humanistisen alan tutkimuslaitosta, joten on ymmärrettävää, että suuri osa johtokunnan jäsenistä on humanisteja, parikymmentä filosofian maisteria, parikymmentä filosofian tohtoria ja dosenttia. Professoreita on muiltakin aloilta, yhteensä seitsemän. Kauppatieteilijöitä ja yritysjohtajia on toiminnassa mukana ollut kuusi, lisäksi kaksi diplomi-insinööriä, kaksi juristia, kolme lääkäriä, kaksi teologia ja yksi taiteilija. Neljästä suurlähettiläästä kaikilla on ollut asemamaana Kreikka. Kun yhdistyksen kotipaikkana on Helsinki, on ymmärrettävää, että johtokunnan jäsenetkin ovat useimmiten Etelä-Suomesta jo aivan käytännön syistä. Jonkin verran johtokuntalaisia on vuosien varrella saatu Turusta, Kuopiosta ja Oulusta. Lisäksi yhdistyksen johtokunnan pysyvänä asiantuntijana mainitaan Antti Arjava 1993–1996, silloinen Ateenan-instituutin taustasäätiön asiamies. Siitedes samaa tehtävää on ajanut se, että Suomen Ateenan-insituutin säätiön hallituksen jäsen on istunut Ystävien johtokunnassa, Jaakko Frösén alkuvuoteen 2013 ja hänen jälkeensä Leena Pietilä-Castrén.

MARE NOSTRUM

Välimeren alueen kolmen tiedeinstituutin kannatusyhdistyksen välisestä yhteistyöstä neuvoteltiin loppuvuodesta 2001. Kyseessä olivat

Villa Lanten ystävät, joka oli perustettu 1979, Ateenan-instituutin ystävät vuodelta 1986 sekä Lähi-Idän ystävät vuodelta 1994. Yhteistyöelimen nimi oli onnistunut; Mare nostrum on latinaa ja tarkoittaa meidän mertamme. Alun perin termi oli roomalaisten käytössä puunilaissotien 264–146 eKr. aikoihin, jolloin se tarkoitti roomalaisten vaikutusaluetta Tyrrhenan merellä eli Apenniinien niemimaan, Sardinian, Korsikan ja Sisilian välistä merialuetta. Tulevan Augustuksen, silloin vielä Octavianuksen saatettua loppuun koko Välimeren alueen valloituksen termi ulotettiin vuonna 30 eKr. käsittämään koko Välimeri Espanjasta Egyptiin. Mare nostrumin yhteiset vuosittaiset jäsenillat käynnistyivät 2001. Järjestelyvastuussa kulloinkin ollut yhdistys on myös valinnut tilaisuuden aiheen, josta puhumaan yhdistykset ovat kutsuneet kukin yhden asiantuntijan. Alkuaikoina tosin ei vielä ollut yhteisen aiheen käytäntöä.

2007 Uskonnot
 2009 Luostarielämä
 2010 Viini
 2011 Välimeri talousalueena
 2012 Poliittinen kuohunta Välimerellä
 2013 Nuorisokulttuuri
 2014 Sananvapaus
 2015 Ihmiskauppa
 2016 Aasilla ja kumiveneellä

Aiheista voi päätellä, että jonkin verran on etäännytty kunkin instituutin omimmasta humanistisesta tutkimusalueesta ja että viime vuosien aiheisiin on paljon vaikuttanut maailmanpoliittinen tilanne. Ehkäpä vastaisuudessa voidaan vielä kokoontua nimenomaisesti instituuttien työpanosta valottavien jäseniltojen äärelle.

Suomen Ateenan-instituutin ystävien MATKA PANHELLEENISILLE KULTTIPAIKOILLE

KAARINA LYHYKÄINEN

Heti lentokentällä oli iloisia matkalaisia vastassa bussi, joka oli käytössämme koko matkan ajan. Kuva: Sakari Piik.

MONINAINEN SEURUEEMME tapasi ensimmäistä kertaa Helsinki-Vantaan lentokentällä, mutta paremmin pääsimme tutustumaan toisiimme pikkubussissa matkalla Ateenan lentokentältä Delfoihin. Bussissa matkanjohtajamme Vesa Vahtikari ja oppaamme Pirjo Frangkopoulos kertoivat siitä, mitä tulevan viikon aikana oli odotettavissa. Matkalla pysähdyimme syömään idyllisessä Livadian kylässä, jossa lukuisat lamput loivat utuista loistettaan kylän läpi virtaavaan joen veteen. Pikkubussimme nousi mutkaisia vuoristoteitä Parnassos-vuoren rinnettä ja pimeyden jo laskeuduttua saavuimme muinaisen maailman keskipisteeseen, Delfoihin.

DELFOI

Aamulla matkalaisemme heräsivät kukonlau-
luun ja ihastus oli suuri, kun aamu-udussa
huomasimme, että hotellihuoneiden parvekkeet
olivat oliivilaaksoon päin ja eteemme avautui
henkeäsalpaavan hieno näköala Korintinlahdel-
le. Aamun ei-vielä-niin-kuumassa lämmössä läh-
dimme odottavin mielin patikoimaan Delfoin
arkeologiselle alueelle. Kulku pitkin pyhää tietä
oli jyrkkää ylämäkeä. Pysähdyimme katsomaan
hieman tarkemmin Apollonin temppelin rau-
nioita. Saimme kuulla, että juuri sillä kohdalla
Delfoin kuuluisa oraakkeli oli ottanut ihmisiä

Delfoin syntymyytti

Zeus päästi lentoon kaksi kotkaa, toisen idästä ja toisen lännestä. Paikkaan, jossa kotkat kohtasivat, Zeus heitti kivipaaden osoittamaan maailman keskipistettä eli maailmannapaa.

vastaan ja lausunut ennustuksiaan. Tutkijat eivät ole aivan yksimielisiä siitä, vaipuiko oraakkeli transsiin yrttien voimalla vai mahdollisesti maanraosta nousevien vulkaanisten kaasujen avulla. Siinä asiaa miettiessämme huomasimme että päidemme yläpuolella liiteli kaksi kotkaa. Se tuntui kovin epätodelliselta, sillä olimme juuri hieman aikaisemmin kuulleet Delfoin syntymyytistä. Hetken aikaa kierreltyään kot-

Delfoin vaununajaja keräsi katseita. Kuva: Vesa Vahतिकari.

Jutun kirjoittaja Olympian stadionin lähtötelineissä. Kuva: Kaarina Lyhykäinen.

kat kaarsivat takaisin kohti vuorenhuippua ja hävisivät näkyvistä. Me jatkoimme vielä ylös stadionille. Museossa näimme muun muassa kullasta ja norsunluusta tehty (todennäköisesti) Apollonin ja Artemiksen päät sekä ihailimme yhtä antiikin taiteen mestariteosta, Delfoin vaununajajaa. Pronssiveistos yllätti yksityiskohtaisuudellaan, taidokkaalla työllään, koollaan ja sillä, kuinka hyvin säilynyt se loppujen lopuksi on. Vaikka veistoksesta puuttuu toinen käsi ja joidakin yksityiskohtia, on se vaikuttavuudessaan ainutlaatuinen.

OLYMPIA

Matka Korintinlahden eteläpuolelle kulki pitkin maailman pisintä vinoköysisiltä Antirrhion ja Rion välillä. Olympian lehdossa oli mukavan väljää amerikkalaisten risteilyturistien juuri poistuttua kohteesta. Mukavinta olikin ihan rauhassa tutustua alueeseen ja kuvitella mielesään, miltä Heran ja Zeuksen temppelit ovat näyttäneet loistonsa päivinä, pohtia miksi oli tärkeää pystyttää Zanes-patsaita vilpistä kiinnijääneiden kustannuksella, leikkiä ajatusleikkiä siitä, miten keisari Nero oli saatu voittamaan kaikki lajit vuonna 67, ja tietenkin oli ihan pakko kokeilla stadionin lähtöviivaa. Uskonnonopettajaa myös kiinnosti Feidiaan-työpaja, joka toimi varhaiskristillisellä ajalla kirkkona. Olympian museon mielenkiintoisimpia esineitä olivat mielestäni Zeusta ja Ganymedestä esittävä terrakottainen veistosryhmä sekä Paionioksen voitonjumala Nikeä esittävä marmoriveistos. Suurimman vaikutuksen minuun teki kuitenkin Miltiadeksen Marathonin taistelussa käyttämä kypärä, jonka hän piirto-kuvausten mukaan lahjoitti taistelun jälkeen Zeuksen temppeliin.

Majoituimme loppumatkan ajaksi Vrahatiin Alkyonin hotellikylään ja teimme sieltä käsin retkiä Peloponnesoksen muihin kohteisiin.

ISTHMIA

Isthmian alueen tunnetuin nähtävyys lienee Korintin kanava. Kanava onkin kieltämättä upea ja vaikuttava näky, mutta sille ei yhtään häviä Isthmian arkeologinen alue museoineen. Paikalla järjestettiin Isthmian kisat, ja alueen merkittävien rakennus oli Poseidonille omistettu temppeli, johon liittyvä erikoisuus oli sen itäpuolella sijaitseva noin 40 metriä pitkä alttari. Sen äärellä urheilijat vannoinvat yhteisen valansa. Alttarin peruskivet ovat vielä nähtävillä ja vierailija voi omin silmin todeta alttarin valtavan pituuden. Mielestäni alueen ehdoton helmi on kuitenkin kreikkalaisen altaan päällä oleva roomalaisen kylpylän meriteemaa jatkava mosaiikkilattia. Siinä seikkailevat Poseidon ja Amfitrite, amorineja sekä lukuisa joukko mereneläviä, kuten kaloja, mustekaloja, delfiinejä, merikäärmeitä, äyriäisiä ja meduusoja.

Yksityiskohta kylpylän mosaiikista Isthmiassa. Kuva: Kaarina Lyhykäinen.

NEMEA

Monelle Nemeasta tulee ensimmäisenä mieleen Herakles ja hänen ensimmäinen urotyönsä leijonan kukistajana. Nemean kisat omistettiin kuitenkin Zeukselle ja alueella on Zeuksen temppelin rauniot ja stadion on harvinaisen hyvässä kunnossa. Hiekkaan liitujauholla vede-

tyt rataviivat osoittavat sen olevan nykyaikana, ainakin silloin tällöin, urheilukäytössä. Ehkä tästä inspiroituneena jotkut alueella vierailevat päätyivät juoksemaan siellä kilpaa ja myös matkanjohtajamme Vesa haastettiin kisaan. Nemea on myös tunnettua viininviljelyaluetta. Matkalaisemme pääsivätkin tutustumaan yhteen alueen monista viinitiloista ja maistelemaan sen tuotteita. Tuliaisina Suomeen lähtivät viinien lisäksi viinituotannon sivutuotteena syntyvät erilaiset mauste-etikat – kirjoittajan oma suosikki on pehmeä hunajaetikka.

EPIDAUROS

Viimeinen kaikille yhteinen ohjelmanumero oli Sofokleen näytelmä *Kuningas Oidipus* Epidauroksen teatterissa. Epidaurus liitetään lääkin-
tätaidon jumala Asklepioksen kulttiin, johon kuuluivat myös teatteriesitykset. Teatteri on yksi suurimmista ja parhaiten säilyneistä oman aikansa teattereista ja on kuuluisa myös akustiikastaan. Saimme todistaa sitä seurattessamme yhtä antiikin kuuluisimmista draamoista pime-
nevässä illassa Kreikan tähtien alla, ilman mitään keinoitekoista äänentoistoa.

Hyvästä ja tiiviistä ohjelmasta huolimatta matkalla jäi myös vapaata aikaa. Monet käyttivät sen polskutteleamalla altaassa tai meressä tai loikoilemalla rannalla. Myös pienet kävelyretket lähiympäristöön kuuluivat monen ohjelmaan. Vapaapäivänä moni suuntasi kulkunsa vanhaan Korinttiin, sen arkeologiselle alueelle ja vasta uusittuun museoon. Patikoinnista kiinnostuneet suuntasivat kaupungin yläpuolella kohoavaan Akrokorinttiin. Yhdistyksen matka oli sellainen rautaisannos antiik-
kitietoutta, että toivoisi jokaisella Euroopan juurista ja kulttuureista kiinnostuneella olevan mahdollisuus osallistua samanlaiseen. Kaikki yhdistyksen matkat ovat korkealaatuisia ja kaikille avoimia. Tervetuloa mukaan seuraavalle matkalle! 🇬

SUURIA TUNTEITA OOPPERASSA

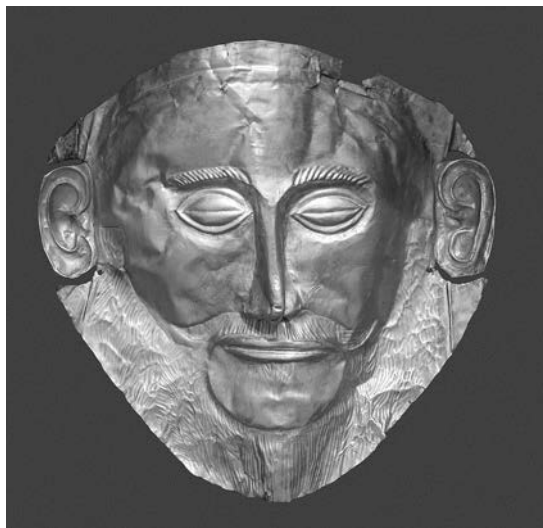
Richard Straussin Elektra

KATJA VARAKAS

SAIY:N SYKSYN 2016 ohjelma käynnistyi Kansallisoopperassa 12.9. esityksellä, jossa oli tarjolla draamaa ja suuria tunteita. Richard Straussin yksinäytöksinen ooppera syntyi vuosina 1906–1908 yhteistyössä libretisti Hugo von Hofmannsthalin kanssa. Libreton taustalla on 400-luvulla eKr. vaikuttaneen suuren attikalaisen traagikon Sofokleen näytelmä *Elektra*, ja Strauss esittää tarinan intensiivisen modernin ja vaativan musiikin säestyksellä. *Elektran* ensi-ilta oli Dresdenissä tammikuussa 1909.

MYTTI

Klytaimnestran ja Agamemnonin lasten tarinat olivat suosittu tragedian aihe ja ne heijastelevat perheen ylle jo aiemmin langennutta kirousta. Mykenen kuningas Agamemnon oli uhrannut vanhimman tyttärensä Ifigeneian Artemis-jumalattarelle saadakseen laivastolleen suotuisan tuulen Troijan sotaretkelle, ja näin katkeroittanut puolisonsa Klytaimnestran. Tämä on Agamemnonin viipyessä Troijassa solminut rakkaussuhteen miehensä serkun Aigisthoksen kanssa, ja pariskunta murhaa sitten yhteistuumin sodasta palaavan Agamemnonin. Murhan jälkeen Elektra auttoi Orestes-veljensä pakosalle ja aikuistumaan muualla jäaden itse piiaksi kotipalatsiin. Aikanaan Orestes palaa Mykeneen, ja sisarukset ottavat hengiltä sekä äitinsä että isäpuolensa. Onneksi eräässä antiikin myyttiversiossa Elektra saa lopulta mahdollisuuden on-

Agamemnonin kuolinnaamiona tunnettu mykeneläinen kultanaamio 1500-luvulta eKr., näytteillä Ateenan arkeologisessa kansallismuseossa (Lähde: Wikimedia Commons).

nelliseen perhe-elämään etäällä Mykenestä avioituttuaan veljensä ystävän Pyladeksen kanssa. *Helikonin* päätoimittaja Vesa Vahtikari kirjoitti tästä mytologian ongelmaryppäystä jo lehdessä 2001:3 otsikolla "Agamemnonin perhehelvetti".

SOFOKLEEN TULKINTA MYYTISTÄ

Kaikki kolme suurta attikalaista tragediakirjailijaa hyödynsivät tätä myyttiä. Sofokleen, heistä keskimmäisen, *Elektra*-näytelmässä noin vuodelta 420 eKr. tämä rohkaisee veljeään kos-

tosuunnitelmien toteuttamisessa. Tarinan keskeinen piirre on Elektran viha äitiään Klytaimnestraa ja tämän rakastajaa Aigistosta kohtaan. Sofokles kuvaa vihan ilmenemismuotoja, koston suunnittelua ja Elektran mielialojen ailahtelua äärimmäisyydestä toiseen. Sofokles ei käsittele lainkaan murhan oikeutusta tai Oresteen, varsinaisen murhatyön toteuttajan, syyllisyyttä, vaan keskittyy sisarusten koston hautomiseen. Joskus tragedioissa surmattava henkilö, kuten tässä tapauksessa avionriikkoja Aigistos, on niin paha, että ansaitsee tulla tapetuksi. Toisaalta Oresteen tekemä murha katsotaan jumalan määräykseksi ja siten se saattaa katsojan kannalta ehkä tuntua hieman moraalisemmalta. Äidinmurhaa pidettiin kuitenkin jo antiikin Kreikassa niin suurena rikoksena, että Orestes kuitenkin vapautui murhasta vasta äänestyspäätöksellä Areiopagin oikeusistuimessa, joka tuomitsi juuri raskaimmissa rikoksissa.

VARHAISET KUVAESITYKSET

Ensimmäiset kuvataiteen esitykset Mykenen palatsidraamasta ovat 400-luvun eKr. punakuvi-
oisissa vaasimaalauksissa ja ne täydentävät siten samanaikaisten tragediakirjailijoiden kerrontaa. Kuvitus liittyyneen tarinan tunnettuihin kohtauksiin ja erilaisiin myyttiversioihin. Kuvat toimivat monella eri tasolla; mitä enemmän katselija oli perillä itse myytistä, sitä enemmän hän kuvasta ymmärsi. Vähemmän myyttiä tuntevalle kuva aukeni arkipäiväisemmällä tasolla.

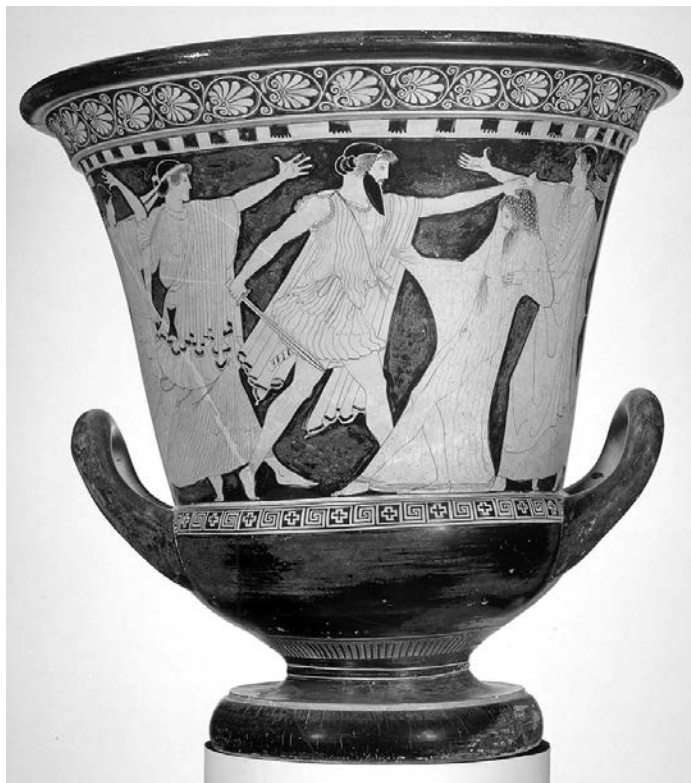
Itse murhatyön esittäminen oli suosittu kohtaus, olipa sen kohteena sitten Agamemnon tai Aigisthos. Attikalaisessa kellokrateerissa, suurikokoisessa viininkekoitusmaljassa (Boston Museum of Fine Arts) on avaraa kuvapintaa hyödynnetty jännittävänä jatkokertomuksena. Agamemnonin murhakuvauksessa Klytaimnestra avustaa rakastajaansa kirves kädessä ja Aigisthos survaisee lyhyen miekkansa puolipukeeseen Agamemnoniin – eräissä versioissa murha tapahtui Agamemnonin kylpiessä. Aigisthoksen kostomurhassa näkyvät taas Elektra ja Klytaimnestra Oresteen työntäessä miekkansa uhrin rintaan.

Elektran ja Oresteen jälleennäkeminen oli myös suosittu aihe, joka on kuvattu mm. klassisen kauden eräässä terrakottareliefissä Meloksen saarelta. Elektra istuu hautakiven edessä suorittamassa hautauhria ja suremassa isänsä kohtaloa.

MYYTIN JÄLKIVAIKUTUS

Myytin jälkivaikutus on moninainen ja se on kiehtonut myöhempiä kuvataiteilijoita, kirjailijoita ja säveltäjiä. Elektran hahmoa on pidetty sankaritarinana, jossa päähenkilö murtaa kuvan uskollisesta ja tottelevaisesta naishahmosta. Sen

John Collier (1850–1934), Klytaimnestra murhan jälkeen, 1882, Guildhall Art Gallery, Lontoo, No. 577.

Orestes surmaa Aigisthoksen. Attikalainen kellokrateeri, 460-luku eKr. Boston Museum of Fine Arts, 63.1246.

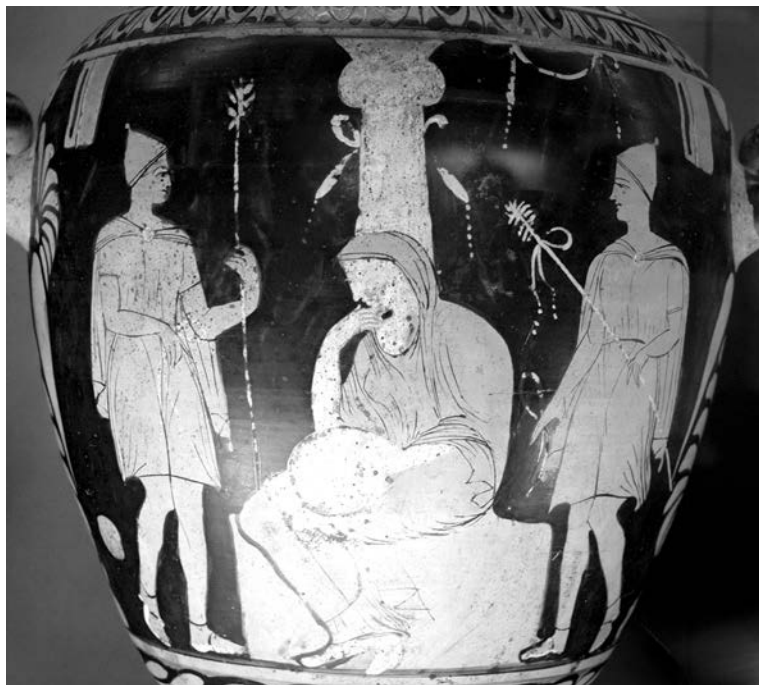
parina on pidetty Elektran äitiä, Klytaimnestraa, joka ei kykene suremaan tyttärensä Ifigeneian kuolemaa, vaan keskittyy kostosuunnitelman toteuttamiseen. Toisaalta Elektran rooli on varsin passiivinen, sillä hän odottaa vuosia, että veli tekisi surmatyön isän kunnian palauttamiseksi. Elektra-myytti ja hänen isäänsä kohtaan tunteensa suunnaton ihailu ovat antaneet nimen ja sisällön myös Elektra-kompleksille. Se onkin vastine Oidipus-kompleksille, ja sillä selitetään myös tytärten mustasukkaista suhdetta isään. Kompleksi liitetään psykoanalyysin luojaan Sigmund Freudiin (1856–1939), joka kuitenkin itse ei käyttänyt tätä nimitystä.

Erityisesti 1700-luvun lopun ja 1800-luvun klassisoivassa maalaustaiteessa haettiin inspiraatiota antiikin myyteistä. Esimerkiksi ranskalainen Jean-Baptiste Joseph Wicar maalasi 1827 Elektran ja valeasuisen Oresteen kohtaamisen, jossa mukana on myös Pylades, taka-alalla Klytaimnestra ja Aigisthoskin.

Yhdysvaltalainen Eugene O'Neill kirjoitti 1930-luvulla Aiskhyloksen Oresteia-trilogian innoittamana näytelmän *Mourning Becomes Elektra*, *Murheesta nousee Elektra*, joka esitettiin suomeksi ensi kerran 1934 Viipurin Kaupunginteatterissa. Yhdysvaltalainen runoilija Sylvia Plath (1932–1963), joka menetti isänsä jo 8-vuotiaana, kirjoitti myöhemmin isänsä haudalla käytyään runon *Elektra on Azalea Path*, jossa hän kuvasi suhdettaan isäänsä.

STRAUSSIN ELEKTRA JA KANSALLISOOPPERAN ESITYS

Strauss keskittyy kuvaamaan oopperassaan Elektran sisäisiä tunteja keskeisten teemojen ollessa vääryyden oikaiseminen ja anteeksiantamattomuus. Surun murtamaa Elektraa riivaa kosto, jota hän mielessään on suunnitellut toteuttavansa siskonsa ja veljensä kanssa. Orestes

Sureva Elektra etelä-italialaisessa vesiastiassa 320-luvulta eKr., näytteillä Louvressa., inv. K 428. (Lähde: Wikimedia Commons).

on varttunut miehen ikään kaukana Mykenen palatsista, ja Elektra on puolestaan odottanut päivästä toiseen lähes hulluuden partaalla veljensä paluuta. Kapinoivan Elektran kohtalo palatsissa on jäänyt vaille ratkaisua, kun puolestaan sisar Khrysotemis on hyväksynyt jo kohtalonsa, luopunut kustosta ja palannut normaaliin elämään. Elektra sen sijaan on päivittäin laittautunut rituaalinomaisesti palatsin pihalle, sulkeutunut yksinäisyyteensä ja surrut isän kohtaloa.

Kapellimestari Esa-Pekka Salonen loihti Richard Straussin Elektran tunnelmat kauhus- ta seesteisyyteen. Suuri orkesteri tuotti ääntä hiljaisesta kuiskauksesta pauhaavaan voimaan sekunneissa ja oopperan keskeiset naishahmot huusivat hallitusti ilmaisten tukahdutettuja tunteitaan, jotka sekä kauhistuttavat että hurmaavat tämänkin päivän oopperassa kävijää. Strauss jatkaa tragediakirjoittaja Sofokleen viitoittamalla tiellä ja esittelee Elektran ja Klytaimnestran lisäksi kolmannenkin naishahmon, uudesta elämästä unelmoivan sisaren Khrysotemiksen, joka on kuin piikki traumaattisen Elektran lihassa.

Vuonna 2013 menehtyneen ranskalaisen Patrice Chéreaun ohjaus keskittyi vain olennaisen esittämiseen näyttämöllä. Kaikki turha oli karsittu pois, ja laulajat joutuivat esittämään vaativat roolinsa vailla suurten ja vaihtuvien lavasteiden antamaa suojaa. Kohtaukset vyöryivät lavalle armotta ja musiikin moderni voima sekä kauneus veivät mennessään, antamatta katsojalle lähes kahteen tuntiin tuskin hengähdystaukoa. Laulajat selviytyivät vaativasta urakastaan loistavasti. Ulkomaista laulajakaartia täydensivät suomalaiset kolmessa roolissa: tenori Mika Pohjonen Aigisthoksena, baritoni Tommi Hakala Oresteena ja toinen baritoni Esa Ruutunen Oresteen ystävänä Pyladeena. Kansallisoopperan produktio on Aix-en-Provancen festivaalin, Milanon La Scalan, New Yorkin Metropolitanin, Suomen Kansallisoopperan, Barcelonan Gran Teatre del Liceun ja Berliinin valtionoopperan yhteistuotanto. Viisitoista Ateenan-instituutin ystävää olivat *Elektran* nähtyään ja kuultuaan varmasti uutta oopperakokemusta rikkaampia.

POHJOLAN HELLEENIT KULTTUURIN KEHDOSSA

ja talouden murheenkryynimaassa

JUHA FORSBERG

KESÄLOMANSA KREIKKALAISITTAIN aloittivat ne kymmenen historian ja yhteiskuntaopin opettajaa, jotka osallistuivat HYOL:n ja Suomen Ateenan-instituutin järjestämälle jatkokoulutuskurssille 6.–17.6.2016 Ateenassa ja Ateenan lähialueilla. Monitietoisena oppaana ja pikkubussin taitavana kuljettajana ryhmää johdatteli instituutin tutkijaopettaja Vesa Vahtikari. Maajoituimme instituutin asuntolassa Koroneostalossa, mistä liikuimme metrolla tai jalan itse Instituutille Akropoliin kupeelle.

Jo ennen kurssia olimme saaneet Vesa Vahtikarilta sähköpostitse vankat tietoannokset alkaen antiikin mytologiasta ja arkeologiasta aina nykyhetken politiikka- ja talouskatsauksiin. Aineiston pohjalta jatkettiin tutustumisia kohteisiin ja aiheisiin paikan päällä, vierailukäynnillä ja asiantuntijaluennoilla, jotka olivat todella antoisia ja ajatuksia herättäviä. Vesan oma spesiaaliala on antiikin kreikkalainen teatteri, josta hän kertoi meille Dionysoksen teatterin istuinpaikoilla. Jos ateenalainen mies osallistui kaikkiin näytelmäjuhlien näytöksiin, näki hän vuodessa 26 näytelmää. Tragedian ja komedian ohella kolmas tyyliä oli satyyrinäytelmä, joita on säilynyt vain yksi näytelmä. Näytelmäkilpailuiden voittajien nimet ovat tiedossa kiveen hakattuina noin kahdensadan vuoden ajalta, oman aikansa Oscar-luettelot. Noin 5200 näytelmästä vain muutamia kymmeniä on säilynyt. Kysymykseen, ovatko parhaat säilyneet, Vahtikari vastasi säilymisen olleen osaksi valintaa, osaksi sattumaa.

Akropolis on kaupungin ykköskohde. Osana kaiken aikaa liikkuvaa turistivirtaa nousimme tälle kaikkein korkeimmalle kalliolle Parthenonia sekä samalla upeaa näköalaa katselemaan, Kirsti Simonsuuren ajatuksen mukaan edustaen siinä nousemisessa ja laskeutumisessa ainutlaatuista, sattumanvaraista otosta ihmiskunnasta. Moderni Akropolis-museo on hyvä täydentäjä "pyhälle kalliolle" kiipeilevälle kulttuurimatkailijalle. Ehdottomasti tutustumisen arvoinen oli myös kukkulan takainen Agora. Kaupungin museoissa puolestaan riitti salitolkulla katselemista, antiikin aikaa esittelevien lisäksi myös Bysanttilainen museo oli yllättävän mielenkiintoinen.

Ateenan ulkopuolisia tutustumiskohteita olivat mm. Aiginan Afaian temppeli, Perakhoran Heran temppeli, vaikuttavan mystisessä luonnonmaisemassa lepäävä Delfoin oraakkeli,

Ann Brysbaert kertoo Salamiin kenttätöistä. Kuvat: Vesa Vahtikari.

Suomalaiset opettajat tapasivat kreikkalaisia opettajia instituutin luentosalissa.

Epidauros teattereineen ja lääkärikultteineen sekä arkaaisiin kaikista, tarujen täyttämä Mykeneen linnavuori. Useiden kohteiden yhteydessä oli myös havainnollistava museo. Historian ammattilaisina ja kulttuurin kuluttajina pohdimme näillä matkoilla mm. historian hyödyntämistä ja tuotteistamista. Monien mielestä kreikkalaiset eivät ole osanneet ottaa täyttä hyötyä tämän mitatuluokan kohteista. Kulttuurimatkailun kehittämisessä olisi vielä tekemistä. Toisaalta monesta kohteesta tuttu "krääsä" puuttui.

Salamiin saarella tutustuimme Suomen instituutin johtamiin kaivauksiin ja samalla pääsimme seuraamaan instituutin johtajan Jari Pakkasen tiedotustilaisuutta kreikkalaiselle tv-kanavalle. Sama aihe esiteltiin myös Suomessa Yle:n uutisissa heinäkuun lopulla. Suurimmaksi osaksi joutomaalla olevan alueen kartoitus nykytekniikan avulla antaa hyvän mahdollisuuden selvittää, millainen oli antiikin ajan satamakaupunki. Salamis tunnetaan tietenkin meritaistelustaan, jossa helleenit tuhosivat Persian laivaston vuonna 480 e.Kr. Salmea ylitettäessä oli kiehtovaa yrittää arvioida, missä kohdalla laivastot kohtasivat tai millä kukkulalla istui

tapahtumia rannalta seurannut Xerxes. Näiden tuumailujen pohjalta syntyikin ryhmässämme ehdotus, että mitäpä jos muutaman vuoden kuluttua, kun persialaissotien ratkaisusta tulee täyteen tasavuotia (2500 vuotta vuonna 2020 tai 2021), järjestettäisiin opastettu kiertojelu taistelupaikoille. Onnistuisiko esim. HYOL:n, Ateenan instituutin ja vaikkapa Maanpuolustuskorkeakoulun yhteistyönä?

Esitelmöitsijöistä kenties perusteellisin oli kreikkalainen opettaja Kiki Sakka, joka kollegoineen kertoi historian opetuksesta Kreikassa. Saimme samalla hyvän aatehistoriallisen katsauksen maan identiteetin kehityksestä. Tällä hetkellä taloustilanne ahdistaa ja pakolaiskriisi painaa päälle myös koululaitoksessa. Kun nuori opettaja jossain syrjäisellä saarella saa tyytyä alkupalkkana 680 euroon, niin se koettelee varmasti kutsumusopettajaakin. Kuulimme myös historianopetuksen kipupisteistä, kuten sisällissodasta, joka edelleen on monin paikoin arka asia, tai Länsi-Traakian muslimivähemmistön opetuksesta. Opettajien esityksille erinomaisen selkeänä täydentäjänä toimi professori Evanthis Chatzivasilioun luento, joka kertoi itsenäisen

Kreikan kaksisatavuotisesta pyrkimyksestä tulla moderniksi kansallisvaltioksi ja liittää kaikki kreikkalaiset osaksi tätä valtiota, *megali ideasta* ja sen sortumisesta.

Kreikassa asuva bisnesmies Olli Kuronen kertoi talouskriisin taustoista. Hän, kuten moni muukin, viittasi turkkilaisvallan viivästyttäneen monia asioita. Teollistuminen ei koskaan kunnolla päässyt alkuun. On paradoksaalista, että talouskasvu oli nopeinta sotilasjuntan aikana, jolloin koettiin jonkinlainen "Greek miracle". Jälleenrakennus sodan jälkeen alkoi nimittäin vasta tuolloin. Nyky-Kreikalle on tyypillistä, että pääoma on kiinni kiinteistöissä. Kreikassa

Opas esittelee vierailijoille Kreikan parlamenttirakennusta.

kulutetaan mutta ei investoida. Kurosen mielestä parhaat mahdollisuudet Kreikalla olisi maatalouden ja elintarviketeollisuuden kehittämässä sekä matkailussa. Hän kaipaasi talouteen kunnan ryhtiliikettä, "keppiä ja porkkanaa" sekä selkeitä veroratkaisuja. Kurosen lausahdus "tämä ei ole eurooppalainen maa" jäi kummittelemaan korvissa ja herättämään kysymyksiä niin "taloustilaa" prognooseista kuin eurooppalaisuuden määritelmistä.

Pääsimme vierailemaan myös Suomen lähetystössä, missä suurlähettiläs Pauli Mäkelä esitti punnitun, diplomaattisen näkemyksensä maan nykytilasta, politiikan, talouden ja sosiaalisten olojen osalta. Kun työttömyysprosentti huitelee 25:n paikkeilla ja nuorisotyöttömyys 50:n tienoilla, ovat näkymät kovin synkkiä. Palkat ja eläkkeet ovat laskeneet noin kolmanneksella. Puolet väestöstä saa eläkettä. Keskimääräinen eläke on 300–400 euroa. Harmaan talouden osuudeksi Mäkelä arvioi vähintään parikymmentä prosenttia kansantaloudesta. Verotus on aina ollut Kreikassa epäonnistunut. EU-jäsenyys on ollut poliittinen projekti, jossa tilastovääristeilyistä ei piitattu. Vasta talouskriisi paljasti Kreikan heikkoudet. Maa on ollut hyvin jakautunut ääripäihin. Kuvaavaa, että Kreikassa on ollut kymmenen erilaista kommunistista puoluetta. Äärioikealta taas löytyy avoimen natsimielinen Kultainen aamunkoitto, jonka kansanedustajista osa on rikollisia. Vierailimme myös parlamentissa, missä opas kertoi rakennuksen historiasta (alun perin kuninkaan residenssi) sekä nykyhetken toiminnasta. Seurasimme hetken aikaa parlamentaarikkojen keskustelua jostakin taloutta edistävästä hankkeesta.

Iltaohjelmista hohdokkain helmi oli epäilemättä Verdin Aida, jota seurasimme Herodes Atticuksen Odeionissa: italialainen 1800-luvun ooppera, joka kertoo muinaisesta Egyptistä, Kreikan maaperällä, roomalais-hellenistisessä teatterissa, etelän illan pimetessä ja kuun purjehtiessa esityksen kuluessa yli eksoottisen näytämön. Muuten ilta-aikaa käytettiin paitsi

Vierailu Epidauroksen teatterissa kuului myös ohjelmaan.

runsasiin ruokailuihin myös pohdintoihin päivän asiapitoisesta annista. Näkemässämme, kuulemassamme ja kokemassamme (ja syömässämmekin) oli paljon sulateltavaa.

Syventävissä keskusteluissa, mm. myyttikesteissä asuntolan kattoterassilla, totesimme historian opettajina, urheilun harrastajina tai ylipäätään vain eurooppalaisina ihmisinä olevamme "Pohjolan helleenejä", tai ainakin filhelleenejä, jotka kulttuurisesti olemme velkaa tälle klassisen sivistyksen kehdoille. Tälle velalle ei vain voi niin helposti laskea rahallista arvoa kuin Kreikan EU-veloille. Kreikka nykypäivinä on valtava laboratorio, jossa tehdään taloudellisia ja sosiaalisia kokeiluja, kuin purjehdus vaarallisilla vesillä Skyllan ja Kharybdiksen, kaaoksen ja kriisin välistä. Maa on kuin teatteri, jossa näytellään tragikoomista näytelmää, josta me suomalaisetkaan emme ole erillisiä. Istummeko katsomossa, laulammeko kuorossa

vai olemmeko näyttelijöitä – vai peräti Deus ex machina -jumalia, jotka tulemme ja pelastamme kaiken jollakin ihmekonstilla? Ihmetemppuja ei taida olla talousviisaillakaan. Arkisempi suositus on matkustella Kreikassa (ja pyytää palveluista kuitti); maa on todella ilmastonsa, luontonsa, (myös ruoka)kulttuurinsa puolesta suorastaan ihanteellinen kohde.

Allekirjoittanut oli vastaavanlaisella kulttuurimatalla yli kolmekymmentä vuotta sitten, syksyllä 1985, kun Helsingin yliopiston historian opiskelijat opettajiensa Maija Väisäsen ja Juha Sihvolan johdolla tekivät ekskursion "Hellaan lehtoihin" ja tuolloin Paavo Castrénin isännöimään uutukaiseen Ateenan instituuttiin. Omasta ja ryhmämme puolesta haluan lausua retken järjestelyistä parhaat kiitokset Suomen Ateenan instituutille samalla toivoen, että instituutin ja suomalaisten opettajien yhteistyö voi jatkua myös tulevaisuudessa.

SALAMIIN SAAREN VAIHEITA

ILKKA KUIVALAINEN

SALAMIS ON TUNNETTU lähinnä persialaissodissa syksyllä 490 eKr. käydystä meritaistelusta, mutta saarella on monia hienoja arkeologisia kohteita ja kauniita maisemia, kunhan selviytyy pois teolliselta koillisrannikolta satamiseen. Salamis on pinta-alaltaan 93,5 km² ja suurin Saroninlahden neljästä saaresta. Se sijaitsee pohjoispuolelle jäävän Eleusiinlahden suulla ja vain kapeat salmet erottavat sen mantereesta luoteessa ja koillisessa. Muodoltaan se muistuttaa kuunsirppiä tai voisarvea ja rannoilla on monia pieniä lahtia ja kapeita niemiä. Kivikaudella 5000-luvulla eKr. merenpinta oli nykyistä alempana, ja Salamis oli kiinni mantereessa lännessä Megaran ja idässä Attikan puolelta aina varhaiselle pronssikaudelle 2000-luvun eKr. puoliväliin. Vielä meri-

taistelun aikoihin merenpinta oli alempana, ja nykyään merenpinnan noustuakin lauttamatka Salamiilta Attikan mantereelle on lyhyt ja kestää runsaat kymmenen minuuttia. Muinoin saaren rannoilla oli pieniä akropoliksia eli linnavuoria, joilta oli esteetön näköala valvoa Saroninlahden merireittejä. Lukuisat lahdet taas tarjosivat laivoille otollisen suojan. Varhaisten kyläyhteisöjen talous perustui huomattavalta osalta kalastukseen ja merikauppaan, todennäköisesti myös meri-rosvouteen.

MYTOLOGIAA

Kreikan tarustossa saaren nimen kerrottiin johtuvan nymfi Salamiista, joka oli joenjumala Asopoksen ja toisen joenjumalan Ladonin tyttären tytär. Merenjumala Poseidon kaappasi hänet ja vei mukanaan saarelle, jossa syntyi Kykhreus, Salamiin tuleva kuningas. Saaren myöhempi kuningas Telamon oli kotoisin joko Aiginalta, josta oli joutunut pakenemaan Salamikselle, tai sitten hän oli Kykhreuksen tyttärenpoika. Sukutaustan vaihtelu juontuu eri polisten eli kaupunkivaltioiden traditioihin, Aiginalle, Ateenaan ja Megaraan. Poliittisena kiistakapulana saari vaihtelikin usein omistajaa, mutta oli jo varhain Ateenan vaikutuspiirissä. Ateenalaisten selityksen mukaan Telamonin pojan Aiaan poika tai pojanpoika olisi antanut Salamiin ateenalaisille. Aiaan mytologiaa on Laura Aho valottanut tarkemmin *Helikonin* numerossa 1/2016.

Moderni Salamiin taistelun muistomerkki. Kuvat Ilkka Kuivalainen.

Kanakian akropoliin kaksoismegaron.

ANTIINKIN KIRJAILIJOIDEN MAININTOJA

Salamiin saareen liittyvistä merkkihenkilöistä ja tärkeistä tapahtumista on säilynyt antiikin kirjailijoiden välittämää tietoa. Valtiomies, lainlaattija ja runoilija Solon oli ehkä syntynyt Salamiilla ja hänen 500-luvulla eKr. kirjoittamansa runo *Salamis* kertoo saaren ateenalaisvaltauksesta ja on säilynyt fragmentteina myöhemmissä lähteissä. Ateenassa oli säädetty laki, ettei kukaan ei saisi puhua Salamiin valtauksen puolesta, ei puheissa eikä kirjoituksissa kuolemanrangaistuksen uhalla. Solon tekeytyi mielenvikaiseksi voidakseen kirjoittaa Salamiin valtauksesta, jota nuori polvikin kannatti. Runosta on säilynyt myöhemmissä lähteissä sata säettä, muun muassa sen alku: "Tuoden viestiä kaunoisen Salamiin minä saavun, tehden sen säkenin, lauluin enkä puhein." Runo sai kuulijansa innostumaan, ja laki kumottiin. Saarella tiedetään olleen Solonin kunniaksi pystytetty veistos.

Persialaissotien toisen kampanjan aikana persialaiset etenivät Thermopylain kautta kohti etelää. Heille musertavaksi tappioksi muodostuneesta Salamiin meritaistelusta on useita kuvauksia, joista yhden kirjoitti siihen itse osallistunut Aiskhylos vuonna 472 eKr. palkitussa tragediassaan *Persialaiset*. Sanansaattaja kuvaa persialaisille Kserkseen kokemaa tappiota: "Nyt kuolleittemme kurjat ruumiit täyttävät Salamiin

salmet, kaikki seudun rannikot." (suomennos Maarit Kaimio). Parikymmentä vuotta myöhemmin historioitsija Herodotos kertoi sodanjohtaja Themistokleen kannustaneen helleenien laivastopäällikkönä toiminutta Spartan Eurybiadeesta seuraavasti: "Sillä meritaistelu ahtaassa paikassa on meidän asiamme, laajalla alalla taas heidän. Edelleen säilyy Salamis, johon olemme vieneet vaimomme ja lapsemme turviin. Ja tähän ehdotukseen sisältyy itse asiassa myöskin se, josta te enimmin pidätte kiinni: jos jäät tänne, olet täällä taisteleva Peloponnesoksen puolesta yhtä hyvin kuin Isthmoksenkin luona. Ja jos olet järkevä, et ole vievä heitä Peloponnesosta vastaan." (suomennos Edvard Rein). Themistokles näet uhkasi viedä ateenalaiset Italiaan, elleivät muut kreikkalaiset suostuisi tällaiseen taktiikkaan, jossa salmet valittiin taistelupaikaksi. Voiton jälkeisessä Salamiin saarella tehdyssä saaliinjaossa pyhitettiin kolme foinikialaista kolmisoutua, joista Aiaalle omistettu jätettiin saareen.

Thykydides kertoo peloponnesolais sodan alkuvuosina, ehkä 429 eKr. tapahtuneesta saaren ryöstöstä seuraavasti: "Tultuaan yöllä [Megaran satamaan] Nisaiaan he [peloponnesolaiset] lasivat laivat vesille, mutta eivät purjehtineet Peiraieukseen, kuten he olivat aikoneet – heitä pelotti vaara ja sanotaan tuulenkin olleen esteenä – vaan suuntasivat kulkunsa vastapäätä Megaraa sijaitsevalle Salamiin niemelle. Siellä oli linnake ja kolme vartiolaivaa estämässä megaralaisia tulehasta satamaan tai sieltä lähtemästä. He valtasivat linnakkeen, hinasivat pois vartioalukset tyhjinä ja hyökkäsivät äkkiarvaamatta asukkaiden kimppuun ja ryöstivät koko Salamiin saaren." (suomennos J.A. Hollo).

Salamiin elinkeinoista on säilynyt maininta tragediakirjailija Euripideellä, jonka mukaan saarella tuotettiin hunajaa, minkä tuoreet kaivauksetkin vahvistavat löytyneiden mehiläispesien osien perusteella. Euripides oli syntynyt Salamiilla 480-luvulla eKr. erään tiedon mukaan itse meritaistelun päivänä, mutta todennäköisesti jo viittisen vuotta aikaisemmin. Hel-

Euripideen nimi astiansirpaleissa.

lenistisellä ajalla hänen elämästään kirjoittaneet Filokhoros ja Satyros kertoivat luolasta, johon Euripides vetäytyi kirjoittamaan. Heidän mukaansa luolassa oli kaksi aukkoa ja kaunis näkymä merelle.

Myös lauttaliikenteestä Salamiin ja Attikan mantereeseen välillä on maininta. Ateenalainen puhuja Aiskhines viittaa Demosthenesta syyttäessään onnettomaan lakiin, joka kielsi ammatinharjoittamisen vahingossa veneensä kaataneelta Salamiin lautturilta. Varhaisella keisariajalla kirjoittaneen historioitsija ja maantieteilijä Strabonin mukaan Salamiin vanha kaupunki oli sijainnut Aiginaan päin ja etelätuulen suuntaan.

Tämä tieto sopii nykyiseen Kanakian alueeseen saaren lounaiskulmassa. Strabon kertoo myös, että myöhempi klassisen kauden kaupunki sijaitsi lahden rannassa ja niemellä, joka oli Attikaan päin, mikä sopii puolestaan Ambelakian lahteen. Roomalaisajalla saaren historiaa ja nähtävyyksiä kuvannut matkakirjailija Pausanias mainitsee Salamiin agoran, Aiaan temppelin norsunluisine kulttikuvineen, sekä sataman lähellä kiven, jolta Telamon oli katsellut lastensa purjehtivan Troijan sotaan. Pausanias mainitsee myös Artemiille sekä Kykhreukselle omistetut pyhäköt ja Salamiin meritaistelun jälkeen Themistokleelle pystytetyn muistomerkin. Ateenassa Pausaniaan aikoihin 150-luvulla opiskellut roomalainen kirjailija Gellius kertoi puolestaan käyneensä luolassa, jossa Euripides oli kirjoittanut voittoisia tragedioitaan.

TUTKIMUSHISTORIAA

Salamiin saaren kohteet ovat kiinnostaneet tutkijoita 1800-luvun alkupuolelta alkaen. Ateenan kaupunkikaavan 1830-luvulla luoneen preussilaisen arkkitehdin Eduard Schaubertin mukaan saaren klassinen kaupunki oli rakennettu säännölliseen ruutukaavaan. Vuosisadan loppupuol-

Euripideen luolalla.

lella Saksan arkeologisessa instituutissa kirjastonhoitajana toiminut Habbo Gerhard Lolling puolestaan kiinnostui useammastakin kohteesta. Hän kirjoitti saaren itälaidalla Ambelakian lähellä kalastajien verkkoon tarttuneesta veistosjalustasta, joka oli Hymettoksen marmoria, ja jonka ratsuväen osasto oli omistanut Salamisnymfille. Hän identifioi myös Athene Skiraan kulttipaikan saaren koillisrannalla. Samoihin aikoihin ilmestyivät saksalaisella kielialueella ensimmäiset saaren historiaa käsitelleet väitöskirjat sekä artikkeleita rahoista ja piirtokirjoituksista. Hautausmaita, keramiikkalöytöjä ja Euripideen luolaa tutkittiin hajanaisesti 1900-luvulla, ja kreikkalainen Antonios Keramopoulos paljasti jo vuonna 1918 klassisen kauden kaupungin muureja ja portin. Pitkääikäisin Salamiin tutkija oli saarelta kotoisin ollut varhaiskristilliseen ja bysanttilaiseen aikaan erikoistunut Demetrios I. Pallas. Hänen 1940-luvun alussa alkanut ja neljä vuosikymmentä kestänyt tutkimustyönsä oli perustana artikkelille saaren historiallisista kohteista aina bysanttilaisaikaan. Amerikkalaisista tutkijoista Salamiksesta kiinnostui muun muassa Boudoronin linnaketta tutkinut Wallace McLeod. Paikalliset arkeologit ovat 1980-luvulta lähtien päässeet tutkimaan joitain asuinkortteleita klassisen kauden kaupungin alueella ja hautoja sen muurien ulkopuolella. Varsinaisen Salamiin tutkimuksen uuden aktiivikauden aloitti 1990-luvulla jo Pallaksen kanssa yhteistyöhön ehtinyt Yannis G. Lolos Ioanninan yliopiston tutkimusryhmineen. Hän on tutkinut saaren eteläosan akropoliksia ja satamia sekä Euripideen luolaa. Loloksen ansiosta kuva Salamiin pronssikaudesta on muuttunut suuresti hänen identifioituaan Kanakian akropoliin pronssikautiset rauniot myyttisen Aiaan palatsiksi.

Salamista koskevat viimeaikaiset julkaisut on suurelta osalta kirjoitettu kreikaksi. Saarella toimiva ja sen monumenttien tuntemusta edistävä yhdistys julkaisee, sekin kreikaksi, lehtistä nimeltä *Akamas*, jossa on runsaasti tietoa

uusista arkeologisista kohteista ja Ioanninan yliopiston tekemistä kaivauksista. Itse varsinaisen saaren ulkopuolella Salamiin tutkimus on painottunut Attikan mantereeseen salamislaisiin ja meritaisteluun.

ASUTUSHISTORIAA

Salamiksen asutuksen painopiste oli saaren eteläosissa nuoremmalta kivikaudelta aina pimeisiin vuosisatoihin asti, jolloin saaren väestössä lienee tapahtunut muutoksia. Traditio kertoo väkeä muuttaneen itä-Kyprokselle, jonne perustettiin uusi Salamiin kaupunki. Arkeologisen aineiston perusteella alkuperäinen Salamis kävi kauppaa ainakin etelään Kreetalle ja kauemmaksi itään Foinikian suuntaan. Arkaaisella ja klassisella kaudella asutuksen painopiste oli saaren keski- ja pohjoisosassa itse kaupungin sijaitessa itärannalla, aivan kuten Strabon kertookin.

Strategisesti tärkeän sijaintinsa vuoksi antiikin Salamis kiinnosti myös luoteispuolella sijaitsevaa Megaran kaupunkia. Sen ja Ateenan välisen valtataistelun vaiheet eivät ole tarkasti selvillä, ja saari onkin voinut vaihtaa vallanpitäjää useamman kerran. Mahdollisesti itsensä Solonin johdolla tehdyn sotaretken yhteydessä hän olisi innostanut valtausretkeläisiä jo mainitulla *Salamis*-runollaan, ja saari päättyi Ateenan haltuun. Viimeistään Peisistratoksen aikana 500-luvun puolivälissä ateenalaisia oli muuttanut saarelle. Eräs varhainen vuosiin 520–480 eKr. ajoittuva ateenalainen säädös säätelee Salamiin asukkaiden, todennäköisesti klerukhian eli sotilassiirtokunnan jäsenten oikeuksia, ja on merkki Ateenan vallan lopullisesta vakiintumisesta. Ateenan läheisestä suhteesta saareen kertoo myös se, että Aias oli ainoa ei-ateenalainen sankari, jonka Kleisthenes valitsi mukaan nimetessään ateenalaiset fylet eli äänestyspiirit vuonna 508 eKr. Salamis ei kuitenkaan koskaan saanut virallista asemaa Ateenan demoksena, ja sen ateenalaiset asukkaat säilyttivät attikalaiset yhteytensä, niin

Sotalaivoja Salamiin laivastotukikohdassa.

suvun, omaisuuden, kultin kuin poliittisen roolinsakin.

Attikan mantereelta tunnetaan suku tai klaani salamilaisia, *genos Salaminioi*. Ei ole kuitenkaan selvää, olivatko he Attikaan muuttaneita Salamiin saaren asukkaita, vaiko alkuperäisiä ateenalaisia ja 500-luvun siirtolaisten jälkeläisiä, joilla oli omaisuutta saarella. Genoksella oli Ateenassa erityisiä kulttitehtäviä, joihin kuului kulkue Ateenasta Faleronin vanhaan satamaan ja sen Athene Skiraan pyhäkköön. Saman jumalattaren palvontaa oli myös saarella, joten tehtävä sopi näille salamilaisille erittäin hyvin.

Salamiilla oli ainakin jossain vaiheessa myös oma ilmeisesti Ateenasta käsin nimetty arkontti, strategi ja muita virkamiehiä sekä oma teatterifestivaali. Saaren tärkeydestä on osoituksena sekin, että 300-luvun eKr. jälkipuoliskolla Salamis löi omaa rahaa. Saari siirtyi Makedonian valtapiiriin ainakin osan sen asukkaista tuettua Kassandrosta, joka valtasi Ateenan 318 eKr. Seuraavan vuosisadan lopulla poliittiset vastustajat ryöstivät saaren ja vähän myöhemmin se myytiin muun muassa Pireuksen ja Sounionin kanssa Ateenalle 150 talentilla. Tämän jälkeen ateenalaiset lähettivät saarelle uuden sotilassiirtokunnan, ja siellä suorittivat muiden rajalinakkeiden tapaan asevelvollisuuttaan efebit eli 18–20 vuotiaat nuoret miehet. Heihin liittyvistä piirtokirjoituksista selviää, että saarella oli vuo-

sittainen sotilasjuhla, jonka taustalla oli saaren ateenalaisvalloitus, ei Salamiin meritaistelu. Hellenistiseltä ja roomalaisajalta tiedot saaren tapahtumista ovat vähäisiä, vaikka asutus ja Aiaan kultti saarella jatkuivatkin.

TÄRKEIMPIÄ NÄHTÄVYYKSIÄ

Salamiilla on runsaasti eriaikaisia arkeologisia kohteita, linnavuoria ja linnakkeita, asuinrakennuksia, kulttipaikkoja ja hautoja. Kaikkein merkittävimmät pronssikautiset jäänteet ovat 1000-luvun loppupuolelta eli mykeneläisajalta lähellä Kanakian kylää saaren lounaiskulmassa. Aiaan palatsiksi uskotun rakennuskompleksin pääsatama oli kauniissa ja suojaisassa lahdes- sa, jonka hiekkarannasta ylös linnavuorelle ja palatsialueelle johtava tie päättyy pääportin tiimalasimaiseen ja asukkaiden kannalta helposti puolustettavaan käytävään. Itse palatsiyhdyskunta sijaitsee kiilamaisella kukkulalla, jonka huippujen korkeudet ovat 67 ja 91 metriä merenpinnasta. Suurimman rakennuksen pinta-ala on vähintään 750 neliömetriä ja huoneita on viitisen kymmentä. Erikoisuutena on kaksois-megaron, eli kaksi vierekkäin sijoitettua kolmen peräkkäisen huoneen sarjaa. Megaron oli mykeneläisen palatsin tärkein tila ja hallitsijan valtaistuinsali, jossa yleensä oli tulisia. Alueel-

ta löydettiin monien samanaikaisten palatsien tapaan muun muassa terrakotasta tehty kylpyamme ja erilaisia työtiloja. Palatsin toimintoihin liittyi myös toinen satama, Pyrgiakoni, ja vaatimattomampaa rinneasutusta sekä hautausmaa läheisellä ylängöllä.

Asutuksen jatkumisesta on osoituksena pronssikauden jälkeiset haudat, joita on löydetty saaren koilliskulmasta. Seuranneina levottomina vuosisatoina väestö siirtyi pois meren rannan välittömästä läheisyydestä Ginanin ylätasangolle, jossa on kaksi pientä linnaketta ympärysmuureineen.

Klassiseen kauteen liittyviä jäänteitä, muun muassa yksittäisiä vartiotorneja on eri puolella saarta ja Boudoronin linnakkeen rauniot ovat säilyneet saaren luoteiskulmassa nykyisen Stenon kylän alueella. Sieltä valvottiin salmea ja Megaran vastaista rajaa ja seutua pitkälle pohjoiseen, kaakossa linnakkeelta näki Pireukseen asti. Strabonin mainitsemat klassisen kaupungin lahti ja niemi ovat Ambelakian lahti ja sen pohjoispuolinen Pountan niemi, jossa yhä on kaupunginmuuria torneineen. Alue oli Pausaniiaan aikoihin 100-luvulla jKr. jo osittain raunioitunut, vaikka edelleen saaren keskus. Sataman jäänteitä on näkyvissä sekä rannassa että veden alla merenpinnan noususta johtuen. Suurin osa kaupungista on kaivamatta.

Ambelakianlahden kaakkoispuolisella Kynosouran pitkällä ja kapealla niemellä on kukkulan nimeltä Magoula, jolle uskotaan haudatun Salamiin meritaistelun kaatuneet yhteishautaan, polyandreioniin. Taistelun alkuperäinen muistomerkki ei ole säilynyt, mutta Akhilleas Vasileioun tekemä uusi meritaistelun monumentti vuodelta 2006 on hautakummulla. Se kuvaa kreikkalaisen sotalaivan perää, jossa seisoo kaksi alastonta soturia korinttilaiset kypärät päässään, toinen jännittäen jouta ja toinen kohottaen keihästä.

Jotakuinkin saaren eteläisimmässä kärjessä Peristeriassa sijaitsevat rinteessä pienen hellenistisen ajan maalaispyhäkön jäännökset jyrkähkössä rinteessä. Pienen kulttirakennuksen

edustalla oli penkki ja sen toisella puolella suuri vesisäiliö. Alueelta on löydetty mahdollisesti Dionysos-veistoksesta peräisin olevia pieniä marmorifragmentteja sekä mehiläispesien osia, joista neljän kannessa on E-kirjain. Loloksen tulkinnan mukaan kirjaimet viittaisivat näytelmäkirjailija Euripideen kulttiin. Koko pyhäkön alue tasoitettiin keisariajalla, jolloin yläpuolella rinteessä sijaitsevasta Euripideen nimeä kantavasta luolasta oli jo tullut matkailijoiden suosima pyhiinvaelluspaikka. Juuri roomalaisajalta onkin peräisin vanhemmassa kupissa oleva raapustus, jossa olevan fragmentoituneen Euripideen nimen perusteella luolan on arveltu olevan Euripideen erakoituneena käyttämä luola.

Luola koostuu kymmenestä pienehköstä tilasta, joita yhdistävät matalat käytävät. Luolan kokonaispituus on 47 metriä, katto ja seinät ovat pääosin harmaata kalkkikiveä, mutta joissain kohdissa on stalaktiittiverhoja ja stalagmiittipylväitä. Luola oli käytössä piilopaikkana myös 1300-luvun frankkilaisajalla. Helmikuussa 2016 luolassa vierailivat myös Helsingin yliopiston klassillisen arkeologian kurssilaiset – ryömisimme ahtaisiin ja pölyisiin onkaloihin huomaamatta suuaukon yllä olevaa kylttiä, jossa sisäänpääsy kiellettiin vaarallisena. Käynnin perusteella saatoimme todeta, että epämurkava luola ei varmastikaan ole soveltunut varsinaiseen kirjoitustyöhön, jos Euripides sen läheisyydessä olisi sattunut oleskelemaan.

UUDEMPI SALAMIS

Saaressa on aina ollut asutusta, jo bysanttilaisajalla väestö keskittyi suuren länteen avautuvan Salamiinlahden vastarannoille, etelässä Aiantioniin myyttikuningas Aiaan mukaan ja pohjoisessa Koulouriin. Nimi merkitsee rinkeä ja viittaa koko saaren erikoiseen muotoon. Varhaiskristillisiä jäänteitä on näkyvissä muutamissa myöhemmissä kohteissa. Keski-bysanttilaiselta ajalta on säilynyt muun muassa pieni

kupolikattoinen Agios Grigorios vuoden 1100 tienoilta Psili Ammoksen kylän etelälaidalla. Bysanttilaisaika päättyi neljännen ristiretken jälkeisiin tiuhasti vaihtuviin, usein italialaisiin, hallitsijoihin vuonna 1204. Turkkilaiset valtasivat Salamiin vuonna 1462. Saaren merkittävimmät säilyneet luostarit ovat Faneromini 1670-luvulta ja Agios Nikolaos Leimonas 1700-luvulta. Salamis sai paljon asukkaita muualta, ja monet tulijoista olivat pakolaisia. Saarelaiset osallistuivat aktiivisesti vuonna 1821 alkaneeeseen Kreikan vapaustaisteluun.

Salamiin nykyisessä kaupungissa sijaitsee pieni arkeologinen museo 1800-luvulta peräisin olevassa entisessä alakoulurakennuksessa osoitteessa Polykhroni Lempesi 42. Museossa on piha-alue ja kolme pientä huonetta, joissa on esillä löytöjä Euripideen luolasta ja Dionysoksen pyhäköstä, Kanakian akropoliilta ja saaren useilta hautausmailta. Viimeisessä huoneessa käsitellään Salamiin klassisen kauden kaupunkia ja meritaistelua kartan avulla. Salamiin kaupungintalossa on myös kansatieteilijä Petros Fourikikselle omistettu museo, jossa esitellään muun muassa kansanpukuja ja saaren myöhempää historiaa. Vaikka Salamis on suuresti kaupungistunut 1970-luvulta lähtien, on siellä täällä säilynyt 1800-luvun klassistisia rakennuksia.

Saarella liikkeessä huomio kiinnittyy myös luontoon, jolle on ominaista laajat pinjametsät. Eräs Salamiin saaren nimistä onkin ollut Pityussa, jonka kantasana πῖτυς viittaa juuri havupuuhun. Varsinkin Salamiin länsiosan kukkulat ovat täynnä pinjoja. Suurin yhtenäinen metsäalue on Kanakian metsä Akamas-vuoren rinteillä. Muita metsäisiä alueita on kaupunkialueen eteläpuolella Mavrovounin rinteillä ja pienempiä saaren luoteisosissa. Salamis on pinnanmuodoiltaan kreikkalaisittain matalahko, mutta suomalaisittain vuoristoinen. Mavrovounin korkein huippu on 375 metriä meren pinnasta ja Akamaksenkin huiput ovat 340-metrisiä.

Saaren laivastoperinnettä on 1870-luvulta lähtien jatkanut sotasatama, Nafstathmos Sala-

minas, aluksi lähellä klassisen kauden Boudoron linnaketta ja vuodesta 1881 lähtien Arapiksen niemen ympäristössä meritaistelun alueesta pohjoiseen saaren koilliskulmassa. Se on Kreikan suurin sotasatama ja työllistää 10 000 henkeä, joista osa liikkuu päivittäisen työmatkansa lautalla salmen yli. Saarella on myös pienimuotoista telakkateollisuutta.

Meille suomalaisille Salamis tuli kesällä 2016 läheiseksi Ateenan-instituutin johtajan Jari Pakasen uuden tutkimusprojektin myötä, jonka tavoitteena on selvittää koko klassisen kauden kaupungin rakenne. Sen alue on pääosin rakentamatonta joutomaata, mikä helpottaa huomattavasti kortteleiden, katujen, agoran ja julkisten rakennusten sijaintipaikkojen selvittämistä. Salamis on siis todellinen loistokohde, ei vähiten siksi että saatuja tutkimustuloksia voidaan esitellä vuonna 2020, jolloin saaren niin kuuluisaksi tehneestä meritaistelusta tulee kuluneeksi 2500 vuotta.

KIRJALLISUUTTA

K.A. Christensen, *Athens and the Conquest of Salamis: Crisis, Competition and Innovation in the Saronic Gulf*, Princeton diss. 1993.

Chronique des fouilles en ligne. <http://chronique.efa.gr/>.

Y.G. Lolos, toim. Σαλαμίς Ι. Συμβολή στην Αρχαιολογία του Σαρωνικού (Salamis I. A Contribution to the Archaeology of the Saronic Gulf), Dodoni Suppl. 83, Ioannina, 2012.

V. Minakakis, *Argosaronic. A Complete Travel guide*, Athens 2003.

Navigating the Routes of Art and Culture Part 3 Attica <http://gr2014.eu/sites/default/files/partIIISuburbs.pdf> 2014

D.I. Pallas, 'Αρχαιολογικές επισημάνσεις στη Σαλαμίνα' ('Archaeological Notes from Salamis'), *AD* 42 A (1987), 169–230.

M.C. Taylor, *Salamis and the Salaminioi, The History of an Unofficial Athenian Demos*, Amsterdam 1997.

KREIKAN SAARET ITSENÄISEN MATKAILIJAN NÄKÖKULMASTA

OLLI SALOMIES

JOHDANTO

TÄMÄN ARTIKKELIN tarkoituksena on esittää muutamia havaintoja omatoimisesta matkailusta Kreikan saarilla erityisesti sellaisen matkailijan näkökulmasta, joka haluaa käydä usealla saarella ja joka käyttää saarelta toiselle siirtymiseen ensisijaisesti laivoja ja lauttoja. Artikkelin keskittyy Kykladeihin ja Dodekanesian saariin, toisin sanoen Aigeianmeren saariin linjan Kea-Milos itäpuolella, Kreetan pohjoispuolella ja linjan Andros-Mikonos-Patmos eteläpuolella, edellä mainitut saaret mukaan lukien. Dodekanesian saaria ovat kaikki saaret Turkin rannikkoa vastapäätä Patmoksen ja Rhodoksen välillä sekä lännempänä Astipalaia, Kasos ja Karpathos ja Rhodoksesta itään Kastelorizo; Kykladeihin kuuluvat muut eteläisen Aigeianmeren saaret edellä annetun määritelmän mukaan. Vaikka käsittelemme varsinaisesti ainoastaan Kykladeja ja Dodekanesiata, tulen kuitenkin viittaamaan myös muihin Kreikan saariin, lähinnä Aigeianmeren pohjoisiin saariin linjan Evia-Ikaria-Samos pohjoispuolella sekä joissakin tapauksissa myös Saroninlahden saariin.

Tässä artikkelissa esitetyt havainnot, jotka ovat joka suhteessa subjektiivisia ja tarkoitettu sellaisiksi, perustuvat käynteihin yhteensä 48 saarella, joista useimmat ovat Kykladien ja Dodekanesian saaria, mutta joihin kuuluu myös muita saaria, esimerkiksi eräitä Joonian meren

saaria sekä Kreetaa. Kaikilla saarilla Spetsestä lukuun ottamatta olen viettänyt ainakin yhden yön, joillakin, esimerkiksi Siroksella, Naksoksella, Astipalaialla, Kalimnoksella ja Rhodoksella, kullakin yhteensä useita viikkoja. Melkein kaikille saarille olen päätenyt siksi, että saari on kuulunut matkaohjelmaani, mutta Spetsekselle ja Skiathokselle olen ajautunut pikemminkin sattumalta, kun olen sattunut pysähtymään paikalle, josta lautta (tai Spetseksen tapauksessa vene) on ollut juuri lähdössä. Kaikille saarille olen saapunut laivalla, tosin joillekin, esim. Lerokselle, myös lentokoneella.

Poffleyn oppaan (ks. alh.) mukaan Kreikassa on melkein 1500 saarta, joista 166 asuttua, ja näistä taas 78 sellaista, joille on jollakin tavalla säännölliset lauttayhteydet, ja jotka siten ovat ylipäänsä matkailijan tavoitettavissa (tässä ei ole otettu huomioon enemmän tai vähemmän asumattomia pikkusaaria, joille turistikohteista tehdään päiväretkiä). Näihin kuuluu kuitenkin myös vähäpätöisiä n. 50-100 asukkaan saaria, jotka eivät välttämättä ole erilaisia mannermaisia mukavuuksia ja palveluita kaipaavan matkailijan näkökulmasta houkuttelevia; esim. Agathonisista Poffleyn opas sanoo, että paras syy käydä siellä on se riemu, joka täyttää matkailijan mielen hänen poistuessaan saarelta. Näin ollen on sellaisia saaria, joihin kiertävän matkailijan tulisi kiinnittää huomionsa, ehkä noin 60.

Idran satama. Kuvat Katja ja Vesa Vahtikari.

KREIKAN SAARET

Kreikan saaria voidaan yleisemmin tarkastella monesta näkökulmasta. Yhden näkökulman tarjoaa saarten kansanomaisen arkkitehtuuri. Karkeasti ottaen voi sanoa, että Kreikan saaret jakaantuvat tästä näkökulmasta katsoen kahteen ryhmään, niihin, joilla perinteiset rakennukset ovat tasakattoisia ja valkoisiksi maalattuja (näistä rakennuksia kutsutaan joissakin oppaissa "kykladisen" tyylin edustajiksi), sekä toisaalta niihin, joilla perinteisen tyylin mukaisissa rakennuksissa, jotka ovat usein kivipintaisia ja maalaamattomia, on punatiilikatot; tämän tyylin mukaiset rakennukset ovat ominaisia pohjoisille saarille, ja tämä rakennustyyppi on tavanomainen myös Kreikan pohjoispuolella Balkanilla. Kykladinen tyyli, jolle ovat ominaisia myös värikkäiksi, usein sinisiksi maalatut ikkunaluukut ja ovet, tavataan taas eteläisillä saarilla, sekä itse Kykladeilla että

myös Dodekanesiassa. Omien havaintojeni mukaan kykladisen ja punatiilikattoisen tyylin raja on pohjoisessa Skirosta lukuun ottamatta sama kuin Kykladien ja Dodekanesian raja esim. siten, että Patmoksen *hora* – käytän tätä kreikkalaista nimitystä puhuessani saaren (perinteisestä) pääkaupungista – on täysin kykladinen, kun taas heti Patmoksen pohjoispuolella olevilla Ikarialla ja Samoksella talot ovat punatiilikattoisia; ainoa poikkeus on kaukana Kykladeista pohjoiseen sijaitseva Skiros, jonka perinteinen arkkitehtuuri tuo mieleen Kykladit. Lännessä kykladisen ja punatiilikattoisen tyylin raja kulkee huomiota herättävällä tavalla Serifoksen ja sinänsä Kykladeihin kuuluvan Kythnoksen välissä siten, että kaikille saarille Serifoksesta pohjoiseen ja länteen (siis myös Saroninlahden saarille) ovat punatiilikattoiset rakennukset ominaisia; Serifoksen *hora* puolestaan kuuluu kykladisen tyylin näyttävimpiin.

Mikonoksen pelikaanit..

Kykladisen tyylin mukaiset rakennukset ovat yleensä varsin yksinkertaisia; joillakin saarilla tavataan kuitenkin myös tämän tyylin jossakin määrin erilaisia ornameintein koristeltuja versioita; näitä saaria ovat esim. Patmos, Nisyros ja Rhodos Lindoksen osalta.

Kreikan saaret eroavat toisistaan myös luontonsa puolesta. Joonian meren ja Aigeianmeren pohjoiset saaret ovat usein metsäisiä ja siten toistuvista metsäpaloista huolimatta varsin vihreitä; niilläkin saarilla, joilla metsät ovat harvempasaa, maisema muistuttaa yleensä pikemminkin keskieuropalaistyylistä maaseutumaisemaa kuin eteläisempiä saaria. Tällainen maisema hallitsee esim. Limnosta, Lesboksen länsiosaa – Lesboksen itäosassa kasvaa komeita pinjametsiä – ja Skiroksen pohjoisosaa. Eteläisemmät saaret ovat sen sijaan yleensä varsin karuja paikkoja, joissa puut ovat harvassa, vaikka poikkeuksiakin löytyy: esim. Rhodoksella on suuria metsiä, ja Karpathoksen eteläosa on melkein kokonaan metsien peitossa (Karpathoksen maisemat muistuttavat itse asiassa melko paljon tiettyjä seutuja Turkin etelärannikolla). Mutta vaikka monet saaret vaikuttavatkin ainakin niitä laivalla lähestyessä karulta, ensinäkymä ei yleensä kerro koko totuutta,

sillä melkein kaikilla saarilla on myös maatalouteen sopivia vihreitä alueita, esim. Livadin laakso Astipalaialla tai Vathyn laakso Kalimnoksella.

Eri aikakaudet ovat luonnollisesti jättäneet jälkensä Kreikan saariin. Antiikin ajan muistomerkit eivät muutamaa poikkeusta – joihin kuuluu esim. Thasos – lukuun ottamatta ole niillä erityisen huomionarvoisia, ainakin jos niitä vertaa Turkin rannikkoseutujen kreikkalaisiin kaupunkeihin, eikä Bysantinkaan aika ei ole mielestäni jättänyt paljon jälkeä Kreikan saarille. Sen sijaan länsimaisten valloittajien saapuminen Kreikkaan keskiajalla näkyy niillä yleensä hyvin. Lukuisilla saarilla on enemmän tai vähemmän hyvin säilyneitä keskiaikaisia linnoja, Dodekanesiassa Astipalaiaa (vrt. alh.) lukuun ottamatta johanniittaritarien rakentamia, muualla yleensä venetsialaisia tai joissakin tapauksissa (esim. Khios) genovalaisia. Erityisen näyttäviä ovat mielestäni ne linnat, jotka sijaitsevat saaren satamassa, mutta pienellä kukkulalla; tällaisia ovat esimerkiksi Limnoksen ja Astipalaian linnat. (Astipalaian linnan rakensivat venetsialaiseen Querinien sukuun kuuluvat hallitsijat, jotka lisäsivät sukuhaaransa nimeen Astipalaian italialaisen nimen Stampalia, minkä muistona Venet-

siassa on edelleen Querini-Stampalia -niminen palatsi.)

Kreikan saarten vaihteleva menneisyys näkyy myös monissa muissa yksityiskohdissa. Joillekin saarille antaa oman leimansa se, että niiden väestö oli keskiaikaisten ja ehkä myöhempienkin valloittajien käännytystyön tuloksena roomalaiskatolista. Tämä näkyy esim. Tinoksella ja Naksoksella, mutta erityisen selvästi Siroksella, jonka pääkaupungin Ermoupolin takana nousevan korkean kukkulan huipulla oleva kauas näkyvä P. Yrjön kirkko on roomalaiskatolinen, ei ortodoksinen.

Myös saarten myöhemmät vaiheet heijastuvat monin tavoin niihin. Eräät niistä saarista, jotka Kreikan itsenäistyttyä 1800-luvun alkupuolella jäivät Turkin vallan alaisuuteen, näyttävät olleen taloudellisesti varsin menestyneitä, sillä monista näiden saarten pääkaupungeista on ominaista 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusten suuri määrä; tällaisia pääkaupunkeja ovat pohjoisessa esim. Lesboksen Mitilini, Limnoksen Myrina ja Khios, nykyisessä Dodekanesiassa Symi, Halki ja eräällä tavalla myös Kastelorizo. Dodekanesian saarten pääkaupunkien arkkitehtuuri poikkeaa kuitenkin pohjoisista saarista, koska näillä saarilla suosittiin klassisempaa tyyliä, jolle on ominaista se, että talojen yleensä kapeat julkisivut päättyvät ylhäällä päätykolmioon (joissakin oppaissa tätä tyyliä kutsutaan "venetsialaiseksi"). Kreikkaan 1800-luvun alkupuolella liittyneistä saarista erityisen menestynyt oli 1800-luvun jälkipuoliskolla Siroks, joka oli muuttaman vuosikymmenen ajan itäisen Välimeren höyrylaivaliikenteen keskuksia. Tämän seurauksena Siroksen pääkaupungissa Ermoupolissa on satoja osittain pikkupalatsimaisia 1800-luvun kivitaloja, 1870 valmistunut kaupungintalo, joka olisi hieno lisä Helsingin Senaatintorille, ja suurin piirtein samanaikainen teatteri, jonka väitetään olevan kopio Milanon Scalasta.

Dodekanesian saarissa näkyy hyvin se, että ne kuuluivat maailmansotien välisenä aikana Italialle, sillä eräillä saarilla, erityisesti Rhodok-

sella, Kosilla ja Leroksella, italialaiset rakensivat 1920- ja 1930-luvuilla suuren määrän usein erittäin näyttäviä rakennuksia (vrt. *Helikon* 2/2002, 3–11 ja 2/2003, 14–17).

KREIKAN SAARTEN OMINAISPIIRTEITÄ

Kreikan saarten joukossa on sekä suuria että pieniä. Kreetan ja Evian ohella, jotka ovat Välimerenkin mittakaavassa suuria saaria sekä kokonsa että asukaslukunsa puolesta, Kreikan saarien joukossa on muitakin suuria yli 50.000 asukkaan saaria, esim. Rhodos, Khios ja Lesbos. Näiden ohella useita keskikokoisia yli 15.000 asukkaan saaria, esim. Siroks, Naksos, Kos ja Kalimnos. Vielä enemmän on yli 5.000 asukkaan saaria, joihin kuuluvat esim. Andros, Tinos, Mikonos, Paros ja Santorini, ja taas niitäkin enemmän on saaria, joiden asukasluku jää alle 5.000 asukkaan; näitä ovat esim. Ios, Serifos ja Sifnos. Pienimmät niistä saarista, joilla olen itse käynyt, ovat Sikinos ja Anafi, joiden asukaslukuksi ilmoitetaan yleensä n. 300.

Suurilla saarilla matkailija voi luonnollisesti odottaa saavansa kaikki kaipaamansa palvelut. Saaren koon ja arvostuksen luotettavana indikaattorina voi käyttää esim. havaintoja siitä, onko saarella MacDonald's ja (kreikkalainen) Goodys -hampurilaisravintola tai Hondos Center -rohdoskauppa. Ainoastaan kaikkein suurimmilla saarilla on oma MacDonald's, kun taas Goodys -ravintoloita löytyy keskikokoisiltakin saarilta, esim. Sirokselta. Hondos Center -liikkeitä löytyy puolestaan samoin ainoastaan keskikokoisilta saarilta, mutta myös sellaisilta saarilta, jotka eivät ole pystyneet saamaan itselleen Goody's -ravintolaa; esim. Kalimnoksella on Hondos Center, mutta ei edellä mainittuihin ketjuihin kuuluvaa ravintolaa. Matkailijan tarvitsemat hotelli- ja (muut) ravintolapalvelut ovat luonnollisesti saatavissa kaikkialla, minne matkailijoiden odotetaan saapuvan, myös pienilläkin saarilla. Edellä mainituista pienistä saarista

sekä Sikinoksella että Anafilla on kummallakin ainakin yksi hotellikin ja niiden lisäksi Sikinoksella muutamia, Anafilla useita hotelleja vastavia matkailijahuoneita tarjoavia laitoksia. Näissä kaikissa ovat kaikki mukavuudet, mukaan lukien ilmastointi, nykyään itsestäänselvyyksiä. Kreikassa matkustamisen helppoutta kuvastaa hyvin se, että sekä Sikinoksella että Anafilla olemme olleet mukavasti majoittautuneina alle puolessa tunnissa saapumisestamme, ja alle tunnissa siitä jo nauttimassa maisemista parvekkeella. Aivan pienillä ainoastaan muutaman sadan asukkaan saarillakin – en näe tarpeelliseksi puhua sen enempää suurempien saarten tarjonnasta – on luonnollisesti tavernoja, Sikinoksella jopa pizzeria, sekä muita palveluja, esim. bussi sataman ja pääkaupungin välillä ja muutamia pieniä ja vaatimattomia, mutta matkailijan tarpeet tyydyttäviä kauppoja; Anafilla on myös autovuokraamo ja pieni museo, Sikinoksella koko saaren kattava hyvin toimiva kunnallinen netti. Näille kaikkien pienimmille saarille on ominaista se, että kukaan ei ole niillä sattumalta tai erehdyksessä, ja että matkailijoiden kirjo sen takia poikkeaa monessa suhteessa suurten saarten yleensä seuramatkalla olevien matkailijoiden kirjosta.

Hieman suuremmilla saarilla palvelujen tarjonta on jo aivan toista luokkaa. Esim. Astipalailalla (n. 1200 asukasta) on useita korkealaatuisia

uima-allashotelleja, lukuisia erinomaisia ravintoloita ja ainakin yksi pizzeria, tyylikkäitä kahviloita, kaksi kirjakauppaa, useita kukkakauppoja, jäätelöbaari ja, jos tarve sattuisi yllättämään, sekä hammaslääkäri että autokoulu. Astipalaian ravintolat ovat mielestäni keskimäärin parempia kuin millään muulla saarella.

Joillakin saarilla on jokin tietty oma leimansa. Tinos ja Patmos ovat kreikkalaisten näkökulmasta "pyhiä" saaria, mutta ei tästä ole matkailijalle varsinaista haittaa muuten kuin silloin, kun saarella vietetään suurta pyhiinvaeltajia puoleensa vetävää kirkollista juhlaa (Tinoksella 15.8.). Sen sijaan on hyvä pitää mielessä, että Mikonos että Ios ovat nuorisoa puoleensa vetäviä juhlimissaaria, joilla on runsaasti diskoja ja aamuyöhön saakka auki olevia baareja, ja ne eivät mielestäni ole lapsiperheen näkökulmasta ihanteellisia valintoja. Toki molemmilla saarilla voi aivan hyvin välttää iltaelämän mahdollisesti aiheuttamia haittoja.

Kaikilla saarilla on ainakin yksi satama sekä pääkaupunki (*hora*); nämä kaksi muodostavat usein, mutta ei aina, yhden kokonaisuuden. Pääkaupungin ohella melkein kaikilla saarilla on myös muita kaupunkeja ja kyliä, jotka saattavat hotellia valittaessa olla matkailijan näkökulmasta hyvinkin kiinnostavia, erityisesti jos haluaa yöpyä ns. rantakohteessa; tällaisia pääkaupungin

Mikonoksen keskustan ranta.

ulkopuolella olevia matkailijan huomion ansaitsevia kohteita ovat esim. Batsi Androksella, Masouri Kalimnoksella ja Armenistis Ikarialla. Toisaalta on myös monia pääkaupungin ulkopuolella olevia rantakohteita, joita matkailijan tulisi mielestäni pikemminkin välttää, esim. Faliraki Rhodoksella ja Kardamena Kosilla, jotka tunnetaan "villistä" menostaan, tai Maltezana Astipalaialla, josta taas puuttuu kaikki ns. meno.

Jos oletetaan, että matkailija haluaa kreikkalaisella saarella ollessaan viettää ainakin osan ajastaan uimarannan välittömässä läheisyydessä, niin laivalla saapuvan matkailijan näkökulmasta sellaiset saaret ovat "helpoimpia", joilla satama, pääkaupunki ja uimaranta ovat samassa paikassa, ja joilla siis voi kävellä laivalta hotellille ja sieltä saman tien rannalle. Tällaisia saaria ovat Paros, Naksos, Karpathos, Halki, Rhodos, Symi, Kos, Lipsi, Saroninlahden saarista Aigina ja Spetses sekä pohjoisista saarista Lesbos ja Limnos. Rhodoksella on tosin hyvä muistaa, että satamia on sen pääkaupungissa itse asiassa kolme, Akandian suurten laivojen satama kaupungin eteläpuolella, *Dodecanesian* -linjan katamaraanien satama vanhan kaupungin vierellä Meriportin kohdalla, ja Tiloksen *Sea Star* -nimisen lautan laituri uuden kaupungin rantakadulla tuomiokirkon kohdalla (v. 2016 *Sea Star* ei kuitenkaan näytä olleen toiminnassa).

Näiden saarten lisäksi on joukko saaria, joilla satama ja pääkaupunki ovat samassa paikassa, mutta joilla matkailijaa houkuttelevat uimarannat ovat muualla. (Lasken uimarannoiksi lähinnä sellaiset rannat, joilla on auringonvarjoja, rantatuoleja, tavernoja, en myös sellaisia pieniä vaatimattomia ja ilman palveluita olevia rantoja, joita löytyy melkein joka saaren pääkaupungista.) Näillä saarilla rannalle pääseminen vaatii yleensä bussin tai jonkin muun liikennevälineen käyttöä, ellei sitten halua asettua pääkaupungin sijasta itse rantakohteeseen, mikä on esim. Kalimnoksen tapauksessa vartenotettava vaihtoehto, jos unohtaa kaikki muut rantakylät ja keskittyä Masouriin (vrt. alh.). Tällaisia saaria ovat

esim. Tinos, Siros, Milos, Nisyros, Kalimnos, Saroninlahden saarista Poros ja pohjoisista saarista esim. Skiathos ja Khios. Saroninlahden saarista Idralla ei ole käytännössä uimarantaa ollenkaan, vaan ainoastaan muutama uimalaituri pääkaupungista itään ja länteen (itse asiassa Idralla ei ole paljon muuta kuin sataman ja pääkaupungin yhdistelmä, joka on kyllä erittäin pittoreski).

Mutta on myös saaria, joilla satama ja pääkaupunki ovat eri paikoissa, yleensä siksi, että pääkaupunki sijaitsee sisämaassa ja usein varsin korkeallakin kukkulalla (poikkeuksena on esim. Andros, jolla satama – Gavrio – sijaitsee etelärannalla, ja pääkaupunki samoin meren äärellä, mutta saaren toisella puolella). Tällaisia saaria ovat Kea, Kythnos, Serifos, Sifnos, Folegandros, Sikinos, Ios, Anafi ja Patmos, ja ehkä tähän joukkoon voisi laskea myös Tiloksen, vaikka Megalo Khorion kylä on saaren "pääkaupunki" oikeastaan enää ainoastaan historiallisessa mielessä, kun lähes kaikki elämä on siirtynyt saaren satamaan Livadiaan. Melkein kaikilla näillä saarilla sataman yhteydessä tai (kuten Anafilla) muuttaman minuutin kävelymatkan päässä on ainakin jonkinlainen uimaranta, vaikka saaren pääraanta onkin Ioksella ehdottomasti todella näyttävä Milopotas, ja vaikka matkailijan kannattaa Folegandroksella keskittyä Angalin rantaan.

Mutta jos satama ja pääkaupunki – *hora* – sijaitsevat eri paikoissa, kumpaan kannattaa matkailijan majoittua? Joillakin saarilla sataman ja uimarannan yhdistelmä on matkailijan näkökulmasta ehdottomasti houkuttelevin vaihtoehto. Näihin saariin kuuluvat ainakin Kithnos, Serifos, Sifnos, Sikinos ja Tilos, eikä näiden saarten pääkaupungeissa edes ole paljon majoittumismahdollisuuksia, kun taas esim. Serifoksella sataman vieressä hiekkarantaa seuraava rantakatu on lukuisien hotellien reunustama. Niistä saarista, joilla sataman yhteydessä ei ole uimarantaa, vilkkaaseen satamakylään kannattaa ehdottomasti majoittautua ainakin Patmoksella. Täysin toisen tilanteen edessä matkailija

on Folegandroksella, Ioksella ja Anafilla, joilla saarilla sekä paikallinen elämä että matkailijan kaipaamat palvelut keskittyvät kukkulalla sijaitseviin pääkaupunkeihin. Folegandroksen *hora* on tämän lisäksi erittäin näyttävä myös sijaintinsa puolesta ja varmasti monen mielestä ehkä kaunein *hora* Kreikan saarilla, eivätkä Ioksen ja Anafin pääkaupungit kapeine kujineen jää kovin kauas sen taakse, vaikka Ioksella kujien viehätystä saattaakin vähentää se, että niillä sijaitsevat palvelut on usein suunnattu erityisesti nuorisolle. Kaikista kolmesta edellä mainitusta pääkaupungista on myös mahtavat näköalat merelle, ja näin kannattaa matkailijan näillä saarilla siirtyä laivalta suoraan pääkaupunkiin vievään bussiin, joka on laivoja vastassa kaikilla saarilla, joilla pääkaupunki sijaitsee sataman ulkopuolella. Ioksella ja erityisesti pienellä Anafilla kannattaa kuitenkin ehkä vaihtoehtoisesti harkita satamassa aina odottavien vierashuoneiden tarjoajien tarjouksia, ainakin jos Ioksella varmistuu siitä, että hotelli sijaitsee ei pääkaupungin meluisassa vanhassa osassa vaan siitä 150 m. etelään museon takana sijaitsevalla hotellialueella.

Sillä, että matkailijat majoittuvat näillä saarilla ensisijaisesti sisämaassa sijaitseviin pääkaupunkeihin, on ollut se seuraus, että sekä Folegandroksella että Ioksella hotelleissa on huomiota herättävän usein uima-altaat.

Matkailijan kannalta hankalimpia ovat ne saaret, joilla satama, pääkaupunki ja rantaelämä ovat kaikki eri paikoissa, ja toisaalta ne saaret, joilla on useita satamia. Edelliseen ryhmään kuuluvat Andros, Santorini ja Patmos, ja siihen voisi laskea myös Ioksen, kun ottaa huomioon, että saaren jo edellä mainittu pääuimaranta on muutaman kilometrin pääkaupungista etelään sijaitseva Milopotas. Androksella rantaelämä ja hotellit keskittyvät Batsin kaupunkiin, Santorinilla saaren itärannalla sijaitseviin rantakohteisiin, joista Kamari ylittää joka suhteessa Perissan, ja Patmoksella parhaat rannat ovat mielestäni saaren pohjoisosassa itärannikolla; Patmoksen hotellit keskittyvät kuitenkin satamaan Skalaan.

Niistä saarista, joilla on useampi kuin yksi satama – puhun tässä yhteydessä luonnollisesti ainoastaan säännöllisen matkustajaliikenteen käyttämistä satamista – tärkeimmät ovat Amorgos, Astipalaia, Karpathos, Leros sekä pohjoisessa Ikaria, Samos ja Thasos. Useimmilla näistä saarista tämä johtuu siitä, että niillä on enemmän kuin yksi isompi kaupunki, Amorgoksella Kata-pola ja Egiali, Karpathoksella Pigadia ja Diafani, Leroksella Lakkí ja Agia Marina, Ikarialla Evdilos ja Agios Kirikos; Samoksella on kolme satamaa, Karlovasi, Vathi ja etelärannikolla Pythagorio. Astipalaialla ja Thasoksella pääkaupungin kanssa kilpailevat satamat eivät sijaitse varsinaisissa kaupungeissa, vaikka Thasoksen Prinosta voisi ehkä kutsua pieneksi kyläksi (Astipalaian Agios Andreas muodostuu lähinnä yhdestä rakennuksesta keskellä ei mitään), vaan ne on otettu käyttöön sen takia, että ne sijaitsevat laivaliikenteen kannalta edullisemmissa paikoissa.

Vielä muutama vuosi sitten kaikki tai ainakin useimmat laivat pysähtyivät Amorgoksella, Karpathoksella, Ikarialla ja Samoksella molempiin satamiin (Samoksen tapauksessa molempiin pohjoisrannikon satamiin), mutta viime vuosina laivat ovat Samosta lukuun ottamatta mielestäni yhä useammin pysähtyneet ainoastaan toiseen satamasta, Amorgoksella Egialiin, Karpathoksella Pigadiaan ja Ikarialla Evdilokseen. Muilla saarilla molemmat – tai Samoksen tapauksessa kaikki – satamat ovat käytössä, mutta siten, että niitä käyttävät eri laivat: Astipalaialla suuret laivat pysähtyvät Agios Andreakseen, mutta Ka-

Poroksen keskustan rantakatu.

Rantanäkymä Porokselta.

limnokselta saapuva keskikokoinen laiva Nisos Kalimnos pääkaupungin satamaan; Leroksella suuret laivat saapuvat Lakkin satamaan, kun taas Dodekanesian reitillä kulkevat katamaraanit pysähtyvät Agia Marinaan; ja Samoksella samat katamaraanit saapuvat Pythagorion satamaan, jota käyttää myös edellä mainittu Nisos Kalimnos Samoksella käydessään, kun taas suuret Pireuksesta saapuvat Samoksen laivat pysähtyvät ainoastaan saaren pohjoisrannikon satamiin.

Useilla saarilla on lisäksi pienempiä satamia, joilta käsin on enemmän tai vähemmän säännöllistä liikennettä lähisaarille. Antiparokselle pääsee ainoastaan Paroksen länsirannikolla sijaitsevasta pienestä Pountan satamasta, ja Miloksella on paikallinen lautta Apolloniasta Kimolokselle, minne kylläkin pääsee välillä myös isoilla laivoilla; Kosilla Kosin ja Kalimnoksen välillä liikennöivät lautat lähtevät Mastiharin satamasta, ja Kalimnoksella puolestaan Myrtiesin satamaa käyttävät Telendoksen veneen ohella myös jotkut Kalimnoksen ja Samoksen välisillä saarilla liikennöivät pienet laivat (esim. Patmokselta käsin liikennöivä Anna Express).

MATKUSTAMINEN KREIKAN SAARILLE JA SAARELTA TOISELLE

Kreikan lauttaliikenne perustuu useille suurin piirtein samaa tiettyä reittiä joka päivä kulkeville laivalinjoille, joilla laivat ovat yleensä suurehkoja, sekä niiden rinnalla olevalle ja niitä täydentävälle yleensä pienempiä laivoja käyttävälle lauttaliikenteelle. Perinteisiä reittejä ovat esimerkiksi Pireus-Serifos-Sifnos-Milos, Pireus-Paros-Naksos-Ios-Santorini, Pireus-Siros-Tinos-Mikonos, Pireus-Patmos-Leros-Kos-Rhodos, Pireus-Ikaria-Samos, Pireus-Khios-Lesbos (-Limnos). Nämä reitit ovat pysyneet pääosin samanlaisina kymmeniä vuosia. Joitakin pieniä muutoksia olen kuitenkin ollut havaitsevinani viime vuosien aikana; aikaisemmin Pireus-Milos -reitillä pysähdyttiin aina myös Kythnoksella ja Pireus-Rhodos -reitillä myös Kalimnoksella, mutta viime vuosien aikana nämä saaret on jostain syystä alettu ohittaa. Siros on toisaalta voittanut takaisin muinaista asemaansa Kreikan saarten keskuksena, sillä ainakin kahtena viime vuonna sekä Samoksen

että Rhodoksen lautat ovat pysähtyneet myös siellä.

Rafinan satamasta, joka sijaitsee Attikan itäpuolella paljon lähempänä Ateenan lentokenttää kuin Pireus, useat laivat purjehtivat joka päivä reitin Rafina-Andros-Tinos-Mikonos. Koska Mikonokselta ja Tinokselta on joka päivä laiva Siroksen kautta Pireukseen, tarkoittaa tämä sitä, että nämä saaret on helppo kombinoida Siroksen ja Sirokselta käsin tavoitettavissa olevien saarten kanssa.

Lyhyemmillä reiteillä Pireuksesta ja Rafinasta laivat lähtevät yleensä aamulla klo 7-8 aikaan ja palaavat Pireukseen (tai Rafinaan) samaa reittiä iltapäivällä. Jos siis on saarella, jonne on joka päivä aamulaiva Pireuksesta tai Rafinasta, siis esimerkiksi Mikonoksella, Naksoksella tai Miloksella, voi olla varma siitä, että voi joka päivä palata Pireukseen samaa reittiä iltapäivällä. Pitkillä reiteillä, siis esimerkiksi reiteillä Pireus-Rhodos ja Pireus-Lesbos, laivat lähtevät yleensä iltapäivällä tai illalla ja saapuvat perille aamulla, ja sama koskee Kreetan laivoja.

Matkailijan kannalta kiinnostavia ovat myös eräät vuodesta toiseen samoina pysyvät reitit, joita ei kuitenkaan purjehdita joka päivä. Tällainen reitti on esimerkiksi Blue Star yhtiön kolme (tai välillä neljä) kertaa viikossa liikennöimä reitti Pireus-Paros-Naksos-Donousa (pieni saari Naksoksen itäpuolella)-Amorgos (Egiali)-Astipalaja, joka lähtee Pireuksesta iltapäivällä ja saapuu Astipalaille aamuyöllä.

Edellä mainittujen perinteisten laivalinjojen rinnalla Kreikan saarilla liikennöi lukuisia pienempiä laivoja ja lauttoja. Dodekanesiassa matkustavan kannattaa pitää mielessään Dodekanesian Seaways -yhtiön isohkot katamaraanit, joilla voi käytännössä joka päivä matkustaa reitin Rhodos-Symi-Kos-Kalimnos-Leros-Patmos, ja jotka pysähtyvät muutamana päivänä viikossa myös eräille muille Dodekanesian saarille, Halikille, Tilokselle, Nisyrokselle ja Lipsille, jatkaen välillä vielä Samoksen Pythagorioon, sekä keran viikossa KastelORIZOLLE. Kykladien pienillä

Kalliomaalaus Siroksella.

saarilla matkailijan kannalta hyödyllinen on Sea Jets -yhtiön pienehkö lautta Aqua Spirit, joka kulkee ainakin kaksi kertaa viikossa reitin Siros (välillä Andros-Tinos-Siros)-Paros-Naksos-Folegandros-Sikinos-Ios-Santorini-Anafi, ja joka käy välillä myös Kithnoksella, Kealla ja Lavriossa (pieni satama Attikan eteläkärjessä, jota en suosittele), sekä Hellenic Seaways -yhtiön lautta Artemis, joka purjehtii ainakin kerran viikossa reittiä Lavrio-Kea-Kythnos-Siros-Paros-Naksos-Ios-Sikinos-Folegandros-Kimolos-Milos ja joka käy joillakin reiteillä myös Serifoksella ja Sifnoksella.

Edellä mainittujen lauttojen ohella Kykladien isompien saarten välillä liikkuu myös nopeita katamaraaneja, joista monet ovat niin suuria, että niillä on autokannet. Esimerkiksi kesällä 2016 reittiä Pireus-Mikonos-Naksos-Santorini liikennöi joka päivä Sea Jets -yhtiön katamaraani Champion Jet2; saman yhtiön Champion Jet1 liikennöi puolestaan melkein joka päivä reittiä Iraklio (Kreeta)-Santorini-Ios-Naksos-Mikonos pysähtyen paluumatkallaan myös Parokselle. Saman Sea Jets -yhtiön pienempi katamaraani Seajet2 purjehti viitenä päivänä viikossa huomiota herättävän pitkän reitin Pireus-Sifnos-Milos-Folegandros-Ios-Santorini-Amorgos (Katapola)-Koufonissi (pieni saari Naksoksen eteläpuolella)-Naksos-Mikonos.

Dodekanesian pohjoisilla saarilla operoi pieni ja kulunut ja monien matkailijoiden ylen-

katsoma mutta halpa ja luotettava lautta Nisos Kalimnos, joka purjehtii kaksi (vielä muutama vuosi sitten kolme) kertaa viikossa edestakaisin Kalimnoksesta Astipalaialle ja muuten välillä Kalimnos-Samos (Pythagorio). Kalimnoksesta pääsee Kosille paitsi Kosin (pää-)kaupunkiin myös, kuten edellä jo mainitsin, useita kertoja päivässä Kosin pohjoisrannikolla noin tunnin matkan päässä Kalimnoksesta sijaitsevaan Mastihariin. Tämä reitti on matkailijan kannalta kiinnostava sen takia, että Mastihari on paljon lähempänä Kosin lentokenttää kuin Kosin kaupunki; Kalimnoksen suuntaan aikovan Kosille lentäen saapuvan matkailijan kannattaa siis ottaa taksi tänne ja nousta seuraavaan lauttaan. Patmokselta käsin lähisaarilla liikkuu myös paikallisia pieniä aluksia, esim. Patmos Star ja jo edellä mainittu Anna Ekspress, joka on vain isohko moottorivene, mutta jolla on se etu, että sen aikataulu on saatavissa verkosta.

Eteläisessä Dodekanesiassa on mainittava reittiä Rhodos-Tilos purjehtiva Tiloksen oma laiva Sea Star (mutta vrt. edellä); paikalliset veneet Halkille lähtevät Kamiros Skalasta Rhodoksen pohjoisrannikolla, ei Rhodoksen kaupungista, eivätkä siten tule käytännössä turistin näkökulmasta kysymykseen, erityisesti kun

Halkille pääsee Rhodokselta muillakin tavoilla. Jo edellä mainittujen katamaraanien ohella tämä tarkoittaa käytännössä isohkoa laivaa Prevelis, joka on jo monta vuotta purjehtinut kaksi kertaa viikossa eteläistä, Kasoksen ja Karpathoksen Rhodokseen yhdistävää reittiä Pireus-Rhodos-Pireus pysähtyen Rhodokselta lähtien Halkilla, Karpathoksen molemmissa satamissa ja Kasoksella sekä sen jälkeen Anafilla, Santorinilla ja Miloksella (toisella kerralla Prevelis käy myös Kreetalla).

Prevelis poikkeaa siis sekä Dodekanesian että Kykladien satamiin, ja tarjoaa siten mahdollisuuden kiertelevalle matkustajalle siirtyä saariryhmästä toiseen. Muuten nämä mahdollisuudet ovat varsin rajoitetut. Preveliksen lisäksi siirtyminen oli kesällä 2016 mahdollista seuraavilla tavoilla:

Blue Star -laiva esim. Parokselta tai Naksoksesta Astipalaialle (vrt. edellä), sieltä Nisos Kalimnoksella Kalimnokselle, tai sitten lauantain ja sunnuntain välisenä yönä liikennöivällä Blue Star Patmoksella samoin Kalimnokselle (tämä laiva pysähtyy Pireuksen jälkeen ensimmäisen kerran Astipalaialla, joten sitä ei voi käyttää siirtymiseen Kykladeilta Astipalaialle). Kalimnokselle saavuttuaan matkailija voi jat-

Siroksen kaupungintalo.

kaa matkaansa kaikille Dodekanesian saarille Dodekanesian Seaways -yhtiön katamaraaneilla, joista oli puhetta jo edellä; Blue Star Patmos toki jatkaa Kalimnokselta Kosille ja sieltä eteenpäin Rhodokselle.

Edellä totesin, että tiettyjen pitempien reitien laivat ovat viime vuosina alkaneet pysähtyä Siroksella. Näitä reittejä ovat (pohjoinen) Pireus-Rhodos -reitti, jonka laivat pysähtyvät kolme kertaa viikossa Sirokselle, jatkaen sieltä Patmokselle ja sieltä eteenpäin usean saaren kautta Rhodokselle, sekä reitti Pireus-Ikaria-Samos, josta on laivayhteys Dodekanesiaan. Tällä reitillä laivat pysähtyivät kesällä 2016 neljä kertaa viikossa Sirokselle (sekä lisäksi myös Mikonokselle). Samoksella nämä laivat pysähtyvät Samoksen pohjoisrannikon satamiin, kun taas Dodekanesian laivat lähtevät etelärannikon Pythagoriosta, ja näin Sirokselta ja Mikonokselta suoraan Samokselle purjehtivat laivat maanantaina, tiistaina ja keskiviikkona eivät tule ensisijaisesti kysymykseen Dodekanesiaan matkalla olevan matkailijan näkökulmasta. Perjantain laiva sen sijaan pysähtyi Mikonoksen ja Ikarian välillä Dodekanesian Patmokselle. Mainittakoon ohimennen vielä, että tiistain laiva (kesällä 2016 Nisos Rhodos) on tietääkseni ainoa mahdollisuus purjehtia Kykladeilta Samoksen pohjoispuolella oleville isoille saarille, sillä tämä laiva jatkoi Samokselta Khioksen, Lesboksen ja Limnoksen kautta aina pohjoiskreikkalaiseen Kavalan satamaan (josta on useita päivittäisiä lauttoja Thasoksen saarelle). Saroninlahden tai Joonian meren saarille Kykladeilta ei pääse laivalla.

Edellä olen jo useampaan otteeseen sivunnut mahdollisuuksia siirtyä saarelta toiselle, mutta palaan tähän aiheeseen vielä lyhyesti. Jos haluaa nähdä yhden matkan aikana mahdollisimman monta saarta, helpoin tapa on mielestäni lentää suoraan Rhodokselle tai Kosille ja siirtyä seuraavalle saarelle Dodekanesian katamaraaneille, jotka ovat nopeita ja joilla pääsee nopeasti (ja päiväsaikaan) ainakin 10 saarelle.

Toinen mahdollisuus on käyttää hyväkseen

edellä mainittuja useita saaria toisiinsa yhdistäviä reittejä. On esimerkiksi helppoa käydä Paroksella, Naksoksella, Ioksella ja Santorinilla käyttämällä tämän reitin joka päivä Pireuksesta käsin purjehtivia laivoja; ja koska, kuten edellä jo totesin, sekä Pireuksesta että Rafinasta on joka päivä laivat Tinokselle ja Mikonokselle, Pireuksesta Siroksen kautta, Rafinasta Androksen kautta, on helppo käydä näillä neljällä saarella, ja saarten määrää voi lisätä melkein niin paljon kuin haluaa, jos käyttää hyväkseen Siroksen yhteyksiä muille saarille.

Edellä mainitsin mahdollisuuden aloittaa saarimatkailu lentämällä suoraan kreikkalaiselle saarelle sen sijaan, että lentäisi ensin Ateenaan ja aloittaisi matkan Attikan satamasta. Tässä vaihtoehdossa on omat puolensa, sillä Pireuksen satama saattaa ensikertalaisen mielestä tuntua epämiellyttävän kaoottiselta, ja aamulaivala lähtevän on oltava satamassa hyvissä ajoin ennen kello 8 (Rafinan satama, jonne pääsee lentokentältä nopeasti bussilla, on matkailijan kannalta paljon helpokäyttöisempi). Suoraan Helsingistä pääsee, tai on ainakin aikaisemmin päässyt, ainakin Kreetalle, Santorinille, Mikonokselle, Karpathokselle, Rhodokselle, Kosille ja Samokselle. Kaikilta näiltä saarilta voi aloittaa saarimatkailun, vaikka en kyllä itse valitsisi Kreetan lentokenttiä, jos tarkoitukseni olisi matkustaa Kykladeilla ja Dodekanesiassa, enkä myöskään Karpathosta sen syrjäisen sijainnin takia. Santorini ja Mikonos ovat mielestäni jossain määrin ongelmallisia saarimatkailun aloittamispaikkoja, koska molemmilla saarilla satamat vaikuttavat risteilyalusten suuren määrän vuoksi sekasortoisilta ja sijaitsevat hankalissa paikoissa, jonne ei pääse muuten kuin bussilla tai taksilla (näillä saarilla saattaa lisäksi taksin saaminen olla hankalaa). Kos ja Rhodos ovat sen sijaan (kuten edellä jo totesin) varteenotettavia vaihtoehtoja, vaikka Kosin lentokenttä sijaitseekin kaukana pääkaupungista (mutta, kuten samoin olen jo edellä todennut, lähellä Mastiharin satamaa, josta on yhteys Kalimnokselle). Matkailijan on

kuitenkin hyvä huomata, että on olemassa myös se mahdollisuus, että vaihtaa konetta Ateenassa, mistä on lentoyhteys paitsi edellä mainituille saarille myös ainakin Milokselle, Parokselle, Naksokselle, Sirokselle, Kasokselle, Kalimnokselle ja Lerokselle. Näistä erityisesti Paros ja Naksos ovat mielestäni sopivia saaria saarimatkailun ensimmäisiksi kohteiksi.

Valitsee saarimatkailunsa ensimmäiseksi kohteeksi sitten minkä tahansa saaren, matkaan on joka tapauksessa syytä valmistautua hyvissä ajoin ottamalla selvää aikatauluista. Tähän on olemassa erinomainen työkalu, Kreikan matkailuviranomaisten ylläpitämä Greek Travel Pages (www.gtp.gr) ja siellä Greek Ferry schedules. Tällä sivustalla voi suorittaa hakuja minkä tahansa kahden saaren välillä joko tiettyinä päivinä tai (valitsemalla komennon Show around this date) tiettyinä viikkona. Haun voi tehdä myös niin, että täyttää ainoastaan kohdan Origin, jolloin tulokseksi saa kaikki saaret, joille pääsee sillä saarelta, jonka yhteyksiä on hakemassa. Tämä haku ei kuitenkaan onnistu hakemalla yhteyksiä

Pyhän Yrjön kirkko Siroksella.

ainoastaan tiettyinä päivinä, sillä tällä haulla tulokseksi saa aina kaikki saaret, joille haun kohteena olevalta saarelta on ylipäänsä jokin yhteys joskus, ei ainoastaan niitä saaria, joille yhteys on haettuna päivänä. Sivusto on joka tapauksessa aina ollut virheetön, enkä ole koskaan havainnut sitä, että jotain sivustolla mainittua yhteyttä ei olisikaan ollut. Sen sijaan sivusto ei välttämättä aina ilmoita kaikkia yhteyksiä saarten välillä, ja siksi kannattaa aina uudelle saarelle saapumisen jälkeen käydä tarkastamassa sataman matkatoimistojen ilmoittamat lähdöt.

ASUMINEN

Saapuessaan kreikkalaiselle saarelle matkailija tarvitsee yleensä jonkinlaisen majoituksen. Käytännöllisesti katsoen kaikilla Kreikan saarilla on mahdollista varata hotellimajoitus etukäteen verkossa. Tämä onkin suositeltavaa erityisesti silloin, kun saapuu yöllä sellaiselle saarelle, jolla majoituksen tarjoajilla ei ainakaan enää yöllä ole tapana tulla satamaan houkuttelemaan matkailijoita hotelliinsa. Tosin tässäkin suhteessa saarissa on eroja; esimerkiksi Khiokselle Pireuksesta illalla lähtevä – päivän ainoa – laiva saapuu vasta aamuyöllä n. klo 04, ja näin tämä ajankohta on tällä suurella saarella vuoden jokaisena päivänä yksi vuorokauden tärkeimmistä, ja sitä vastaavasti ainakin pääkaupungissa ovat monenlaiset palvelut matkailijan käytössä laivan saapumisaikaan ja hotelleissa on totuttu siihen, että matkailijoita saapuu vastaanottoon tiedustelemaan huoneita myös aamuyöllä.

Jos saapuu kreikkalaiselle saarelle päiväsaikaan, kannattaa mielestäni harkita sitä vaihtoehtoa, että käy itse katsomassa majoitusmahdollisuuksia ja kyselemässä hintoja. Tämä johtuu lähinnä kolmesta syystä. Oman kokemuksemme mukaan suuret hotellit antavat usein vähemmän halutut huoneet niille, jotka ovat varanneet huoneensa verkosta; ainoastaan silloin, kun

olemme varanneet huoneen etukäteen, olemme esim. Rhodoksella hotelli Mediterraneanissa saaneet huoneen sisäpihalla ja naapurihotellissa Ibiscuksessa huoneen, jossa on näkymä pohjoiseen (näistä alempana). Mutta aina silloin, kun olemme tiedustelleet huoneita suoraan näiden hotellien vastaanotosta, meille on tarjottu erinomaisia huoneita merinäköalalla.

Toinen perustelu sille, että käy itse paikan päällä tarkastamassa majoitustarjonnan, on se, että kreikkalaisilla saarilla on tarjolla paljon selkeää majoitusta, jota ei löydy verkosta, sillä monilla saarilla majoitustarjonta muodostuu hotellien asemasta pikemminkin esimerkiksi yhden perheen ylläpitämistä matkailijahuoneista, joissa kaikissa kaikki mahdolliset mukavuudet ilmastointia myöten ovat nykyisin itsenäisyyksiä. Yksi sekä merinäkömältä että varustukseltaan hienoimmista huoneista, joissa olemme asuneet (hintaan 30 €/yö), oli huoneemme Lipsin saarella viime kesänä (2016) nimettömässä majatalossa, joka ei ole jättänyt verkkoon mitään merkkejä olemassaolostaan.

Kolmas syy siihen, että kannattaa olosuhteiden salliessa harkita majoituksen valitsemista vasta paikan päällä on se, että sillä tavoin voi tarkastaa hotellin sijainnin ja tarjolla olevat huoneet etukäteen. Hotellin sijainnilla en tarkoita ainoastaan fyysistä sijaintia, vaan myös esimerkiksi huoneiden ilmansuuntaa, sillä sellaisen matkailijan, joka haluaa viettää alkuillan cocktailhetken parvekkeellaan, kannattaa välttää länteen päin olevia huoneita, jos ei nimenomaan halua paahtua vielä illallakin kuumassa auringossa. Esimerkiksi Tinoksen kaupungissa, jossa on lukuisia hotelleja kaartuvan rantakadun varrella, kannattaa mielestäni tästä syystä valita pikemminkin esimerkiksi hotelli Lito, jonka parvekkeet ovat itään päin, kuin sitä vastapäätä sataman toisella puolella sijaitseva hotelli Okeanis. Koska monissa hotelleissa on huoneita useaan ilmansuuntaan, kannattaa myös yksittäisiä huoneita tarkastettaessa ottaa huomioon ilmansuunta.

Rantataloja Siroksella.

Myös sellaisilla saarilla, joissa harkitsee majoittumista pääkaupungin ulkopuolelle, kannattaa, jos se vain on mahdollista, perehtyä omakohtaisesti mahdollisen hotellin ympäristöön esimerkiksi vuokraamalla auto ja kiertelemällä kysymykseen tulevia kohteita. Sanon tämän lähinnä siksi, että jotkut itseään rantakohteiksi mainostavat paikat saattavat lähemmin tarkasteltuina osoittautua pettymyksiksi. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi Patmoksella Grikos ja Santorinilla Perissa (Perissan naapurissa kukulan pohjoispuolella oleva Kamari vastannee paremmin tavanomaisen matkailijan toiveita). Erityisen hyvä esimerkki potentiaalisen hotellin ympäristön tarkastamisen hyödyistä on Kalimnoksen saari, jonka pääkaupunki Pothia ei ehkä ainakaan rantalomamatkailijan näkökulmasta ole ideaalinen majoittumiskohde, vaikka kaupungin rantapromenadi kahviloineen ja ravintoloineen onkin yksi Kreikan saarten hienoimmista. Kalimnoksen länsirannikolla on vierekkäin Telendoksen saarta vastapäätä kaksi rantakohdetta, Mirties ja välittömästi sen pohjoispuolella lyhyen kävelymatkan päässä Masouri, ja olen havainnut matkatoimistojen mainostavan näitä kyliä toisilleen vaihtoehtoisina kohteina. Mutta todellisuudessa nämä kylät eroavat täydellisesti toisistaan; siinä, missä Mirties on masentava, vaatimaton ja hylättyjen hotellien vuoksi jossain

määrin rappiolla olevalta vaikuttava paikka, Masourissa on tiettyä viehätystä ja eleganssia ja jonkinlainen keskusaukiokin, ja siinä on tiettyjä kohtia, jotka tuovat mieleen Rivieran. Masourissa on myös vaativampaakin matkailijaa tyydyttäviä hotelleja. Suosittelen siten ehdottomasti välttämään Mirtiesin hotelleja, ja sama koskee myös samoin Kalimnoksen länsirannikolla, mutta lähempänä Pothiaa sijaitsevaa Kantounia, joka on melkein vielä masentavampi paikka kuin Mirties.

Joillakin saarilla kannattaa hotellia ja huonetta valitessa ottaa huomioon myös kovien tuulten todennäköisyys. Tämä on erityisen tärkeää Rhodoksella, missä pohjoisesta puhaltavat tuulet ovat niin voimakkaita, että parvekkeen pöydällä ei kannata pitää mitään sellaista, jonka ei soisi lentävän lattialle (tai kadulle). Tämän mielestäni häiritsevän voimakkaan tuulen vuoksi suosittelen sellaisten Rhodoksen hotellien välttämistä, jotka sijaitsevat saaren pohjoisrannalla ja joiden huoneet ovat pohjoiseen päin (tämä koskee myös sellaisia etelärannalla olevia hotelleja, joilla on huoneita myös pohjoiseen päin, ja siten esimerkiksi hotelli Ibiscusta).

Jos matkustaa Kreikassa ennen heinäkuun puoltaväliä ja elokuun jälkeen, majoitusta on useimmilla saarilla tarjolla runsaasti. Kaikkein suurimpia saaria lukuun ottamatta ainakin päiväsaikaan saapuvia laivoja vastassa on yleensä majoituksen tarjoajia, jotka saattavat olla hyvinkin sinnikkäitä (näin erityisesti Naksoksella). Sellaisilla saarilla, joilla majoitusta on vaikka kuinka paljon tarjolla sataman läheisyydessä, siis esimerkiksi juuri Naksoksella, ei mielestäni kannata turvautua näihin henkilöihin, erityisesti kun he saattavat määritellä sellaisia keskeisiä käsitteitä kuin "merinäköala" eri tavalla kuin matkailija. Sen sijaan niillä saarilla, joilla kannattaa majoittua sataman ulkopuolella olevaan pääkaupunkiin, ei ole syytä ainakaan suoralta kädeltä torjua majoitusta tarjoavia henkilöitä, erityisesti, jos heillä on, niin kuin yleensä on, auto mukanaan. Meillä on myönteisiä koke-

muksia tällaisesta palvelusta esimerkiksi Iokselta ja Anafilta.

On kuitenkin hyvä huomata, että on joitakin saaria, joilla majoituksen hankkiminen ei ole niin vaivatonta kuin yleensä. Tällaisille saarille on yleensä ominaista se, että satamassa ei ole majoituksen tarjoajia laivoja vastassa, vaikka tämän ei sinänsä tarvitse merkitä mitään. Esimerkiksi Sikinoksella käy niin vähän matkailijoita, että hotellin – käytän yksikköä siksi, että saarella on ainoastaan yksi varsinainen hotelli, *Porto Sikinon* satamassa – ja muiden majoitusliikkeiden omistajat ehkä olettavat, että laivoilta ei joka tapauksessa tule ketään. Santorinilla taas satama on niin ahdas ja kaoottinen, että hotellinomistajat (joita kyllä täytyy olla paljon hotellien määrästä päätellen) ehkä katsovat, että siihen ruuhkaan ei kannata mennä, erityisesti kun enemmistö satamaan saapuvista turisteista on risteilymatkailijoita, jotka eivät tarvitse majoitusta, ja kun Santorinin hotellit joka tapauksessa täyttyvät lentoteitse saapuvista seuramatkalaisista. Mutta on myös saaria, joilla majoituksen tarjoajien puuttuminen satamassa todella tarkoittaa sitä, että majoituksesta ei ole ainakaan ylitarjontaa. Näihin saariin kuuluvat Rhodoksen naapurisaaret Symi ja Halki. Symin ongelma on ehkä lähinnä toisaalta se, että suurin osa saapuvista matkailijoista on päivämatkalaisia Rhodokselta, mikä ei varsinaisesti rohkaise rakentamaan hotelleja, mutta toisaalta myös se, että monet matkailijat kuitenkin sataman kerran nähtyään haluavat jäädä muutamaksi päiväksi, mikä taas synnyttää majoitustilojen kysyntää. Sinänsä saarella kyllä on tarjolla useitakin hotelleja, etunenässä sataman huomiota herättävä Nireus, mutta sopivan huoneen löytyminen vaatii täällä enemmän aikaa kuin yleensä. Halkin pääkaupungissa tarkkaavainen matkailija havaitsee runsaasti erilaisia selvästi matkailijoille tarkoitettuja majoitustiloja, sillä ainakin kunnostetuista rakennuksista melkein joka toisella näyttäisi olevan nimi tyyppiä "Villa se-ja-se" ja ravintolat ja baarit pursuavat keski-ään ylitäneitä brittejä.

Itsenäisen matkailijan kannalta saaren ongelma on kuitenkin se, että kaikki nämä majoitukset on ilmeisesti varannut jokin brittiläinen matkatoimisto, joka tuo asiakkansa Rhodoksen kautta Halkille viikoksi tai pariaksi ja jonka ei siten tarvitse huomioida satunnaisia matkailijoita. Saarella on kyllä tarjolla yksittäisiä, tosin vaatimattomia huoneita sekä yksi hotellikin, *Hiona Art Hotel*, joka oli siellä käydessäni mielestäni hieno, mutta joka esiintyy *Tripadvisorissa* kyseenalaisessa valossa. – Pohjoisen saarista olen kokeneet majoituksen hankkimisen hankalaksi Lesboksen Mitilinissä.

Myös ne matkailijat, jotka kaipaavat majoitukseltaan ylellisyyttä, pääsevät kreikkalaisilla saarilla aivan pienimpiä lukuun ottamatta omilleen, sillä melkein jokaisella vähänkin isommalla saarella on nykyisin ainakin yksi ylimmän tai ainakin ylemmän kategorian uima-altaalla ja muilla palveluilla varustettu hotelli, esim. Skiroksella Scyros Palace ja Leroksella Krithoni's Paradise. Niinkin pienellä saarella kuin Astipalialla on nykyisin lukuisia itseään korkeatasoisina mainostavia hotelleja, joiden nimet ovat usein tyyppiä *boutique hotel* tai *design hotel* se-jase (esim. Pylaia Boutique Hotel & Spa hyvällä paikalla).

OPAS

Vaikka nykyisin voikin saada runsaasti Kreikan saariin liittyvää tietoa verkosta, myös perinteisestä matkaoppaasta voi olla matkailijalle hyötyä. Matkaoppaiden taso kuitenkin vaihtelee. Vähemmän hyödylliselle oppaalle tyypillisenä piirteenä olen pitänyt esim. sitä, että tekijä tuhlaa palstatilaa yksittäisten ravintoloiden esittelyyn ("Dimitris tarjoaa tavernassaan kylän parhaat souvlakit" tms.), sillä harva kai matkus-

taa Kreikan saarille nimenomaan kokeilemaan erilaisia ravintoloita, ja suoraan sanoen eivät Dimitriksen souvlakit yleensä eroa paljon Thannassiksen tai Jorgoksen tai Janniksen souvlakeista. Hyödyllisenä oppaana olen pikemminkin pitänyt sellaista, josta käy ilmi, mistä löytyvät esimerkiksi pankkiautomaatti, ruokakauppa ja bussipysäkki. Ja tällainen opas on, Frewin Poffleyn *Greek Island Hopping* (Thomas Cook Publishing), johon sisältyy kaiken muun erittäin hyödyllisen ja yksityiskohtaisen tiedon lisäksi aivan pientenkin saarten pääkaupunkien kartat (isompien saarten tapauksessa oppaaseen sisältyy usein myös muiden kaupunkien karttoja), joihin on merkitty juuri edellä mainitun kaltaisia yksityiskohtia. Ja vaikka Poffleyn opas ehkä keskittyykin antamaan matkailijalle käytännön neuvoja, siihen sisältyy myös yksityiskohtaisia ja informatiivisia arkeologisten kohteiden ja museoiden esittelyitä.

Poffleyn oppaasta ilmestyi vuoteen 2014 saakka vuosittain uusi painos, mutta oppaan julkaiseminen on sen jälkeen keskeytynyt. Teoksen kotisivulla (<http://www.greekislandhopping.com>) tekijä sanoo kuitenkin suunnittelevansa uutta sähköisessä muodossa olevaa opasta. Mutta vanhempikin painos painetusta oppaasta on mielestäni harkitsemisen arvoinen ostos, jos sellaisen jostain löytää, sillä esimerkiksi oppaaseen sisältyvät kaupunkien kartat ovat erityisesti uudelle saarelle saapumiseen valmistautuvalle matkailijalle korvaamattomia – eikä pienempien saarten kaupunkien karttoja ole edes normaalisti ylipäänsä muuten saatavissa. 📍

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston Latina kielen ja Rooman kirjallisuuden professori ja hän toimi Ateenan-instituutin johtajana 1997–2000.

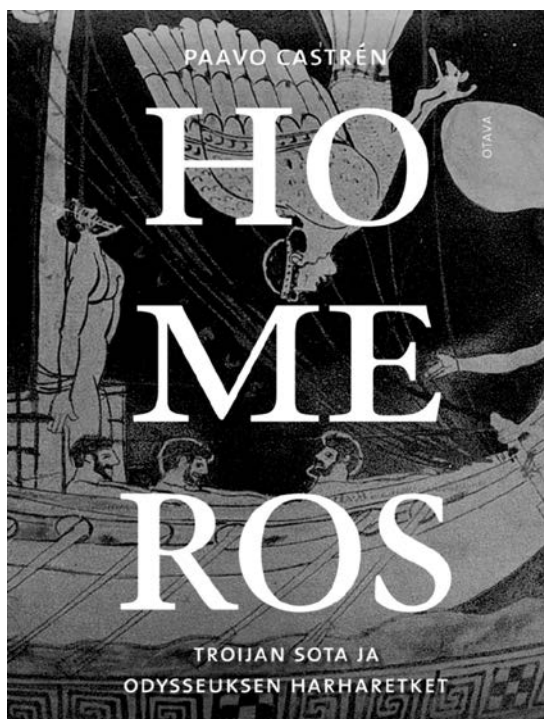
HOMEROKSESTA LUMOUTUMINEN, OSA 3

TUA KORHONEN

Odyseian uusi suomennos – Paavo Castrénin
Homeros-kirja (Otava, 2016) – ja homeeriset
eepokset kirjallisuutena

TÄMÄN SYKSYN alussa Otava ilahdutti uudella *Odyseian* proosasuomennoksella. Suomennos on esimerkiksi Hesiodosta (*Työt ja päivät*) kääntäneen emeritusprofessorin, Paavo Castrénin kynästä ja se ilmestyi osana Castrénin Homeroksen eepoksia käsittelevää kirjaa *Homeros. Troijan sota ja Odyseuksen harharetket*. Tästä yli 550 sivua käsittävästä kirjajätkälestä *Odyseian* käännös käsittää yli puolet, sivut 178–460. Harmillista kyllä säenumerot puuttuvat suomennoksesta täysin. Proosasuomennokseen säenumeroita on tietysti hankala sijoittaa, mutta jonkinlaiset summittaiset säenumerot antaisivat osviittaa – ehkäpä toiseen painokseen? (Pentti Saarikosken lyhennetystä *Odyseia*-suomennoksesta säenumerot myös puuttuivat ja Otto Mannisenkin suomennoksessa säenumerot annetaan vain sivukohtaisesti.)

Castrénin Homeros-kirja jakaantuu kolmeen osaan: Troijan sota, Odyseuksen harharetket ja Selitykset. Troijan sota -osa sisältää eräänlaisen *Iliaan* parafrasasin, jota ennen kerrotaan sodan syttymiseen johtavat tapahtumat ('Sodan tausta'); parafrasasin jälkeen puolestaan kerrataan *Iliaan* tarinaa seuraavia tapahtumia, kuten Akhilleuksen kuolema. 'Sodan taustassa' on sellaisia alalukuja kuin 'Peleksen ja Thetiksen häät' ja 'Pariksen tuomio', mutta myös 'Sotajoukko kokoontuu Auliiseen (*Ilias* II, 494–759)', jossa siis tarkka viittaus *Iliaan* kohtaan. Sivuilta 168–71 on kaksi pitkää lainausta, joiden

lähteet olisi ollut syytä mainita: toinen liittyy alalukuun 'Akhilleuksen kuolema', toinen alalukuun 'Troijan hevonen ja kaupungin tuho'. Edellinen on *Odyseian* viimeisestä laulusta (24.36–94), jälkimmäinen *Odyseian Nekyia*-jaksosta (11.405–434) – nämä kohdat tulevat kirjassa suomennetuiksi siten kahteen otteeseen. Troijan sodan tarina tulee selkeästi kerrotuksi ja *Iliaan* tarina parafraseina sekä paikoitellen jopa

käännöksinä. *Iliaan* viimeinen eli 24. laulu on käytännössä suomennettu kokonaan jaettuna kolmeen jaksoon. Muita suomennettuja kohtia ovat Hektorin ja Andromakhen tapaaminen (*Il.* 6.237–502), Andromakhen suru (22.477–514), jotkut ekfrastiset kohdat (11.621–647, 18.468–608) sekä paikoitellen myös 23. laulu, Patrokloksen muistoksi pidetyt urheilukilpailut. Viimeksi mainitun laulun jousikilpailussa kohteena on maston huippuun sidottu elävä kyyhkynen. Vaikka *Iliassa* tämän kyyhkyn kuolema on kuvattu lähes yhtä tarkasti kuin kenen tahansa soturin kuolema, alkutekstissä (23.877) on silti vain *ornis* 'lintu', ei 'kyyhkys-parka' (Castrén s. 148) tai 'polo kyyhky', kuten Manninen sen suomensi *Iliassa*an (s. 459). Lisäksi 16. laulussa myrmidoneja ei verrata kimalaisiin, vaan ampieisiin (*sfēkes*, 16. 259–267) ja Apollon ja Athene seuraavat sotatapahtumia istuen tammen oksalla korppikotkien (*aigypios*, usein nimenomaan 'partakorppikotka'), ei kotkien hahmossa (7.58–61). Kimalaisista ja kotkista puhuu myös Manninen. Joka tapauksessa Castrénin *Ilias*-parafraasi antaa vihdoinkin suomalaiselle lukijalle selkeästi etenevän *Iliaan* tarinan, jota Mannisen runosuomennoksesta on ainakin ensikertalaisen usein vaikea hahmottaa. Uutta *Ilias*-suomennosta odotellessa!¹

Odyseian suomennoksen, *Ilias*-parafrasien ja Troijan sodan kokonaistarinan lisäksi teoksessa on laaja ja selventävin kuvien varustettu selitysosa (ss. 460–545) sekä henkilö- ja paikannimihakemisto. Selitysosa toimii etenkin sosiaalishistoriallisena taustana homeeristen eeposten maailmalle (esimerkiksi erinomaiset 'Sotataktiikka' ja 'Talous ja omaisuus'). *Iliaan* lukijaa erityisen ilahduttava on etu- ja takakannen kansiliepeissä ole-

va hieno, havainnollinen kartta 'Troijan sodan osapuolet', jossa on merkitty punaisella akhaijit ja sinisellä troijalaiset. Kaatuneiden nimen perässä on selkeästi, mutta toki anakronistisesti risti. Yhdellä silmäyksellä voi siis nähdä, että Troijan puolesta taistelleet Glaukos ja Sarpedon olivat Lyykiasta ja molemmat myös kaatuivat. Selitysosassa on kaksi muuta karttaa. Kartta 'Odyseuksen harharetkien reitti' (s. 524) on tietysti vain *yksi* tulkinta 'harharetkien' tapahtumapaikoista, minkä Castrén mainitsee tekstissään, mutta tieto olisi ollut syytä laittaa myös kuvatekstiin. Toisaalta viittaukset paikkojen arkeologisiin kaivauksiin antavat lukijalle mielenkiintoista tietoa Välimeren maiden pronssikaudesta. Sivulla 475 on puolestaan kartta heettiläisvaltakunnasta ja sen naapurivaltioista, mikä pohjustaa lukua 'Vähän-Aasian myöhäinen pronssikausi'. Kaikki kartat ovat Maija Holapan käsialaa. Muutoin kuvituksena on esineistön (esimerkiksi s. 485 piirros villisian hampaista tehdystä kypärästä) ja etenkin maljakkomaalauksen pohjalta tehdyt piirrokset (tekijänä Ria Berg), joiden avulla näkee sellaisiakin yksityiskohtia, joita ei vaasimaalauksen valokuvista välttämättä huomaa. Viittauksia alkuperäisiin kuviin tai esineistöön ja niiden sijaintipaikkoihin ei kuitenkaan ole.² Piirros 740-luvulle eaa. ajoitetun viinikannun kehänä kiertävästä piirtokirjoituksesta on toteutettu hienosti niin, että tekstiä on mahdollista lukea. Viiniruukku mallintaa pito- ja kilpailukulttuuria, joka oli eepisen runouden esittämisen konteksti.

Selitysosa on kaiken kaikkiaan oiva tietopaketti Kreikan ja sen ympäristön, kuten heettiläisvaltakunnan, pronssikautisesta maailmasta. Toisaalta joku toinen tutkija olisi saattanut ot-

¹ Tommi Nuopponen on jo pitkään kääntänyt *Iliasta*, mistä ensimmäiset näytteet (3.16–102 ja 3.314–461) ilmestyivät *Parnassossa* (1/2003). Pentti Saarikoski käänsi muutaman *Iliaan* laulun. Arto Kivimäki on laatimassa *Odyseia lapsille* -teokselleen jatkoa, *Ilias lapsille*. Mannisen suomennos ilmestyi 1919.

² Sivun 335 kuva vaasimaalauksesta, jossa kuvataan kahden sikopaimenen (tai Odyseuksen ja Eumaioksen) sekä karjun ja pikkupossun kohtaamista on Cambridgen Fitzwilliam-museossa. Vaasin maalauksessa pikkupossun suupielet ovat kuitenkin ylöspäin, karjun alaspäin – Homeros-kirjan kuvittaja on kuvannut eläinten ilmeet toisin.

sikoida kappaleen 'Naisen asema Homeroksen eepoksissa' esimerkiksi puhumalla siitä, miten sukupuolet määrittyvät Homeroksen eepoksissa, toisin sanoen mitä homeerisissa eepoksissa pidetään leimallisesti miehisinä ja mitä naisellisina ominaisuuksina. Edelleen, kirjallisuudentutkija saattaisi yleistajuisessa tietokirjassakin varoa puhumasta yksinkertaisesti siitä, mitä 'Homeros esittää' ('Homeros esittää varsin negatiivisia arvioita sekä yksittäisistä naisista että koko naissukukunnasta...', s. 507). Mitä 'Homeros' esittää – mitä kirjallisuus 'esittää', kuka esittää – ovat isoja kerronnallisia, narratologisia kysymyksiä. Kuka kirjallisuudessa puhuu? Onko 'Homeros' yhtä kuin Agamemnonin hahmo, joka tosiaan esittää 'negatiivisia arvioita' naissukupuolesta (kahteen kertaan kirjassa tuleva kohta *Od.* 11.405–434) vai onko 'Homeros' se kertova ääni, joka puhuu meille ei niinkään eeposten henkilöiden suulla, vaan niissä kertovissa jaksoissa, jotka ovat repliikkien välillä, ja etenkin niissä kerronnallisissa valinnoissa ja kuvaustavoissa, miten eepokset rakentuvat? Narratologia, jonka tunnetuin nimi Kreikan kirjallisuuden tutkimuksessa on Irene J.F. de Jong, on kehittänyt kokonaisen teorian 'kertojasta', joka on siis kerronnallinen konstruktio, jonka maailmankuvasta me lukijat – tutkijat muiden muassa – teemme päätelmiä. Tämä 'kertoja' ei ole sama kuin historiallinen 'Homeros'.

HOMEERISET EPOKSET KIRJALLISUUTENA

Lucio Bertelli on esittänyt kuinka käsitykset kirjallisuuden ja sen kuvastaman todellisuuden välisestä suhteesta voivat olla varsin kärjistettyjä juuri homeeristen eeposten kohdalla – hän on tutkinut etenkin lahjojenannon kuvauksia (*Iliassa* viholliset Hektor ja Aias vaihtavat lahjoja kaksintaistelun päätteeksi, *Il.* 7.301–5).

Millaista historiallista tietoa saamme Homeroksen kuvauksista? Toisaalta on niitä, jotka ajattelevat, että eeposten kuvaama yhteiskunta on *pelkästään* taiteellinen konstruktio, että sillä ei ole juuri mitään historiallista luotettavuutta. Homeros-tutkija G.S. Kirk edusti – ainakin aiemmin – tätä kantaa. Tunnettu historioitsija Moses I. Finley puolestaan luki – liiaksikin – eepoksista yhtenäistä yhteiskunnallista kuvausta.³ Kiinnostus antiikin 'pieneen ihmiseen', ruohonjuuritasoon, syntyi 1900-luvun puolivälissä ja se tarkoitti antiikin kulttuurin tutkimista ikään kuin kulttuuriantropologian näkökulmasta. Tällöin antiikin (kauno)kirjallisuutta luettiin pääosin kulttuuri- ja sosiaalihistoriallisten tutkimusten lähteenä. Kysymys tietysti on myös siitä, mistä on kiinnostunut – historiasta vai kirjallisuudesta. Kirjallisuuden kysymykset ovat toisenlaisia kuin historian kysymykset. Kirjallisuuden kysymys miten teksti luodaan on homeeristen eeposten kohdalla kaksijakoinen: toisaalta meillä on teorit suullisen tradition kirjallistumisesta – mikä on monimutkaisempi prosessi kuin pelkkä 'Laulujen kirjaaminen muistiin' (Castrén s. 465) – toisaalta *Ilias* ja *Odysseia* ovat suuria eeppeisiä runoelmia, joiden poeettisten keinojen, rakenteiden ja narratologian tutkiminen – sanalla sanoen eeposten poetiikka, niiden anti runoutena – on haastava tehtävä kirjallisuudentutkijalle.

Castrén kertoo alkusanoissaan Homeros-kirjansa syntyhistorian, mikä selventää kirjan luonnetta ja päämääriä. Teoksen tarkoituksena on tarkastella Homeroksen eepoksia mytologiana eli *tarinoina*, mikä selitysosan perusteella tehdään siis antiikin sosiaalishistorian taustaa vasten. Näin ollen käy ymmärrettävämmäksi, miksi Castrén kirjoittaa esipuheessaan: 'Sitä paitsi *Ilias* on kaikessa suurenmoisuudessaan siinä suhteessa erikoinen, että se ei käsittele Troijan sotaan johtaneita syitä eikä sodan alkuvaiheita ...' Kirjallisuudenhistorian kannaltahan yksi *Iliaan*

³ Bertelli, Lucio, 'The Ratio of Gift-Giving in the Homeric Poems'. – Carlà Filippo and Maja Gori (toim.), *Gift-Giving and the 'Embedded' Economy in the Ancient World* (Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2014), 103–6.

nerokkaimmista piirteistä on juuri tämä Castrénin mainitsema 'erikoisuus' eli se, jonka jo Aris-toteles nostaa esiin *Runousopissaan* (8.1451a29). *Ilias* ei todellakaan ole mytologinen kronikka (sen enempää kuin attikalaiset tragediat pelkkää saippuaopperamaista sukudraamaa), vaan sitä mitä kutsumme taiteelliseksi konstruktioksi. Tämän konstruktion hahmottaminen tuhansia vuosia näiden taideluumusten syntymisen jäl-keen on kenelle tahansa nykylukijalle haastavaa. Toisin sanoen, antiikin kirjallisuus ei vain anna meille historiallista tietoa antiikista, vaan se on myös Kirjallisuutta isolla K:lla olkoonpa, että antiikin käsitys kirjallisuudesta ja sen tehtävistä poikkesikin huomattavasti omastamme.

Homeeristen eeposten kerronnassa on ne-rokerkaasti käytössä esimerkiksi takauma – asioita ei kerrota kronologisessa järjestyksessä, vaan san-karit muistelevat ja enteet ennakoivat – myös ee-posten kertoja saattaa ennakoida tulevaa. Eepos-ten runoilijan tai runoilijoiden, 'Homeroksen', mieli polveilee digressioiksi, sivukertomuksiksi, joita ovat *Iliaassa* vanhan Nestorin muistelukset, Foiniksin kertomus Kalydonin karjun metsä-tyksestä, lukuisat tarkat enteiden kuvaukset tai ns. ekfrastiset kohdat, joissa keskitytään kuvaile-maan jotakin kallisarvoista esinettä. Lisäksi vielä kerronnasta irtautuvat homeeriset eli eepiset vertaukset, jotka varsinkin *Iliaassa* etäännyttävät lukijaa pois sota näytännästä. *Ilias* ja *Odysséia* ovat tarinoiden aarreaattoja, mutta ne ovat myös nerokkaita kerronnallisia keino varastoja. Eepos-ten kertoja puhuttelee henkilö hahmojaan, kuten *Odysséiaassa* sikopaimen Eumaiosta (14.442) tai kuolevaa Patroklostä *Iliaan* 16. laulussa. Mones-ti kertoja puhuttelee Muusia, ei vain eeposten alussa, ja jopa tuttavallisesti Apollonia *Iliaan* 15. laulussa (15.365). Osa keino varoista selittyy eeposten kerroksellisuudella ja suullisen, äänen-varaisen kulttuurin vaikutuksella. Kaikki nämä

kirjalliset hienoudet ja 'erikoisuudet' jäävät kui-tenkin varjoon, kun *Ilias* ja *Odysséia* pelkistetään tarinoiksi.

Castrénin tavoitteena on kuitenkin kertoa meille nämä tarinat, Troijan sota ja Odysséuksen harharetket, ja niiden historiallista taustaa. 'Har-haretket' on vanhahtava, mutta sinällään osuva nimitys: *Odysséian* tarina keskittyy tässä kirjas-sa esimerkiksi selitysten osalta 'harharetkiin' eli Odysséuksen kertomuksiin Alkinooksen hovissa – ei hänen kamppailuihinsa Ithakalla, joka kuitenkin käsittää puolet *Odysséiaasta*. Niin kauan kuin Odysséus on kotisaareltaan poissa ja pitkään vielä kotonaankin, hän on Ei kukaan – mies vailla asemaa, paikkaa ja identiteettiä ja mies, joka jatkuvasti valehtelee siitä, kuka hän on. Kyklooppi Polyfemokselle Odysséus sanoo olevansa nimeltään 'Ei kukaan'. Castrén kertoo selityksissä, että nimi on kreikaksi 'Outis (ei kukaan)', joka muistutti jonkin verran hänen oikeaa nimeään ('Kyklooppien maa', s. 530). Kreikan Οὐτις kuitenkin pitäisi translitteroida nykyisen standardin mukaan Utis.⁴ Voisiko seu-raavaan painokseen laittaa ääntämisohjeen *Outis* (ääntyy: Uutis)?

ODYSSEIAN SUOMENNOKSESTA

Castrénin *Odysséia*-suomennos on kokeneen kääntäjän ja antiikin kulttuuriin perehtyneen asi-antuntijan sujuvaa ja monin paikoin nautittavaa luettavaa. Selventävä ja lukijaystävällinen ratkaisu on se, että vaikka suomennoksen lauluista puut-tuvat perinteiset (joskus harhaanjohtavatkin) ot-sikot, laulut jakaantuvat ikään kuin otsikoituihin lukuihin sisältönsä mukaan, kuten esimer-kiksi 13. laulu: 'Odysséus palaa Ithakalle' ja 'Poseidonin kosto faiaakeille'. Suomennokses-sa ei ole laulukohtaisia selityksiä, vaan kuten

⁴ Suomalaisen translitterointistandardin mukaan diftongi omikron-ypsilon kirjoitetaan u:na ja lausutaan pitkänä u:na. Näinhän *Iliaan* 11. laulun hassunkuuluinen Pulydamas on translitteroitu; tulevassa suomennoksessa se voisi tosin olla Polydamas, koska kyse on vain eepisestä pidennyksestä.

edellä ehkä kävi jo ilmi, selitykset ovat temaattisia.

Kaiken kaikkiaan meillä on nyt vihdoin koko *Odysseian* proosasuomennos, johon on helppo tutustua ja joka seuraa kiitettävän tarkasti alkutekstiä. Tarve uudelle suomennokselle oli ilmeinen. Pentti Saarikosken suomennoksesta (1972) on otettu jatkuvasti uusia painoksia, ja oivallinen lisä oli Hannu K. Riikosen kirjoittamat jälkisanat (2002), joissa selvitetään Saarikosken käyttämän alkukielisen edition rajoituksia. Saarikosken esipuhe on edelleen nautittavaa luettavaa, varsinkin hänen pohdintansa kääntämisestä, mutta koko *Odysseian* suomennos hänen käännöksensä ei ole. Lisäksi Saarikoski tuntuu paikoitellen liiankin proosalliselta, varsinkin kun vertaa hänen käännöstään Castrénin tuoreeseen *Odysseiaan*.

Otetaan satunnainen kohta *Odysseista* ja katsotaan miten se kolmelta suomentajalta kääntyy. Silmiin sattui Castrénin suomennoksesta rytmiltään kaunis lause, jonka selvitin olevan *Odysseian* toisen laulun viimeinen säe (2.434): παννυχίη μὲν ῥ' ἢ γε καὶ ἡὼ πεῖρε κέλευθον. Kolme suomentajaa kääntää sen seuraavasti:

'Näin kului yö, aamu koitti, ja heidän matkansa jatkui.' (Castrén, s. 200)

'Kaiken yötä ja vielä aamunkoitossa laiva purjehti.' (Saarikoski, s. 42)

'Laskihe päivä, ja tiet hämäryyteen kaikki jo peittyi.' (Manninen s. 28)

Toisin kuin muut, Manninen on huomioinut κέλευθος-sanat, joka tarkoittaa kulkureittiä – tosin lauseen ajatus on hämärtynyt. Saarikoski puolestaan kääntää sanatarkasti adjektiivin παννυχίη 'kaiken yötä'. Castrénin suomennoksessa on puolestaan matkan tuntua – lause vie kerrontaa eteenpäin. Toinen matkalla olon tun-

teen antava kohta on Castrénin suomennoksessa esimerkiksi kolmannen laulun säkeet 178–80: ὦρτο δ' ἐπὶ λιγὺς οὖρος ἀήμεναι· αἱ δὲ μάλ' ὦκα / ἰχθυόεντα κέλευθα διέδραμον, ἐς δὲ Γεραιστὸν / ἐννύχιαι κατάγοντο·

'Nyt nousi navakka myötäinen, ja vinhaa vauhtia viiletimme yli kalaisan meren ja laskimme yöllä Geraiston niemeen.' (Castrén, s. 205)

'Saimme viheltävän myötätuulen ja laivat kiitivät hyvää vauhtia pitkin kalaista merta, niin että saavuimme Geraistokseen jo seuraavaksi yöksi.' (Saarikoski, s. 47)

'Viuhuva myötäinen nyt nousi, ja vauhtia vinhaa / mentiin viilettäin kalamerta ja yöllä Geraiston / niemeen laskettiin;' (Manninen, s. 34)

Castrénin proosasuomennos on taloudellisempi ja vauhdikkaampi kuin Saarikosken, joskin jälkimmäisen 'viheltävä' myötätuuli (λιγὺς οὖρος) alkaa soida korvissa, antaa auditiivisen mielikuvan. Mannisen uudissanat 'kalameren' sijasta sekä Saarikoski että Castrén puhuvat kalaisesta merestä – alkutekstissä on jälleen sana κέλευθος. Meren 'kalaisia polkuja' *Odysseissa* kuljetaankin – meri on väylä, ei este joka ylitetään.

Eräs Mannisen *Odysseia*-suomennoksesta joskus alleviivaamani vaikuttava kohta on 14. laulun suppea luonnonkuvaus. Odysseus ja sikopaimen Eumaios ovat käymässä yöpuulle. Odysseus toivoo Eumaioksen antavan hänelle viitan suojaksi yön kylmää vastaan ja kertoo Troijan sotaleirin ankeista oloista: νῦξ δ' ἄρ' ἐπῆλθε κακῇ βορέαο πεσόντος, / πηγυλῖς· αὐτὰρ ὑπερθε χιῶν γένετ' ἡύτε πάχνη, / ψυχρή, καὶ σακέεσσι περιτρέφετο κρύσταλλος (*Od.* 14.475–7). Suomennokset kuuluvat seuraavasti:

'Yö tuli tuima, ja pohjoinen läpihyttävä puuskui, / kylmät tuprusivat lumiuntuvat tuiskuna maahan, / kilvet kiiltävähän jääkuoreen ylt'yli peittyi.' (Manninen s. 225)

'Tuli häijy yö, kun pohjatuuli hyökkäsi ja ilma jäähtyi niin että taivaalta satava räntä muuttui kuuraksi ja kilpemme peittyivät jäähän.' (Saarikoski s. 204)

'Tuli kolkko ja jäätävän kylmä yö pohjoistuulen puhaltaessa, ja sen lisäksi alkoi sataa hienoa lunta kuin huurretta, ja kilpien pintaan muodostui jääkerros.' (Castrén s. 345)

Mannisen 'tuima' yö on Castrénilla kolkko ja Saarikoskella peräti häijy – adjektiivi on *kakos*,

jonka peruserkitys on 'paha'. Lumi, joka sataa, on Mannisen ja Castrénin tulkinnan mukaan hienojakoista (lumiuntuvaa tai hienoa lunta), mikä vastaa alkutekstiä – lumi on kiteytynyttä kuuraa: huurretta (πόχνη) ja kylmää (ψυχρή). Saarikosken räntä voi toisaalta lisätä kuvan lohduttomuutta: akhaijit kärvistelemässä Troijan rannikon karussa leirissään ja sataa, vieläpä räntää: ollapa kotona! Mannisen rohkeat sanavalinnat tuovat mieleen suomalaisen (entisaikojen) talven, mutta myös Castrénin kielellisesti paikoitellen varovainen käännös antaa kuitenkin, kuten esimerkiksi tässä kohdassa, kirjallisen elämyksen – kokemuksen lukijalle siirtymisestä Odysseuksen kertomukseen, nahkoiheen ja karvoineen. ☺

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY:N TAPAHTUMIA

25.7.–1.8. järjestettiin yhdistyksen jäsenmatka panhelleenisille kulttipaikoille Delfoihin, Olympiaan, Isthmiaan ja Nemeen.

12.9. järjestettiin vierailu Kansallisoopperaan, jossa katsottiin Richard Straussin *Elektra*-ooppera.

27.10. järjestettiin yhdistyksen 30-vuotisjuhla. Paikkana oli Helsingin yliopiston Metsätalon suuri luentosali. Luentojen ja puheiden jälkeen pidettiin vastaanotto Metsätalon A-siivessä, 2. kerroksessa, jossa nautittiin kreikkalaisesta musiikista ja tarjoilusta.

SAIY:n tulevia tapahtumia:

14.3. Vuosikokous. Esitelmöitsijänä totuttuun tapaan yhdistyksen stipendiaatti, tällä kertaa Mikko Suha. Antiikin kielten ja kulttuurin seminaarihuone 215, Metsätalon A-siipi, 2. kerros, klo 18–20.

4.4. *Mare Nostrum*-ilta. Vuosittainen Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa järjestetty tilaisuus. Tieteiden talon sali 505 klo 18–20, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki.

11.5. Kevätretki.

Muistutus: Hyvä SAIY:n jäsen. Jos yhdistyksemme jäsenmaksu on vuodelle 2016 jäänyt maksamatta, sen voi vielä maksaa yhdistyksen tilille: Nordea FI5620011800166343 viitenummerolla 19868. Maksun viestikenttään oma nimi. Jäsenmaksutyypit: henkilöjäsen 25 euroa/vuosi, perusopiskelija 10 euroa/vuosi, perhe (väh. 2 hlö) 30 euroa/vuosi, ainaisjäsen 300 euroa.

Kiitokset jäsenistölle toiminnan tukemisesta.

Muuta: SAIY suosittelee Sinebrychoffin taidemuseossa järjestettävää ikoninäyttelyä IKONIT, Pyhä, kaunis ja maallinen. Tunnelmallisessa punaisessa kellarissa esitellään ikoneita taidehistoriallisissa ja uskonnollisissa kontekstissa. Viimeinen yleisöopastus pidetään ke 14.12. klo 18, mutta näyttely jatkuu 10.4.2017 saakka. <http://www.sinebrychoffintaidemuseo.fi/nayttelyt/>

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN SÄÄTIÖ MUUTTI KAIVOPUISTOON

Mutta mitä säätiö tekee?

MANNA SATAMA

INSTITUUTIN YSTÄVILLE instituutin toiminta on varmasti melko tuttua, mutta instituutin taustasäätiö saattaa jäädä hieman vieraaksi. Nyt on sopiva hetki esitellä Suomen Ateenan-instituutin säätiön toimintaa, sillä se on tämän vuoden elokuun alusta saanut oman toimitilan Helsingin Kaivopuistossa, osoitteessa Kalliolinnantie 4. Tämä on huima parannus aiempaan: tähän asti omaa toimistoa ei ole ollut lukuun ottamatta muutaman vuoden jaksoa Tieteiden talolla jaettussa huoneessa. Tässä sähköisen ja langattoman työskentelynkin maailmassa omasta toimistohuoneesta on valtavasti hyötyä ja iloa. Mutta ensin muutama sana uudesta toimipaikasta.

SÄÄTIÖ SALUS-SAIRAALAN TILOISSA

Säätiön toimisto sijaitsee Jenny ja Antti Wihurin rahaston omistamassa Salus-talossa, joka tunnetaan myös Salus-sairaalana. Talossa toimi sairaala 1980-luvun alkupuolelle asti, jolloin Suomen Ateenan-instituutin säätiökin sai alkunsa. Rakennus on vastikään onnistuneesti saneerattu toimitiltiloiksi, ja nyt siellä majoilee Wihurin rahaston lisäksi joukko muita säätiöitä ja yhdistyksiä.

Suomen Ateenan-instituutin säätiö vuokraa n. 12 neliön huoneensa saman käytävän varrella toimivalta Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit

ryltä. Sieltä löytyvät myös Suomen Lähi-idän instituutin säätiö, Suomen New Yorkin kulttuuri-instituutin säätiö sekä Reijo Rautauoman säätiö. Toimistohuoneen sijainti on mitä parhain ennen kaikkea muiden vuokralaisten takia. Voimme jakaa monia kuluja järkevästi taikka järjestää kokouksia ja pienimuotoisia tilaisuuksia joustavasti ilman erillisiä korvauksia. Suurin hyöty ja ilo koituvat kuitenkin toiminnan sisältöön.

Toimisto tarjoaa konkreettisen paikan, joka mahdollistaa päivittäisen kontaktin samankaltaisten organisaatioiden työntekijöiden kanssa. Kaikki ovat pieniä yhden tai kahden osa-aikaisen työntekijän voimin pyritettäviä säätiöitä tai yhdistyksiä. Kollegiaalista apua on saatavilla vieraisesta huoneesta, yhdessä ratkotaan ongelmia, ideoidaan toimintaa ja järjestetään tapahtumia. Yhteinen tapahtuma oli esimerkiksi syyskuun lopussa järjestetty avoin yleisötilaisuus "Varaslähtö säätiöpäivään", joka järjestettiin Wihurin rahaston salissa. Joukosta löytyy tietoa, osaamista ja asiantuntemusta moneen lähtöön. Kaikki voittavat.

Muitakin hyödyllisiä asioita on jo muutamassa kuukaudessa käynyt selväksi. Kaikki säätiön asiakirjat ja arkistoaineisto sekä instituutin julkaisut ja painotuotteet löytyvät nyt yhdestä ja samasta paikasta. Instituuttiin lähtevät korkeakouluharjoittelijat voivat orientoitua instituut-

tissa työskentelyyn jo Helsingissä, jossa nyt on työtila käytettävissä. Asiamiehen näkökulmasta on todella antoisaa tutustua instituutin tuleviin työntekijöihin ja työskennellä heidän kanssaan saman pöydän ääressä. Instituutin muut työntekijät voivat tietysti myös hyödyntää työtiloja Helsingissä käydessään.

SÄÄTIÖ KREIKKAAN SUUNTAUTUVAN TIETEEN JA TAITEEN EDISTÄJÄNÄ

Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituuttien verkostoon kuuluu 17 eri puolilla maailmaa sijaitsevaa instituuttia, joista jokaisella on oma tehtävänsä, toimenkuvansa ja taustaorganisaationsa. Verkostoon kuuluva Suomen Ateenan-instituutti on tiedeinstituutti, jonka kautta säätiö toteuttaa tarkoitustaan eli Kreikkaan suuntautuvan tieteen ja taiteen edistämistä. Klassinen pyramidimalli kuvaa säätiön ja instituutin suhteen hyvin: pohja eli säätiö on vankka ja kärki eli instituutti näkyvä ja kuuluva, kuten instituutissa syksyn 2016 työskentelevä Erasmus-harjoittelija Lasse Hytönen asian ilmaisi.

Tämä ajatus/kuva säätiön roolista instituutin toiminnassa ei kuitenkaan ole yhteneväinen käytettävien resurssien kanssa. Säätiöllä on yksi puolipäiväinen toimihenkilö, asiamies, ja toimisto huone. Kaikista kuluista säätiön toimintaan käytetään n. 10 %, johon sisältyvät esimerkiksi kirjanpito, tilintarkastus ja palkanmaksu.

Säätiön tehtävänä on pitää talous ja muu hallinto sellaisissa kantimissa, että instituutissa voidaan luottavaisesti keskittyä itse toimintaan. Instituutin johtaja on keskeisesti mukana myös talousasioiden hoidossa. Säätiö hakee instituutin toiminnalle perusrahoituksen vuosittain opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Tätä veikkausvoittovaroista jaettavaa valtionavustusta haetaan myös instituutin toimitilan ja asuntolan vuokriin. Kiinteistöt ovat Suomen valtion omaisuutta, joita 1.1.2017 alkaen hallinnoi ulkoasiainministeriö; tätä ennen ne olivat runsaat kymmenen

vuotta Senaatti-kiinteistöjen hallinnoimia. Säätiö hakee valtionavustusta myös Pohjoismaisen kirjaston toimintaan Suomen vastuuosuuden verran. Kirjastoa pidetään yllä neljän pohjoismaisen Kreikassa toimivan instituutin yhteisvoimin, ja kunkin osuus kuluista on neljännes.

Säätiö hakee myös hankerahoituksia tilanteen mukaan, vastaa viranomais selvityksistä ja muista tietopyynnöistä, jotka viime vuosina ovat tasaisesti lisääntyneet – muun byrokratian myötä. Säätiössä koordinoidaan, suunnitellaan ja toteutetaan instituutin toimintaa Suomessa ja viestitään siitä sekä tietysti rekrytoidaan instituutin työntekijät. Lyhyesti sanottuna, säätiö vastaa siitä, että instituutin toimintaedellytykset ovat mahdollisimman hyvät ja että toiminta vastaa tarkoitustaan.

SÄÄTIÖN KOKOONPANO

Säätiön toiminnasta ja taloudesta vastaa 12-jäseninen hallitus. Hallituksen jäsenyys on maksimissaan 12 vuotta. Se täydentää itse itseään sillä ajatuksella, että edustettuna on asiantuntemusta tieteen, kulttuurin, talouden, lain, viestinnän ja yhteiskuntasuhteiden sarjoilta. Instituutin toimiala määrittää osaltaan hallituksen kokoonpanoa siten, että esimerkiksi Kreikan historian ja arkeologian tuntemusta on tarjolla. Tämä mahdollistaa instituutin johtajan laatiman toimintasuunnitelman arvioinnin ja tarvittavan tuen johtajalle. Hallituksen jäsenistä valitaan työvaliokunta, joka valmistelee asiat hallitukselle. Julkaisujen parissa toimii julkaisu toimikunta. Hallituksen jäsenille ei ole maksettu palkkioita. Ainoa rahallinen korvaus työpanoksesta maksetaan säätiön asiamiehelle, joka toimii myös hallituksen sihteerinä. Asiamiehen toimenkuva joustaa esittelijästä toimeenpanijaan ja toimistosuhteista erityisasiantuntijaan.

Säätiön puheenjohtajana toimii tällä hetkellä kreikan kielen ja kirjallisuuden professori Mika Kajava Helsingin yliopistosta ja varapuheen-

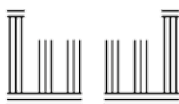
johtajana suurlähettiläs Erkki Huittinen. Muut hallituksen jäsenet ovat aakkosjärjestyksessä prof. Marcus Castrén, yrittäjä Tom Christides, dos. Jorma Kaimio, VTT Sixten Korkman, toimittaja Tuva Korsström, OTT Matti Kunnas, dos. Leena Pietilä-Castrén, pankinjohtaja Fredrik Sunde, dos. Renja Suominen-Kokkonen ja

kansleri Thomas Wilhelmsson. Asiamiehenä on toiminut vuodesta 2015 FT Manna Satama.

Salus-talo: <http://wihurinrahasto.fi/saatio/wihurin-salus-talo/>

Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry: <http://instituutit.fi/>

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN TAPAHTUMIA

5.9. instituutin uudet harjoittelijat Riikka Pulkkinen Helsingin yliopistosta (Cimo, 5 kk) ja Lasse Hytönen Tampereen yliopistosta (Erasmus, 4kk) aloittivat harjoittelunsa.

6.9. FT Kaj Sandberg (Åbo Akademi) piti instituutissa esitelmän *Documenta et Monumenta, Memoria ac Litterae: Living with a Living Past in Late Republican and Early Imperial Rome*.

27.9.–11.10. näyttely *Observations of the Build Environment – Finnish Architects Visiting Greece* oli esillä Korfulla.

30.9. pidettiin Humanistien varaslähtö Säätiöpäivään Wihurin Salus-talossa. Instituutin johtaja Jari Pakkanen kertoi tilaisuudessa Sisilian Naksoksen arkeologisesta kenttätöprojektilta ja suomalaisten säätiöiden yhteistyöstä.

10.10. instituutin Erasmus-harjoittelija Wilhelmiina Koivuniemi Helsingin yliopistosta aloitti kuuden kuukauden mittaisen harjoittelunsa.

20.–21.10. järjestettiin instituutissa (yhdessä Åbo Akademin kanssa) konferenssi *The Greek Apologists of the Second Century*.

25.10. Helena Meskanen (King's College London) esitelmöi instituutissa aiheenaan *Objects, Religion, and Conflicts – Interacting with the Divine in Ancient Sparta*.

27.–30.10. Instituutti osallistui Helsingin kirjamessuille. Instituutin julkaisut olivat esillä Tiedekirjan messuosastolla (6e70). Kirjamyynnin lisäksi järjestettiin kolme keskustelutilaisuutta:

- *Suomalaiset arkeologit Välimeren nurkilta Suomenlahdelle ja siitä pohjoiseen,*
- *Uskonto, kultti, rituaali ja menneisyyden esinemäilma ja Kansallisuusaate ja*
- *Kreikka ja Kreikan ystävät, tapaus August Myhrberg, suomalainen Kreikan itsenäisyystaisteluissa.*

1.–20.11. näyttely *Observations of the Build Environment – Finnish Architects Visiting Greece* oli esillä Thessalonikissa.

15.11. Dr. Konstantinos Kalogeropoulos (Academy of Athens, Research Center for Antiquity) piti instituutissa esitelmän *Brauron in Prehistory*.

21.11. Itävallan instituutin johtaja, Dr. Georg Ladstätter, piti instituutissa esitelmän *New Observations on Monumental Sacred Architecture in Northwestern Arcadia*. Esitelmä oli osa luentosarjaa *The Circle, Dialogues for Greek and Roman Architecture*.

22.11. dos. Riitta Oittinen (Tampereen yliopisto) piti instituutissa esitelmän *Translator in Wonderland – Interpreting Verbal, Visual and Aural Messages*.

22.11.–16.12. Riitta Oittisen taidenäyttely oli esillä instituutissa.

24.11. järjestettiin instituutin yhdeksäs Johannes Sundwall -luento. Dr. Stephen Lambert (Cardiffin yliopisto) esitelmöi aiheesta *Demokrates the democrat?*

28.11.–17.12 näyttely *Finnish Architects – an Eye on Greece* oli esillä Haniassa.

13.12. Mikko Suha (Helsingin yliopisto) esitelmöi instituutissa aiheenaan *The Semicircular Artillery Battery of Gitania in Thesprotia*.

Elve
tours

MATKOILLASI MUKANA
KREIKASSA!

EL-VE Tours, 16 Nikis Str. 10557 Ateena
Puh. +30 210 3232449
info@elvetours.gr
www.elvetours.gr

SINEBRYCHOFFIN TAIDEMUSEO

IKONIT – Pyhä, kaunis ja maallinen

Esillä 30.4. saakka.

Sinebrychoffin taidemuseon tunnelmallisessa punaisessa kellarissa esitellään ikoneita taidehistoriallisissa ja uskonnollisissa kontekstissa. Näyttelyn teemoja ovat Kristuksen, Jumalanäidin ja pyhimysten kuvaaminen ikonitaiteessa sekä ikonin merkitys ortodoksisen rukouselämän osana. Näyttelyssä tutustutaan ikonien maalaustekniikkaan ja vanhojen ikonien ajoittamisen ongelmiin. Ikonit kuuluvat Sinebrychoffin taidemuseon kokoelmaan ja vanhimmat ikonit ovat 1500-luvulta.

Pääsymaksut: 12 | 10 €, alle 18-v. maksutta, vapaa pääsy kuukauden ensimmäinen keskiviikko klo 17-20.

Opastukset kotimuseoon sunnuntaisin klo 14 | Vapaa pääsy | Meillä käy museokortti.

Opastilaukset: ma-pe klo 9-15 | 0294 500 500 | varaukset@kansallisgalleria.fi

Avoinna: ti, to, pe 11-18 | ke 11-20 | la, su 10-17 | ma suljettu | Bulevardi 40 | 00120 Helsinki | 0294 500 460 | siff.fi

Posti Green